

บทที่ ๑

การสร้างบ้านแปงเมืองของตำบลขามเฒ่าพัฒนา

สภาพทั่วไปของตำบล

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๒๙.๕๕ ตาราง กิโลเมตร หรือประมาณ ๑๘,๔๖๘.๗๕ ไร่

อาณาเขตตำบล

-ทิศเหนือ ติดกับ ตำบล.คันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด.มหาสารคาม

-ทิศใต้ ติดกับ ตำบล.ท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด.มหาสารคาม

-ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบล.มะค่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด.มหาสารคาม

-ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบล.ท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด.มหาสารคาม

๑.๑ ประวัติของตำบลขามเฒ่าพัฒนา

ตำบลขามเฒ่าพัฒนา เป็นพื้นที่ภายใต้การปกครองของอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม โดยที่มาของชื่อบ้าน-นามเมืองของตำบล เป็นมุขปาฐะที่ผู้คนรับรู้และเล่าสืบต่อกันมาว่า ดังต่อไปนี้

เมื่อประมาณปี ๒๑๓๕ ท้าวลือคำหารกับท้าวผาลายรวมรวบผู้คน และญาติพี่น้องได้ ๗ ครอบครัวอพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง โดยใช้เกวียนเป็นพาหนะสำหรับการเดินทาง จนกระทั่งได้เดินทางมาพักที่ต้นมะขามใหญ่ ขนาดรอบต้นได้ประมาณ ๖ คนโอบ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของวัดนิมิตรมงคล บ้านขามเฒ่าในปัจจุบัน) บริเวณโดยรอบเป็นที่ราบใกล้ป่าทึบ ซึ่งเป็นที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับบริเวณแห่งนี้เป็นสภาพเดิมที่หมู่บ้านขามเฒ่าเป็นที่รกร้าง^๑ กับบริเวณแห่งนี้เป็นสภาพเมืองเก่า “ภาพรวมเห็นว่าหลายหมู่บ้านแถบนี้ต่างมีการโยกย้ายเข้าออกและตั้งชุมชนทับซ้อนชุมชนเก่าอยู่หลายแห่งนอกจากนี้ปรากฏหลักฐานโบราณสถานและโบราณวัตถุตั้งกระจายอยู่ทั่วไปตามบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านต่าง ๆ”^๒ จึงเห็นว่าเป็นชัยภูมิเหมาะสม และได้ตั้งบ้านเมืองขึ้นและตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านขามเฒ่า” ในเวลาต่อมาได้มีผู้คนฟ้าหายาดเคลื่อนย้ายผู้คนเข้ามายังหมู่บ้านมะขาม (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร) ได้อพยพมาอยู่สมทบอีกเพื่อทำมาหากินในการดำรงชีพ

ปี ๒๔๐๘ ท้าวมหาชัย (กวด ภูวนานนท์) ได้นำผู้คนจากเมืองร้อยเอ็ด มาตั้งเมืองที่มหาสารคามขึ้น และได้ปกครองผู้คนในฐานะเจ้าเมืองคนแรก ต่อมาได้รับโปรดเกล้าเป็น พระเจริญราชเดช ต่อมาผู้คนเหล่าจิวเมืองร้อยเอ็ด (ปัจจุบันคือ อำเภोजังหาร) ได้อพยพมาสมทบทำให้ประชากรมากขึ้น พระเจริญราชเดช (ท้าวกวดมหาชัย) จึงได้สั่งให้เจ้าเมืองแสน (ลูกเขย) ท่านมาปกครองผู้คนที่ย้ายมาจากเมืองร้อยเอ็ด เจ้าเมืองแสน

^๑ สัมภาษณ์ นางจิราณี อารีพรหมณ์ สัมภาษณ์ที่ บ้านขามเฒ่าพัฒนา ต. ขามเฒ่าพัฒนา อ. กันทรวิชัย จ. มหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะสีลา

^๒ ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี.(๒๕๔๘).ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำชีตอนกลาง. หน้า ๑๒๐

ปกครองบ้านขามเฒ่าได้ระยะหนึ่งต่อมาเจ้าเมืองแสนเกิดคดีพิพาทกับเจ้าเมืองท่าขอนยาง (ปัจจุบันคือบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง) เจ้าเมืองแสนแพ้คดีถูกจองจำและเสียชีวิตในคุก ต่อมาพระเจ้าริญราชเดช (ท้าวกรมหาย) ได้แต่งตั้งท้าวทองคำขึ้นปกครองแทน ท้าวทองคำต่อมาเห็นว่าบ้านขามเฒ่าใกล้กับเมืองท่าขอนยาง อยู่ใกล้กันเกรงว่าเกิดมีเรื่องพิพาทกันอีกจึงได้ย้ายจากบ้านขามเฒ่าไปตั้งเมืองใหม่ชื่อ เมืองโคกพระ ขึ้นตรงต่อเมืองมหาสารคาม ต่อมาท้าวทองคำได้รับแต่งตั้งเป็นพระปฐมวิเศษและพระปฐมวิเศษได้แต่งตั้งให้ท้าวมั่นราชภูรี เป็นผู้ปกครองบ้านขามเฒ่าแทน เมืองโคกพระได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นเมืองกันทรวิชัย (อำเภอกันทรวิชัย ปัจจุบัน) และบ้านขามเฒ่าก็ได้เปลี่ยนเป็นชื่อใหม่เช่นกัน ชื่อว่า บ้านขามเฒ่า ตำบลคันธารราชภูรี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม^๓

ตำบลขามเฒ่าพัฒนาแยกออกจากตำบลคันธารราชภูรี เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๒ ตั้งเป็นสภาตำบลขามเฒ่าพัฒนา ทางสภาตำบลคันธารราชภูรีได้มีมติให้แยกตำบลคันธารราชภูรีออกเป็นตำบลขามเฒ่าพัฒนาได้แก่ หมู่บ้านวังบัว บ้านยาง โนนเขวา ปอแดง หนองแปบ หนองข่า ขึ้นตรงต่อตำบลขามเฒ่า และพ.ศ.๒๕๔๒ เปลี่ยนเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขามเฒ่าพัฒนา ซึ่งแบ่งเขตการปกครอง เป็น ๒๑ หมู่บ้านประกอบด้วย

- หมู่ ๑ บ้านขามเฒ่า	- หมู่ ๑๒ บ้านวังบัวหลวง
- หมู่ ๒ บ้านขามเฒ่าพัฒนา	- หมู่ ๑๓ บ้านขามเจริญ
- หมู่ ๓ บ้านวังบัว	- หมู่ ๑๔ บ้านเปลือยทอง
- หมู่ ๔ บ้านโนนเขวา	- หมู่ ๑๕ บ้านโนนข่าพัฒนา
- หมู่ ๕ บ้านดอนเปลือย	- หมู่ ๑๖ บ้านน้ำใส
- หมู่ ๖ บ้านปอแดง	- หมู่ ๑๗ บ้านวังบัว
- หมู่ ๗ บ้านน้ำใส	- หมู่ ๑๘ บ้านยางคำพัฒนา
- หมู่ ๘ บ้านยาง	- หมู่ ๑๙ บ้านขามอุดม
- หมู่ ๙ บ้านยางสามัคคี	- หมู่ ๒๐ บ้านขามเฒ่าเมืองทอง
- หมู่ ๑๐ บ้านเปลือยดง	- หมู่ ๒๑ บ้านยางน้อย
- หมู่ ๑๑ บ้านหนองมะแปบ	

๑.๑ ประวัติชุมชนบ้านขามเฒ่า

สภาพทั่วไป และ อาณาเขตติดต่อ

- ทางทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านขามเฒ่าเมืองทอง
- ทางทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านยาง - บ้านโนนเขวา
- ทางทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านขามเจริญ

^๓ แผนโครงการหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็งต้นแบบ.(๒๕๔๘).บ้านขามเฒ่า หมู่ที่ ๑ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.

-ทางทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านหัวซัว

สภาพภูมิประเทศ

บ้านขามเฒ่าหมู่ที่ ๑ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสมในการเพาะปลูกข้าว

แหล่งน้ำในหมู่บ้าน

แหล่งน้ำในหมู่บ้านไม่มี ส่วนใหญ่ผู้คนใช้น้ำบาดาลมีบ่อน้ำบาดาลประมาณ ๔๐%ของหมู่บ้าน

บ่อน้ำบาดาลของทางราชการ ๒ บ่อ

ลักษณะดิน

เนื่องจากบ้านขามเฒ่าหมู่ที่ ๑ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มดินร่วนปนทราย ลักษณะเป็นทุ่งนาส่วนใหญ่

การคมนาคม

การคมนาคมทางบกโดยทั่วไปใช้ถนนในหมู่บ้านและถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นถนนดินและหินลูกรังจะมีถนนลาดยางบางส่วน ถนนคอนกรีตบางส่วนการสัญจรไปมาของประชาชนจึงยังมีความลำบาก ประชาชนจึงยังมีความต้องการ ในด้านนี้อยู่อีกเป็นจำนวนมากถนนที่ใช้คมนาคมระหว่างหมู่บ้านยังเป็นถนนลูกรัง สภาพถนนในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางบางส่วนและถนนคอนกรีตบางส่วน^๔

จากหลักฐานทางด้านโบราณคดี ที่อธิบายพื้นที่บ้านขามเฒ่าเป็นพื้นที่รกร้างซึ่งสันนิษฐานว่ามีหมู่บ้านเกิดขึ้นมาก่อนการตั้งเมืองมหาสารคาม “หลายหมู่บ้านแถบนี้ต่างมีการโยกย้ายเข้าออกและตั้งชุมชนทับซ้อนชุมชนเก่าอยู่หลายแห่งนอกจากนี้ปรากฏหลักฐานโบราณสถานและโบราณวัตถุตั้งกระจายอยู่ทั่วไปตามบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านต่าง ๆ” โดยพบหลักฐานเป็นพวกภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งสันนิษฐานจากชุมชนใกล้เคียงเช่น ชุมชนบ้านท่าขอนยางที่พบวัตถุโบราณ เช่น พระพุทธรูปโบราณ เครื่องปั้นดินเผาต่างๆ หลังจากเจ้าเมืองแสนซึ่งเป็นลูกเขยของพระเจ้าริสุราชเดช ถูกมอบหมายให้มาปกครองบ้านขามเฒ่า บ้านขามเฒ่าตั้งอยู่บริเวณต้นมะขามใหญ่อยู่ในวัดใต้ซึ่งเป็นวัดแรกของหมู่บ้าน ตระกูลรุ่นแรก ได้แก่ ประทีศน์ บุตรคำ โชค วงสุวรรณ สุวรรณเลิศ คำดี แก้วประจักษ์

จากที่กล่าวข้างต้นในประวัติตำบลขามเฒ่าพัฒนา เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับประวัติของชุมชนบ้านขามเฒ่า ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอข้อมูลด้านประวัติชุมชนบ้านขามเฒ่าพัฒนา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ สมัยรัชกาลที่ ๕ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะได้ให้มีการกำหนดให้มีการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านขึ้นเป็นครั้งแรก ท้าวหมื่นราษฎร์ ได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่บ้านมะขามเฒ่า

^๔ คณะกรรมการคณะทำงานด้านการสร้างชุมชนเข้มแข็ง. (๒๕๕๓). แผนโครงการหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็งต้นแบบ. (น.๕-๖). บ้านขามเฒ่าหมู่ที่๑ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ปี ๒๔๔๒ เมืองโคกพระเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “เมืองกันทรวิชัย” ส่วนเมืองมะขามเฒ่าได้เปลี่ยนชื่อใหม่เช่นกัน “ชื่อบ้านขามเฒ่า” ตำบลคันธารราษฎร์ ปัจจุบันแยกเป็นตำบลขามเฒ่าพัฒนา ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม^๔ พระปทุมวิเศษและท้าวหมื่นราษฎร์ได้เสียชีวิตในเวลาใกล้เคียงกันผู้คนได้เลือกหมื่นพินิจ มาปกครอง และได้ชักชวนผู้คนสร้างศาลขึ้นอีก ๑ หลัง คือศาลปทุมวิเศษซึ่งอยู่ติดกับ ศาลเจ้าเมืองแสน พร้อมกันนั้นหมื่นพินิจได้ชักชวนผู้คนสร้างหอเพื่อเป็นที่สักการะบูชาของผู้คน เพิ่มขึ้นอีก ๒ หลัง คือหาด้านทิศใต้หมู่บ้านเรียกว่าหอปู้ตา ที่บริเวณรอบหอเรียกว่าดอนปู้ตาอีกหอหนึ่งอยู่ที่ทิศ ตะวันตกของหมู่บ้านเรียกว่าหออินนายพี้ยแก้ว พอถึงเดือน ๖ ผู้คนทำพิธีเลี้ยงบ้าน ณ หอปู้ตาเป็นจุดศูนย์กลางและนำข้าวปลาอาหารและเครื่องเซ่นไปบวงสรวงเป็นประจำทุกปี เมื่อหมื่นพินิจได้เสียชีวิตลงผู้ปกครองหมู่บ้านขามเฒ่าคนต่อมาคือหมื่นสุนันท์และหมื่นศรีธาตุ ตามลำดับ

ปี ๒๔๘๕ เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นที่ส่งผลกระทบต่อหลายหมู่บ้าน กล่าวคือปลัดแสง ซึ่งในขณะนั้นเป็นปลัดอำเภอกันทรวิชัย ได้พัฒนาด้วยการปรับปรุงถนนขยายเส้นทางภายในหมู่บ้านให้เดินทางเข้าออกหมู่บ้านสะดวกมากขึ้น รวมถึงทำทางเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านขามเฒ่ากับหมู่บ้านอื่น ถือเป็นช่วงเวลาที่นำการเปลี่ยนแปลงเข้ามาในพื้นที่ และกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างเส้นทางคมนาคมที่อำนวยความสะดวกในการเดินทางของผู้คน และส่งผลให้ความสะดวกมาสู่หมู่บ้าน อาทิเช่น การนำผลผลิตทางการเกษตรรวมถึงสิ่งของต่างๆ ออกไปจำหน่ายในตัวเมืองมหาสารคาม ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับตนเองและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน แต่ผู้คนในหมู่บ้านก็ยังคงความเป็นสังคมบุพพกาลที่ผู้คนหาเลี้ยงชีพตนเอง

มิติเวลาในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๕๒

ในปี ๒๔๙๘ - ๒๕๑๙ เป็นช่วงที่เกิดการสร้างความทรงจำร่วมของผู้คนภายในหมู่บ้านและหมู่บ้านข้างเคียง ความทรงจำร่วมในที่นี้ คือหมอลำ ที่เป็นที่รู้จัก ได้แก่ “หมอลำอูม หมอลำราตรี ศรีวิไลย์ หมอลำสุนทร จันเพ็ญ เต็นนภาฯ” ลักษณะการแสดงของหมอลำเป็นหมอลำแนวลำโจทยลำแก้ ลำกลอน ลำพื้น ลำเกี่ยวพาราสี ^๖ จนกระทั่งการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยลักษณะการแสดงของหมอลำได้เปลี่ยนเป็นหมอลำซึ่ง

บ้านขามเฒ่ามีการจัดมหรสพขึ้นภายในหมู่บ้าน ได้มีการจ้างวงมโหรีมาจัดแสดงในงานมหรสพ ซึ่งก่อนที่คณะหมอลำแสดงในงาน มีพิธีไหว้ครูหมอลำ หรือที่เรียกว่าเปิดวง และจึงทำการแสดง ไม่เพียงแต่การจ้างงานจากคนในหมู่บ้านเพียงเท่านั้น คนจากภายนอกได้ทำการว่าจ้างวงมโหรีจากที่อื่นเช่นเดียวกัน ทำให้วงมโหรีมีการสร้างรายได้เข้าสู่ครอบครัวเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันมีการฝึกหมอลำน้อย โดยมีการล่าวากลอนปากเปล่าปล่อยเสียงเป็นจังหวะจะโคน ลำใส่แคนพร้อมกับพ็อนรำอย่างถูกวิธี ทั้งชายหญิง นับว่าเป็นจุดที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่จะมาชมและฟังฝึกหมอลำน้อย

ด้านการเกษตร ปี ๒๕๐๕ สภาพทั่วไปและความเป็นอยู่ในหมู่บ้านยังคงมีการปลูกข้าวและใช้แรงงานคนเป็นหลักแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านขามเฒ่า ในขณะนั้นยังคงความเป็น “สังคมบุพพกาล” ยังไม่มี

^๔ แผนโครงการหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็งแบบ.(๒๕๔๘).บ้านขามเฒ่า หมู่ที่ ๑ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.

^๖ สัมภาษณ์นางสุมาลี แก้วบรรณจักร สัมภาษณ์ที่บ้านขามเฒ่าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะสีลา

เครื่องมือที่รุนแรงในการทำเกษตรกร อย่างเช่นการทำนา ยังมีการใช้แรงงานคนในการช่วยกันทำนาลงแขก ซึ่ง การเข้าของรถเกี่ยวข้าว เมื่อปี ๒๕๔๐ การมีรถเกี่ยวข้าวเข้ามาแสดงถึงขนาดของสังคมที่ใหญ่ขึ้น มี กระบวนการผลิตที่ซับซ้อนมากขึ้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางการผลิตที่จากเดิมเป็นการผลิต เพื่อบริโภคและยังชีพในครอบครัวเป็นการผลิตเพื่อการค้าขายและเพื่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนเมื่อ ถึงนอกฤดูทำนาคนในหมู่บ้านบางส่วนพากันออกไปหาทำงานที่กรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด

และปี ๒๕๑๙ ไฟฟ้าเริ่มเข้ามาในหมู่บ้านขามเฒ่า ทำให้คนในชุมชนมีความสะดวกสบายมากขึ้นและ เริ่มมีการขยายตัวของชุมชนเพิ่มขึ้นจนนำไปสู่การแยกหมู่บ้าน

เมื่อปี ๒๕๓๒ ได้ทำการแยกหมู่บ้านแรกเริ่มแยกเป็นสภาตำบลขามเฒ่าพัฒนา ทางสภาตำบล คันธารราษฎร์ได้มีมติให้แยกตำบลคันธารราษฎร์ออกเป็นตำบลขามเฒ่าพัฒนา ซึ่งประกอบด้วยหมู่บ้านดังนี้ บ้านวังบัว บ้านยาง บ้านโนนเขวา บ้านปอแดง บ้านหนองแปบ บ้านหนองข่า ซึ่งได้ขึ้นตรงกับตำบลขามเฒ่า พัฒนา^๙ นอกจากนั้นความสัมพันธ์ในหมู่บ้านของผู้คนเริ่มเปลี่ยนไปโดยเริ่มที่ผู้คนที่เป็นหนุ่มสาวส่วนใหญ่เริ่ม หันไปเป็นแรงงานในกรุงเทพฯ ในช่วงก่อนปี ๒๕๔๘ ผู้คนจึงมีรถเกี่ยวข้าว ผู้คนเห็นว่าการทำงานนั้นยากลำบาก และรายได้น้อย จึงหันไปทำงานในกรุงเทพฯ ด้วยเพราะเชื่อว่าจะสามารถสร้างรายได้มากกว่าการทำนาจึงได้ เดินทางเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ เช่น การทำงานโรงงานได้เงินเดือนต่อเดือนมีเงินค่าการทำงานล่วงเวลา ดีกว่าการทำนา แต่กระนั้นก็จะมึระยะเวลาในการทำงานที่จำกัด พอถึงช่วงที่มีอายุมากขึ้นเขาก็ต้องเลิกจ้าง เพราะศักยภาพเราลดลง หรือ ทำไร่ไม่หิน เป็นต้น

ช่วงปี ๒๕๓๗ ถึงปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาสารคามได้จัดตั้งขึ้นส่งผลให้ที่ดินในบริเวณโดยรอบ มหาวิทยาลัยมหาสารคามมีราคาที่สูงขึ้นซึ่งไม่ส่งผลกระทบโดยตรงกับทางผู้คนขามเฒ่าพัฒนา แต่ก็สร้างอาชีพ ให้กับคนในชุมชนเพราะคนในชุมชนอาจเข้ามารับจ้างในตัวมหาวิทยาลัย ซึ่งตัวของตำบลขามเฒ่าพัฒนาเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขามเฒ่าพัฒนาซึ่งเดิมในปีพ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นสภาตำบลขามเฒ่า พัฒนาแยกตำบลคันธารราษฎร์ออกเป็นตำบลขามเฒ่า ในปี ๒๕๔๒ ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ขามเฒ่าพัฒนา ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณทางภาครัฐ และดูแลพี่น้องประชาชนตำบลขามพัฒนาให้มีความสะดวกสำหรับการติดต่อราชการ

ในปี ๒๕๕๑ พลสกนิกรของชาวจังหวัดมหาสารคามและพื้นที่ใกล้เคียง ที่มีโอกาสได้รับเสด็จ สมเด็จพระเจ้า ฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงไปเยี่ยมราษฎรที่หมู่บ้านขามเฒ่าพัฒนาได้พระราชทานเงิน ในการสร้างและปรับปรุงถนนใหม่ โดยให้ชื่อบนถนนว่า “ถนนเฉลิมพระเกียรติ (หัวขัว-สมศรี)” เนื่องจากเมื่อก่อน ยังไม่มีถนนที่เดินทางเข้าออกหมู่บ้านที่สะดวก เมื่อมีถนนเข้ามาทำให้ผู้คนมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกในการ สัญจรไปมา ซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดไม่ได้

ตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ เป็นต้นมามหาวิทยาลัยมหาสารคามได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้คนเพื่อศึกษาตัวชุมชน ของกิจกรรมที่มีชื่อว่า “โครงการหนึ่งหลักสูตรชุมชน” โดยโครงการที่ลงไปสู่ชุมชนนั้นมีความหลากหลายของ

^๙ สัมภาษณ์นาง จิราณี อารีพรหมณ์ สัมภาษณ์ที่ขามเฒ่าพัฒนา บ้านขามเฒ่าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.ผู้ สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะสีลา

แต่ละสาขาวิชา อาทิเช่น การพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ของชุมชน การศึกษาวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น กล่าวโดยสรุปคือเป็นหมู่บ้านที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษา ความเจริญมาจากการศึกษาและการค้า^๔

หมู่บ้านที่แยกตัวออกจาก บ้านขามเฒ่า

ประวัติชุมชน : ประวัติหมู่บ้านขามเจริญ

บ้านขามเจริญ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นชุมชนที่เก่าแก่อายุมากประมาณ ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีหลักฐานที่แน่นอน มีเพียงการบอกเล่าของผู้คนในชุมชน ที่เล่าสืบต่อกันมา (Oral history) ซึ่งเป็นผู้คนขามเจริญ ผู้คนขามเจริญได้อพยพเข้ามาครั้งแรกเป็นคนจากชาวเมืองฟ้าหยาด ในเขตอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธรซึ่งเป็นกลุ่มชนแรกที่เข้ามาก่อตั้งหมู่บ้าน โดยการนำของ พระปทุมวิเศษ เจ้าเมืองแสน ขุนเมืองราชบุรี หมื่นพินิจ และหมื่นศรีธาตุ ประทัศน์ เหตุที่อพยพจากบ้านเดิมเพราะถูกไฟไหม้ และอพยพมาหาพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์มากกว่าเดิม อาชีพหลักที่ทำกันในชุมชนคือ การเกษตรกรรม ผู้คนส่วนมากเป็นการทำนา ที่ยากจนมาก ขาดทุนทรัพย์ในการลงทุน ขาดแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน จนถึงปัจจุบัน ความเป็นอยู่ของประชากรในชนบท ในชุมชนคือไม่มีเงินทุนที่จะมาหมุนเวียนในหมู่บ้าน ขาดโอกาสทางการศึกษา เพราะไม่มีเงิน ขาดโอกาส ที่จะเข้าถึง แหล่งเงินทุนเพื่อนำมาพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ตลอดจนการบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็น^๕

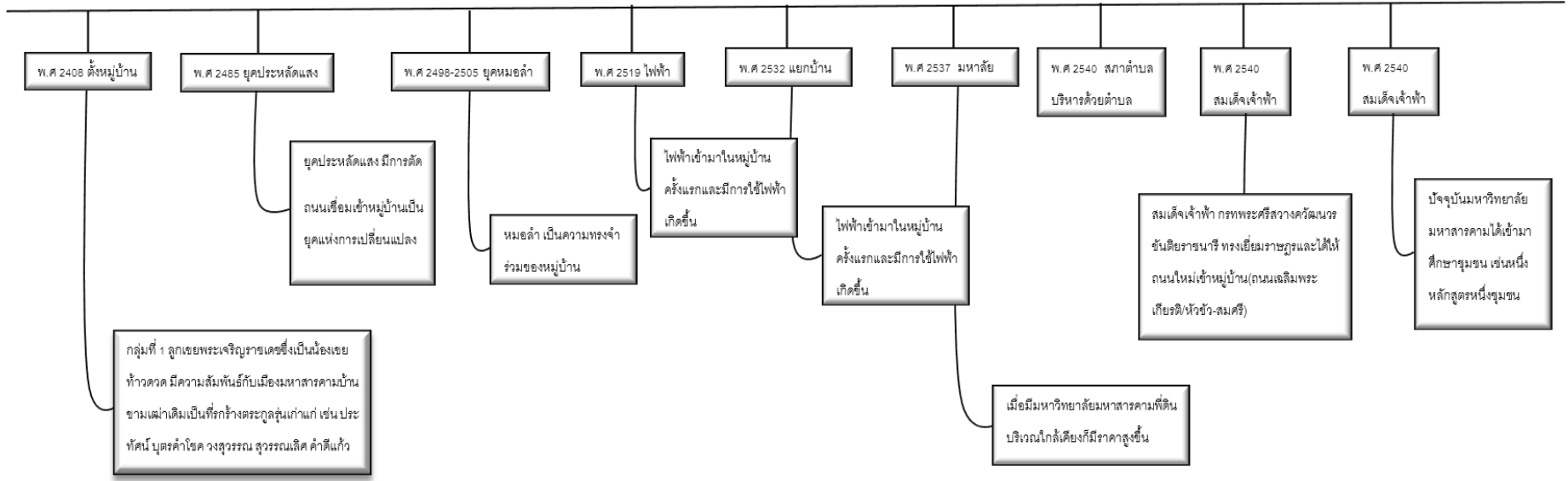
ประวัติชุมชน : บ้านขามอุดม

บ้านขามอุดม หมู่ที่ ๑๔ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ก่อตั้งเป็นชุมชนเมื่อปี ๒๕๕๒ โดยทำการขอแยกออกมาจากบ้านขามเฒ่าพัฒนา หมู่ที่ ๑ เนื่องจากประชาชนที่อาศัยอยู่มีความคิดที่ตรงกันว่า การปกครองของผู้ที่มีข้อจำกัดและดูแลไม่ทั่วถึง การรับรู้ ข่าวสารต่าง ๆ เมื่อมีการประกาศข่าวต่าง ๆ และที่สำคัญการขยายครัวเรือนก็มากขึ้นเรื่อย ๆ อาณาเขตก็ขยายห่างจากบ้านขามเฒ่าพัฒนามากขึ้น จนในที่สุดผู้ที่เกี่ยวข้องก็เห็นสมควรแยกเป็นหมู่บ้านของตนเองนับแต่นั้นมา ผู้คนกลุ่มแรกที่อพยพมาตั้งถิ่นฐาน คือ นายสำรวย นนท์ตรี ต่อมาก็มีนายปลอด คำดี ซึ่งได้ย้ายมาจากบ้านโนนสังข์ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เพราะ เห็นว่าบริเวณหมู่บ้านขามอุดมมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าที่อยู่เดิม การได้มาซึ่งชื่อของหมู่บ้านว่า " ขามอุดม " มีที่มาดังนี้เนื่องจากแยกออกมาจากบ้านขามเฒ่าพัฒนา จึง ควรมีคำว่า "ขาม" อยู่ด้วย หลังจากนั้นผู้คนก็ช่วยกันสรรหาคำที่จะนำมาต่อท้ายที่มีความหมายดีเป็นสิริมงคล จนในที่สุดทุกคนก็ลงความเห็นกันใช้ชื่อ " ขามอุดม " ในอดีตบริเวณบ้านขามอุดมมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก มี หนองน้ำที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ มีป่าที่เขียวขจี เป็นแหล่งอาหารแก่ผู้คนได้เป็นอย่างดีที่สุด อาชีพหลักของประชากรในหมู่บ้านได้แก่ การทำนา

^๔ ลงพื้นที่สัมภาษณ์ทำเวทีผู้คนที่บ้านขามเฒ่าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

^๕ จงจิตร ตาชะลอน. (๒๕๕๕). การจัดการทำแผนแม่บทชุมชนหมู่บ้านขามเจริญ หมู่ ๑๓ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม (รายงานการจัดทำแผนแม่บทชุมชน). (น.๑-๑๓). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มิติเวลาบ้านขามเฒ่า

๑.๒ ประวัติชุมชนบ้านยาง

สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านยาง หมู่ที่ ๘,๙,๑๘,๒๑ ประวัติชุมชนบ้านยาง บ้านยาง มีจำนวนทั้งหมด ๔ หมู่ ๘,๙,๑๘,๒๑ เดิมบ้านยางเป็นหมู่ ๑๑ ของตำบลคันธารราษฎร์ และแยกตัวออกมาตั้งเป็นชุมชนบ้านยาง หมู่ ๙ เป็นหมู่บ้านแรกที่แยกออกจากหมู่ ๑๑ ตำบลคันธารราษฎร์ และ และมีหมู่ ๘,๑๘,๒๑ ตามมาปัจจุบันมี ๔ หมู่แยกออกมาตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ในการแยกตัวออกมาเพื่อของบประมาณเพื่อมาพัฒนาหมู่บ้าน^{๑๐}

ชื่อบ้านนามเมือง “บ้านยาง” ที่มาของคำว่า บ้านยาง คือบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมีต้นยางจำนวนมากเป็นป่าและเป็นที่อยู่อาศัยของนก เมื่อนกขับถ่ายของเสียลงมาบนต้นไม้ จึงมีการเรียกต่อท้ายชื่อบ้านว่า “บ้านยางขึ้น”^{๑๑} ในอดีตที่ผ่านมาบ้านยาง ได้แยกตัวออกมาจากบ้านท่าขอนยาง เมื่อ พ.ศ.๒๓๘๒ ด้านการปกครองหมู่บ้าน นายรณเสนา ศรีใส และ นายเมิง วงศ์สิลา เป็นผู้ใหญ่บ้านตามลำดับ ซึ่งทั้ง ๒ คนเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ

สำหรับบริเวณที่ตั้งหมู่บ้าน จุดแรกอยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน มีการสร้างศาลปู่ตาตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก กลุ่มคนตระกูลแรกที่พามาตั้งหมู่บ้านคือ ตระกูล “ศรีใส”^{๑๒} บ้านยางเป็นชาวญ้อเพราะแยกตัวออกมาจากบ้านท่าขอนยาง เนื่องจากการหมู่บ้านยางเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว สำเนียงการพูดภาษาญ้อ จึงมีการเหยียดชาติพันธุ์และการพูดสำเนียงภาษาญ้อได้ค่อยๆลดลงไปตามกาลเวลา

ด้านการคมนาคมในหมู่บ้านยาง ตั้งแต่ปี ๒๕๑๑-๒๕๑๗ เส้นทางคมนาคมมีข้อจำกัด ไม่สะดวกสบายเท่าที่ควร เพราะเส้นทางส่วนใหญ่ยังเป็นทางเกวียน ดินทราย จนกระทั่งในสมัยนายกคึกฤทธิ์ ปราโมช พ.ศ.๒๕๑๘ มีนโยบายเงินผัน เกิดการจ้างงานระหว่างรัฐบาล-ผู้คน ทำให้เกิดการสร้างถนนอ ขุดคลอง ถนนที่เกิดขึ้นในขณะนั้นคือเส้นทางบ้านเปลือยมาถึงกันทรวิชัย บ้านยางและบ้านเปลือยมีถนนเชื่อมต่อกัน และพ.ศ.๒๕๒๐ มีถนนไปยังบ้านวังบัว^{๑๓}

สภาพแวดล้อมชุมชนบ้านยาง ในอดีตเคยมีแหล่งน้ำธรรมชาติ เพราะบ่อน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติได้ถูกถมไปแล้ว น้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคส่วนใหญ่ต้องเดินทางนำน้ำที่บ้านน้ำใส แม้ว่าปี พ.ศ.๒

สภาพแวดล้อมชุมชนบ้านยาง ในอดีตเคยมีแหล่งน้ำธรรมชาติ เพราะบ่อน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติได้ถูกถมไปแล้ว น้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคส่วนใหญ่ต้องเดินทางนำน้ำที่บ้านน้ำใส แม้ว่าปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้มีการนำโองเข้ามามีใช้ในการกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการอุปโภคบริโภคยังคองต้องไปตักที่บ้านน้ำใส

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายพรหม นาสวรรณ สัมภาษณ์ที่ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกกร กะตะสีลา

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางหนูกัน บัวเมือง สัมภาษณ์ที่ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกกร กะตะสีลา

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายประยุทธ ณวรัตน์ .สัมภาษณ์ที่ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกกร กะตะสีลา

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางหนูกัน บัวเมือง.สัมภาษณ์ที่ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกกร กะตะสีลา

เหมือนเดิม^{๑๔} เมื่อปี๒๕๕๒ น้ำประปาได้เข้ามาในหมู่บ้าน ส่งผลให้คนไม่ต้องเดินทางไปตักน้ำชีวิต สะดวกสบายขึ้น^{๑๕}

ปี ๒๕๖๓ ไฟฟ้า เข้ามาทำให้คนบ้านยาง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีไฟส่องสว่างในเวลา สิ่งที่มาคือ วิทยุและโทรทัศน์ ทำให้ได้รับข่าวสารต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว

ด้านสังคม/เศรษฐกิจของบ้านยาง ผู้คนส่วนใหญ่ทำนาเป็นหลัก ลักษณะทางภูมิศาสตร์บริเวณบ้านยาง เป็นเนิน รอบๆข้างเป็นทุ่งนา นอกจากการทำนาที่เป็นอาชีพหลัก จากคำบอกเล่าของผู้คนจากการทำเวทที่ผู้คน (สนทนากลุ่ม) พบว่า ในปี ๒๕๔๖ หมู่บ้านยางมีการผลิตสินค้า คือขวาน และนำไปขายที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัด ร้อยเอ็ด ช่วงทำขวานมีจำนวน ๕ คน คือ ช่วงบุญมี แพงไกลย่น, ช่วงอ้อม เหล่าพร, พ่อใหญ่ป้อ, ช่วงมาง รัตธา และช่วงกัน โดยเดินทางไปรับเอาไม้ และเหล็กจากรางรถไฟ มาจากอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น เพื่อทำ เป็นขวาน และนำไปขาย โดยวิธีการค้าขายนั้น คือการเดินทางซึ่งใช้เวลาในการเดินทางประมาณ ๑๔-๑๕ วัน สถานที่ที่เคยนำขวานไปค้าขาย เช่น อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดสกลนคร การเดินทางไปค้าขายส่วนมากนิยมไปกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๕-๖ คน ราคาขวานในขณะนั้นราคาเล่มละ ๑๓ บาท และต่อมาช่วง พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๐๘ ช่วงทำขวานเริ่มลดลง เพราะเทคโนโลยีเข้ามา และช่วงรุ่นแรกๆได้ เสียชีวิต ประกอบกับไม่มีผู้สืบทอดกิจการการค้าขวาน ทำให้การขายขวานก็ลดจำนวนลง และสิ้นสุดอาชีพการ ขายขวานของชุมชนบ้านยางเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๐^{๑๖}

ช่วงปี พ.ศ.๒๕๐๒ มีร้านค้าร้านแรก เป็นของพ่อเชียง เนื่องจากขบวนการ ได้นำสินค้าเบ็ดเตล็ด อาทิเช่น น้ำมันก๊าด ขาวข้าวเปลือก ส่วนพ่อเปรม สิ่งคำบ้อม เป็นคนรับซื้อข้าวเปลือยจากบ้านยางเอาไปขายนึ่ง หมู่บ้าน เช่นบ้านปะทาย^{๑๗}

และในปี พ.ศ.๒๕๕๙ มีสินค้าหัตถกรรม OTOP เข้ามาในชุมชน ได้แก่ การทำเสื่อกก ไม้กวาด ทางมะพร้าว หมวกที่ทำจากไหล พรหมเช็ดเต้า ผู้คนที่มีความหัตถกรรมได้รวมกลุ่มกันผลิตสิ่งของต่างๆ และได้ส่ง สิ่งของไปขายที่ศูนย์ OTOP อำเภอบรบือ^{๑๘}

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายประยงค์ ชามาตย์. สัมภาษณ์ที่ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะสีลา

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายณัฐพงษ์ ช่อประพันธ์. สัมภาษณ์ที่ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะสีลา

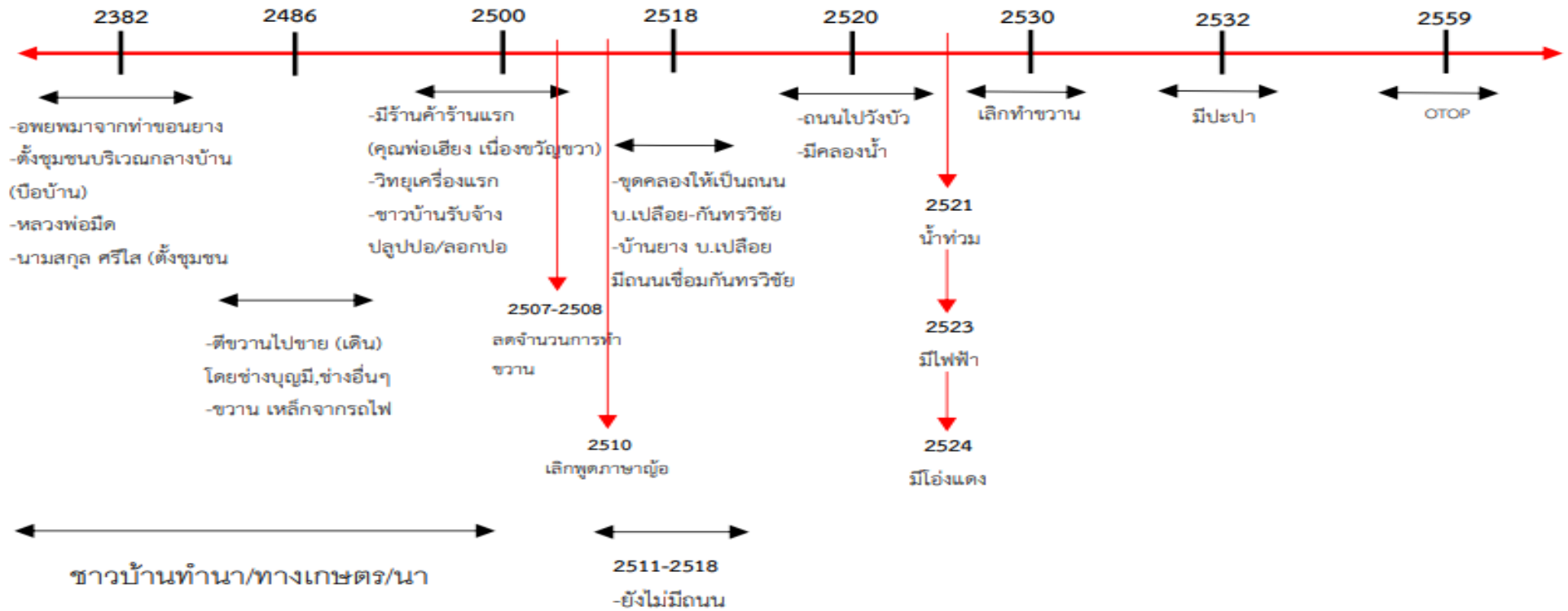
^{๑๖} สัมภาษณ์ นาย พรหม ลาสุวรรณ. สัมภาษณ์ที่ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะสีลา

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางหนูกัน บัวเมือง. สัมภาษณ์ที่ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะสีลา

^{๑๘} สัมภาษณ์ สุดใจ ศรีวิเศษ. สัมภาษณ์ที่ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะสีลา

มิติเวลา

ชุมชนบ้านยาง

๑.๓ ประวัติชุมชนบ้านน้ำใส

สภาพทั่วไปบ้านน้ำใส

บ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเทศบาลตำบลขามเฒ่าพัฒนา เป็นหมู่บ้านที่มีภาษาอีสานและไทยอู๋ ใช้เป็นภาษาในการสื่อสารในท้องถิ่น มีวัดที่เป็นแหล่งรวมตัวทำพิธีกรรมทางศาสนาและจัดกิจกรรมประเพณีของชุมชนที่ได้รับการขนานนามว่ายิ่งใหญ่ที่สุดในระแวกเดียวกันคือ วันเสนาานิคม อีกทั้งตัววัดเองก็มีที่มาและความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งหมู่บ้านอีกด้วย บ้านน้ำใสแบ่งเป็น ๒ หมู่ คือ หมู่ ๗ และหมู่ ๑๖ มีอาณาเขตดังนี้

บ้านน้ำใส หมู่ ๗

- ทิศเหนือ จรดบ้านน้ำใสหมู่ ๑๖
- ทิศใต้ จรดทุ่งนา
- ทิศตะวันออก จรดโรงเรียนบ้านน้ำใสม่วงวิทยา ตำบลกุดไสิ้จ้อ
- ทิศตะวันตก จรดทุ่งนาและบ้านเปลือยดง

บ้านน้ำใส หมู่ ๑๖

- ทิศเหนือ จรดบ้านหนองมะแปป
- ทิศใต้ จรดบ้านน้ำใส หมู่ ๗
- ทิศตะวันออก จรดทุ่งนาและบ้านม่วง
- ทิศตะวันตก จรดบ้านเปลือยดง^{๑๙}

ชาวอู๋ บรรพบุรุษของบ้านน้ำใส และ บ้านยาง

มีเรื่องเล่าสืบสานกันมา ดังนี้ ก่อนปี ๒๓๘๓ เกิดการอพยพผู้คนมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านท่าขอนยาง พระราชทานเมืองว่าเมืองท่าขอนยาง โปรตเกล้าฯ ให้พระคำก้อนเป็นพระสุวรรณภักดีเจ้าเมืองท่าขอนยางคนแรกเป็นเมืองจัตวา ขึ้นกับเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นเมืองเอก จากนั้นได้ร่วมกันกับผู้คนที่อพยพมาสร้างวัดขึ้นสองวัด ได้ประกอบอาชีพทำมาหากินอยู่ฝั่งเหนือของแม่น้ำชี ซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญทางการขนส่งและการค้า แลกเปลี่ยนของเมืองท่าขอนยาง เพราะเนื่องจากฝั่งใต้เป็นเขตของเมืองร้อยเอ็ดจึงไม่มีการใช้พื้นที่ฝั่งนั้นในการทำมาหากินและแบ่งผู้คนจำนวนหนึ่งแยกไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านยาง

^{๑๙} สุพิตรรา กองสำลี. (๒๕๔๕). การจัดทำแผนแม่บทชุมชน บ้านน้ำใส หมู่ ๗ ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม (รายงานการจัดทำแผนแม่บทชุมชน). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ทางด้านกลุ่มของ นายเสนา พากลุ่มญาติพี่น้องแยกออกมาตั้งที่ทำกินแห่งใหม่ และได้เลือกพื้นที่บริเวณบ้านน้ำใสเพราะมีหนองน้ำ มีป่า น้ำใสหนองน้ำมีความใสงามจึงเอามาตั้งเป็นชื่อบ้านว่า บ้านน้ำใส เนื่องจากมีหนองน้ำใสจึงเป็นที่มาของชื่อ “บ้านน้ำใส” และชื่อของวัดนั้นก็ตั้งมาจากชื่อของ พ่อตาเสนา คือวัดเสนานิคมนามสกุลหลักของหมู่บ้าน คือนามสกุล สมภูมิ, แพงไกรสร, อัครเศรษฐัง, เนื่องหันชา^{๒๐}

ชาวภูมิมี่ถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองหงสา บริเวณตอนเหนือของประเทศลาวติดต่อกับประเทศจีนในปี ๒๓๕๑ อพยพลงมาทางใต้ตามลุ่มแม่น้ำโขง และเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อเจ้าอนุวงศ์เจ้า เมืองเวียงจันทน์ หลังจากนั้นเจ้าอนุวงศ์จึงให้ชาวภูมิมี่เข้ามาอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองไชยบุรี ปากแม่น้ำสงครามแต่ยังขึ้นตรงต่อเจ้าอนุวงศ์ เมื่อในปี ๒๓๖๙ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เจ้าอนุวงศ์ จึงให้ชาวภูมิมี่มายังฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงโปรดให้ตั้ง เมืองใหม่ ๓ เมือง คือปุงลึง เมืองคำเกิด และเมืองคำม่วน โดยแต่งตั้งให้ท้าวหม้อเป็นผู้นำขึ้นตรงต่อเจ้าอนุวงศ์เจ้าเมืองเวียงจันทน์ ผู้คนที่พูดภาษาภูมิมี่ในเมืองท่าขอนยางเดิมเป็นกลุ่มที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่เมืองคำเกิด ซึ่งในช่วงนั้นเกิดสงครามระหว่างกองทัพสยามกับเมืองเวียงจันทน์ ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๗๙ พระลำดวน (ท้าวคำก้อน) เจ้าเมืองคำเกิดพร้อมด้วยอุปฮาดราชวงศ์และราชบุตรเมืองคำเกิด จึงได้พาครอบครัวมา พึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระยามหาอำมาตยาธิบดี (ป้อม) ได้มอบให้เจ้าเมืองกาฬสินธุ์^{๒๑}หาที่ตั้งเมืองให้แก่พระคำก้อน ซึ่งมีจำนวน ๒,๘๕๕ คน

จึงได้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ท่าขอนยาง โดยให้ขึ้นกับเมืองกาฬสินธุ์ การตั้งบ้านครั้งแรกตั้งอยู่บริเวณที่ฝั่งตะวันตกของบ้านน้ำใส ในปัจจุบันได้เป็นไร่ นาตอน แต่เกิดมีโรคห่าระบาด จึงทำให้ย้ายบ้านจากฝั่งตะวันตกมายังฝั่งตะวันออกของหนองน้ำใสซึ่งเป็นที่หมู่บ้านในปัจจุบัน เนื่องจากความเชื่อที่ว่าอยู่ที่ทิศใต้เท่ากับอยู่ใต้ตลอด อยู่ได้ลม ให้ขยับขึ้นทางทิศเหนือเป็นความเชื่อของหมู่บ้าน ถนนเส้นหลักของหมู่บ้านคือ ถนนกันทรวิชัย-มะค่าและถนนทางสาย เป็นทางเชื่อมระหว่างหมู่บ้านเป็นทางสายโทรเลข ถนนเส้นแรกคือถนนบ้านยาง-กันทรวิชัย สมัยก่อนที่เข้ามาตั้งหมู่บ้านใหม่ๆ ทำการเลี้ยงชีพด้วยการทำการเกษตร ทำนา และมีการปลูกฝ้ายไว้สำหรับการทอผ้าในสมัยก่อนจะมีการทอผ้าใช้เอง คนในชุมชนบ้านน้ำใสใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต เช่น การหาเห็ด หาปลา ในการประกอบอาหาร^{๒๒}

ปี ๒๔๕๙ ยังไม่มีร่องเท้า เลยนำเปลือกต้นจิ้งมาทำรองเท้า ในชุมชนมีครัวเรือนไม่ถึง ๑๐๐ หลังคาเรือน เนื่องจากในบริเวณรอบข้างของหมู่บ้านไม่มีหมู่บ้านใดที่เป็นชาวภูมิมี่ ทำให้บ้านน้ำใสเป็นบ้านเดียวที่เป็นภูมิมี่จึงถูกล้อเลียนและดูถูก

ปี ๒๔๘๕ นายอ่อนसान ได้เข้ามาแต่งงานกับผู้หญิงในชุมชนบ้านน้ำใส และได้พาญาติพี่น้องของตนเดินทางเข้ามาอยู่ในชุมชนบ้านน้ำใส ซึ่งนายอ่อนसान ประกอบอาชีพ ค้าขายควาย-วัว หรือที่เรียกว่า “นายฮ้อย” ทำให้ผู้คนในหมู่บ้านได้หันมาเป็นนายฮ้อย ค้าขายวัว-ควาย ส่งผลให้ผู้คนมีรายได้โดยการขายควาย-วัว

^{๒๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ นายไชยรัตน์ สมภูมิ สัมภาษณ์ที่ บ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะสีลา

^{๒๑} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม.๑๗ ธ.ค.๒๕๖๒.https://www.m-culture.go.th/mahasarakham/ewt_news.php?nid=๒๒๑๖&filename=index

^{๒๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวยนต์ ไชยสนธ์ บ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายเกริกฤกษ์ โชคชัยรัชดา

ราวทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นต้นมา จากนโยบายของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ส่งเสริมให้ผู้คนปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ ปอ ถั่วดิน มัน ฝ้ายเป็นพืชประจำถิ่น ฝ้ายปลูกเพื่อทอใช้ในครัวเรือน ซึ่งฝ้ายที่ทอได้ก็จะถูกนำมาทำ เสื้อผ้า ผ้าถุง ผ้าห่ม ชุดนักเรียนก็ทำจากผ้าฝ้าย พ.ศ.๒๕๐๘ ฝ้ายเริ่มลดลง มีบ้างเฉพาะครัวเรือน ชุมชนรอบๆข้าง เช่น บ้านเปลือยดง บ้านมะแปบ บ้านยาง บ้านม่วง เป็นต้น เอาของมาแลกฝ้ายในบ้านน้ำใส เพราะเริ่มมีการปลูกฝ้ายน้อยลง เนื่องจากมีการ ปลูกพืชเศรษฐกิจแทน แต่งสองลูกได้ฝ้ายกันหมวก

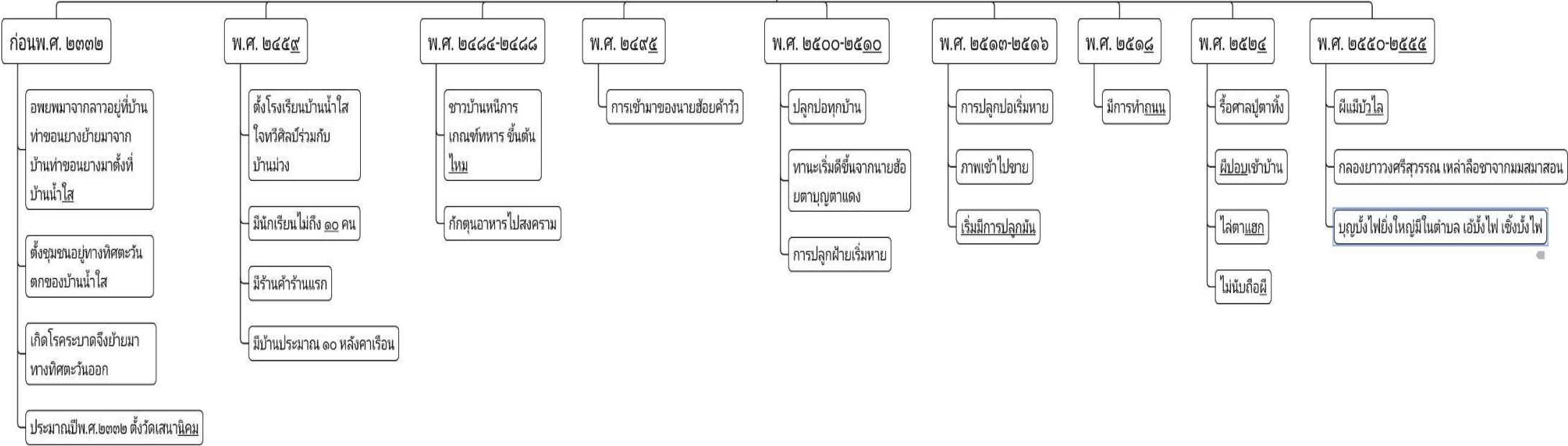
ราว พ.ศ.๒๕๑๐-๒๕๑๖ ปอเริ่มลดลง มีนายฮ้อยมารับซื้อ พอตาบุญ พอตาแดง ไร่ไปขายร้านสุภาพรสามแยกกาฬสินธุ์ คนที่มีพื้นที่เยอะในการปลูกปอก็จะจ้างคนในการลอกปอ ส่วนคนที่พื้นที่น้อยจะเปลี่ยนไปปลูกมันเพื่อสร้างรายได้

หลังปี ๒๕๑๖-๒๕๑๘ ผู้คนปลูกมันสำปะหลังแทนการปลูกปอ สมัยนายกศึกษาธิการี มีการทำทางตามนโยบาย ถนนให้เป็นโครงให้โครงเป็นถนน ต่อมาเริ่มมีการเดินทางออกไปทำงานที่อื่น และมีการรับเขยรับสะใภ้ เข้ามาอยู่ในชุมชน คนสูงอายุของบ้านน้ำใสได้เข้าร่วมโรงเรียนคนสูงอายุของบ้านท่าขอนยาง ชุมชนบ้านน้ำใสขยายตัวออกไปตามพื้นที่ไร่นา สวนของชุมชน

ปี ๒๕๒๔-ปัจจุบัน มีการรื้อศาลปู่ตา มีเรื่องของผีปอบเพราะมีคนในชุมชนตายอย่างผิดปกติจึงได้เชิญหมอธรรมมาทำการไล่ปู่ตา ไล่ตาแฮก ไม่มีการนับถือผีแล้ว แต่ต่อมาในภายหลังเริ่มกลับมามีการนับถือผีเลี้ยงผีอยู่ที่บริเวณที่เคยเป็นศาลปู่ตาเดิม เพราะมีคนฝันว่ามีคนหิวข้าวแล้วไป จึงไปทำบุญเลี้ยงข้าวแล้วถูกหอยผู้คนมีอาชีพหลักคือการทำนา

บ้านน้ำใสมีอัตลักษณ์ของภาษาญ้อ คือ “ถิ่นญ้อคนสวย รวยเกษตรกรรม” นอกจากนี้บ้านน้ำใสยังมีคณะกลองยาวประจำหมู่บ้าน ชื่อกลองยาวศรี ของพ่อศรีสุวรรณ เหล่าลือชา มีความสามารถผู้คนน้ำใสได้มาจากอาจารย์ของมหาสิมมหาสารคามมาเป็นคนสอนให้ และตำบลขามเฒ่า มีการจัดงาน “หรีอหาวบุญบั้งไฟ” ซึ่งเป็นบุญใหญ่หนึ่งของตำบล ซึ่งได้งบประมาณเมื่อปี ๒๕๕๕ มีการแข่งขันขบวนกลองยาว ในแต่ละปีที่วันแตกต่างกันออกไปบ้านน้ำใสได้รับคำชมว่าเป็นบ้านที่ตกแต่งขบวนได้อย่างสวยงาม

บ้านน้ำใส

๑.๔ ประวัติชุมชนบ้านปอแดง

ที่ตั้งบ้านปอแดง หมู่ที่ ๖ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นหมู่บ้านขยายแต่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ และอยู่ห่างจากตัวอำเภอกันทรวิชัย ตามเส้นทางหลวงกันทรวิชัย-มหาสารคาม ยาวประมาณ ๘ กิโลเมตร และอยู่ห่างตัวอำเภอเมืองตามเส้นทางมหาสารคาม-กันทรวิชัย ยาวประมาณ ๘ กิโลเมตร พื้นที่ ๑,๐๙๘ ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย ๒๑ ไร่ ที่สาธารณประโยชน์ ๒๖ ไร่ และที่ทำการเกษตร ๙๔๔ ไร่ แหล่งน้ำ ๔๗ ไร่ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับปลูกข้าวและเลี้ยงสัตว์

- ทิศเหนือ ติดกับบ้านขามเฒ่า ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
- ทิศใต้ ติดกับบ้านดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
- ทิศตะวันออก ติดกับบ้านไคร่นุ่น ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
- ทิศตะวันตก ติดกับบ้านห้วยวัง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อราวก่อนปี ๒๔๓๘ หรือราว ๑๑๐ ปีที่ผ่านมา บริเวณพื้นที่แห่งนี้เคยเป็นป่าโคก มีต้นปอแดงเป็นจำนวนมาก ผู้คนเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานและสร้างอยู่อาศัยโดยมีผู้นำ คือ นายรอด (ทหารรอด) นายเหล็ก จากบ้านขามเฒ่าที่พบว่าบริเวณแห่งนี้ความอุดมสมบูรณ์ป่าโคก อยู่ใกล้ลำห้วยและหนองน้ำ จึงได้มาบุกเบิกและถางป่าโคกปอแดงเพื่อทำไร่ ทำนาและตั้งบ้านเรือน^{๒๓}

จากนั้นหลวงพระกลาง พระพิชิต นายเพชร และนายแขก ได้มีการโยกย้ายถิ่นฐานมาจาก บ้านไคร่นุ่น บ้านขามเฒ่า เข้ามาปลูกสร้างบ้านเรือนจนเกิดเป็นหมู่บ้านขึ้น ในปี ๒๔๖๖ ทางราชการได้แต่งตั้งหลวงพระกลาง หนู วงศ์บุตร เป็นผู้ใหญ่บ้านเป็นคนแรก ซึ่งบริเวณที่มาตั้งถิ่นฐานนั้นเป็นบริเวณที่ป่าที่มีต้นปอแดงจำนวนมาก^{๒๔} จึงได้ชื่อว่า บ้านปอแดง สถานที่บ้านช่วงแรกอยู่บริเวณทางทิศใต้ของวัด หลังจากนั้นเกิดเหตุไฟไหม้ สาเหตุมาจากต้นไม้มีต้นไม้อายุจำนวนมาก จึงขยายตัวชุมชนไปทางหมู่บ้านแถวโรงเรียนทิศตะวันตก

ทศวรรษที่ ๒๕๐๐ เริ่มมีการปลูกปอ ปลูกมัน ผู้นำชุมชนเป็นผู้ริเริ่มในการปลูกมัน จนมาถึงพ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๕ มีการปลูกปอเยอะขึ้นพื้นที่ปลูกปอ บริเวณหัวไร่ปลายนา การปลูกปอทำให้พื้นที่การเกษตรเพิ่มขึ้นผู้คนจะตัดปอแล้วแช่ไว้ที่ห้วยกุดโดก ห้วยกุดโดก แหล่งน้ำสำคัญของชุมชน เมื่อแช่ปอเสร็จมีนายฮ้อยจากบ้านอื่นมารับซื้อปอจากชุมชน ผู้คนจะกร้อปอเป็นม้วนเพื่อขาย ปอสามารถนำมาใช้ทำเป็นเชือก หนึ่งต้องแอก โดยนำไปขายที่ร้านสุภาพรณ์ (เจ๊กลิ)^{๒๕} พ.ศ. ๒๕๑๘ มีการปรับปรุงถนนเส้นทางคมนาคม คือถนนหลัก ๘ เมื่อก่อนเป็นทางเกวียนเข้าไปในวัดป่าวังเลิง ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้เส้นทางที่มาจากสถานีอนามัยตั้งใหม่ ตอนเวียงจันทร์-มะค่า ไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน

^{๒๓} สัมภาษณ์นางเอ็ด มีทิพย์ บ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายณัฐพล นาทันตอง

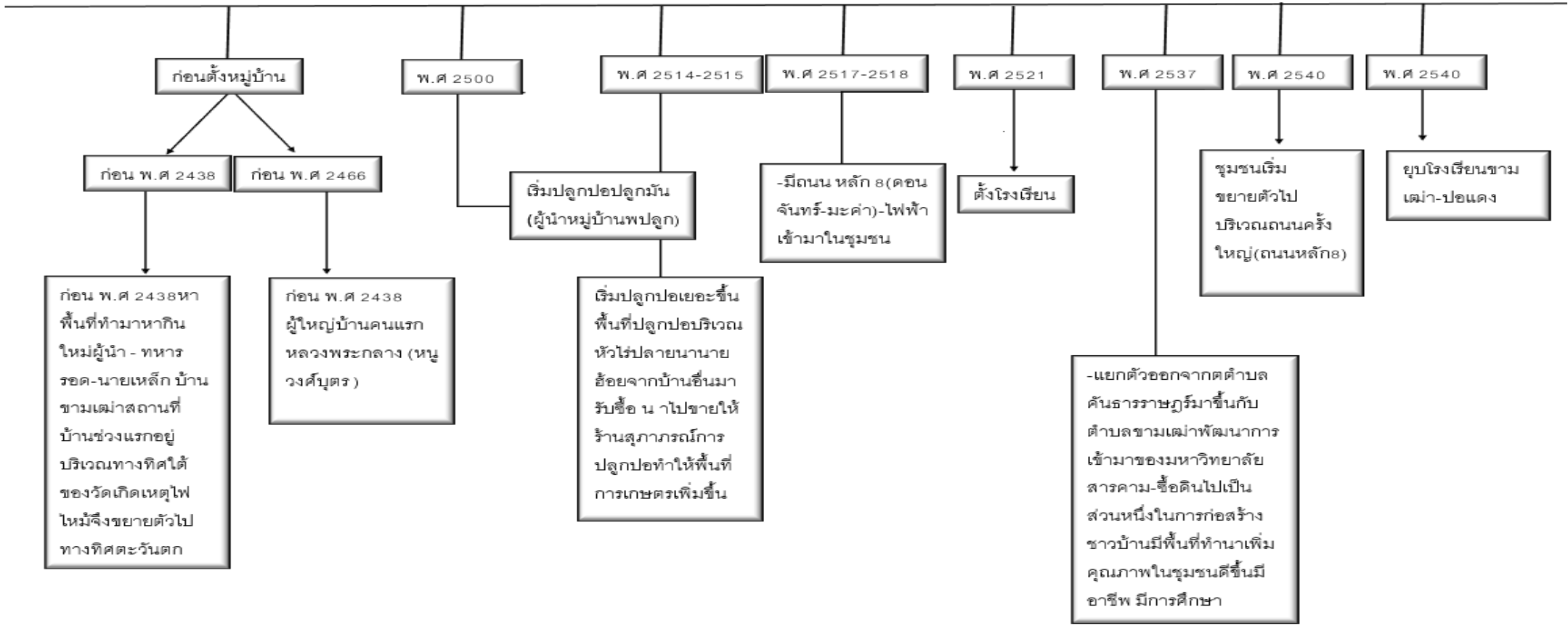
^{๒๔} สัมภาษณ์นายสุดใจ ไตยวรรณ บ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายณัฐพล นาทันตอง

^{๒๕} สัมภาษณ์นายจันทร์ อธิขันธ์ บ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายณัฐพล นาทันตอง

ปี ๒๕๒๑ ตั้งโรงเรียนบ้านปอแดงทำให้ชุมชนเกิดการขยายตัวมาตั้งถิ่นฐานแถวบริเวณโรงเรียน และเริ่มขยายมาตั้งถิ่นฐานใกล้บริเวณถนนมากขึ้น พ.ศ.๒๕๓๗ แยกตัวมาขึ้นกับตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เดิมขึ้นกับ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ปี ๒๕๓๗ การเข้ามาของมหาวิทยาลัยมหาสารคามทางมหาวิทยาลัยมหาสารคามซื้อดินในชุมชนไปเป็นส่วนหนึ่งในการก่อสร้าง ทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่การเกษตร ชุมชนได้ประโยชน์ทำให้มีที่ดินที่สามารถทำการเกษตรได้เพิ่มขึ้น มหาวิทยาลัยมหาสารคามเข้ามาในชุมชนทำให้คุณภาพชีวิตในชุมชนดีขึ้น ซึ่งมาจากหลักสูตรวิชาหนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพ ลูกหลานในชุมชนมีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๐ คนในชุมชนเริ่มขยายตัวไปบริเวณถนนครั้งใหญ่ถนนหลัก ๘ พ.ศ. ๒๕๕๔ ยุบรวมโรงเรียน ขามเฒ่า-ปอแดง

บ้านปอแดง

๑.๕ ประวัติชุมชนบ้านหนองมะแปบ

ที่มาชื่อบ้านนามเมืองของหมู่บ้าน เล่าสืบกันมาว่าบ้านหนองมะแปบเป็นชื่อมาจากหนองน้ำที่มีเครือมะแปบเกิดขึ้นในหนองน้ำ จึงได้ตั้งชื่อบ้านหนองมะแปบ

ปี ๒๔๙๔ หมู่บ้าน มีจำนวนผู้คนตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ประมาณ ๑๐ครัวเรือน โดยผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือนายบาง ศรีหามาด ในช่วงนั้นการเดินทางใช้เกวียนเป็นพาหนะหลัก ส่วนสภาพของถนน (ทางเวียน) เป็นขี้โคลน หมู่บ้านยังมีป่าล้อมรอบอยู่ ผู้คนต้องพาอาศัยน้ำฝนในการเกษตร อุปโภค-บริโภค การหาอยู่หากินเป็นแบบพึ่งพาธรรมชาติ

ในช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นต้นมา ผู้คนได้ลงทุนกับการปลูกปอทำให้คนในหมู่บ้านเริ่มความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นปีโดยมีการปลูกปอและนำไปขายทำให้วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านดีขึ้น มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เช่น การทำปอขายทำให้มีเงินเก็บประมาณปีละ ๓ ล้านบาท วิธีการปลูกปอในสมัยนั้น ๑. ใช้ควายไถการไถ จากนั้นหยอดเป็นหลุมโดยเริ่มปลูกในช่วงเดือนเมษา ๒. ประมาณ ๕-๖ เดือน ก็ไปตัดและนำไปมัดแล้วนำไปแช่หนองมะแปบ ๓. แช่ไว้ประมาณ ๑๕ วัน จากนั้นนำไปลอกและตีแล้วนำไปตากและมัด ๔. หลังจากนั้นนำไปใส่เกวียนไปขายที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ณ ร้านเจ๊กเรือง กิโลกรัมละ ๓ บาท ในตอนช่วงนั้นทำให้หมู่บ้านมีการขยายตัวมากขึ้นและเริ่มขยายตัวมากขึ้นอีกจากบ้านที่มุงหญ้าก็มีการมุงสังกะสีและเมื่อปอเลิกเป็นราคาก็มีการเลิกปลูกประมาณ ปี พ.ศ.๒๕๑๐^{๒๖}

ปี ๒๕๑๔ มีการทำนาเพิ่มมากขึ้น ผู้คนนำข้าวไปขายโรงสี ส่วนน้ำที่ผู้คนใช้อุปโภค-บริโภค รวมแรงร่วมใจกันขุดบ่อน้ำหนองมะแปบ ให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อรองรับการใช้้ำของผู้คน นอกจากนี้ หนองมะแปบ ยังเป็นพื้นที่สาธารณะที่ผู้คนสามารถ มาจับปลา สำหรับนำไปเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว กรณีเกิดภัยแล้งผู้คนไม่สามารถทำนาได้ ทำให้บางครอบครัว ต้องนำปลาที่หาได้ไปแลกข้าวเปลือก ที่จังหวัดกาฬสินธุ์

ปีพ.ศ. ๒๕๒๗ “ได้เริ่มมีการทำถนน ขุดสระอยู่ที่วัดรับจ้างทำมาหากินจากการทำถนนของหมู่บ้านในผู้คนในหมู่บ้านยังคงใช้น้ำสำงในหมู่บ้านในการกินหลังคาเรือนในตอนนั้นก็เพิ่มขึ้นประมาณ ๔๐ หลังคาเรือนแต่ยังรวมกับบ้านโนนขา และมีการเริ่มขุดสระเป็นถนนที่ดีขึ้นเป็นลูกรัง เริ่มมีไฟฟ้าและน้ำประปาแต่ยังใช้น้ำสำงอยู่คนเริ่มเข้ามาอยู่ประมาณ ๔๐-๕๐ หลังคาเรือน”^{๒๗} ประมาณปี ๒๕๓๙ แยกการปกครองตั้งมาเป็นบ้านหนองมะแปบบ้านมีประมาณ ๘๐ หลังคาเรือน นายศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน เริ่มมีการทำถนนเป็นคอนกรีตและขยายให้กว้างขึ้นเปลี่ยนการปกครองมาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลและเริ่มมีการพัฒนามาจนถึงปัจจุบันบ้านหนองมะแปบหมู่ ๑๑^{๒๘}

^{๒๖} นายมน ศรีหานาด บ้านหนองมะแปบ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายไกรวิทย์ นรสาร

^{๒๗} นายสมพงษ์ หลวงเงิน บ้านหนองมะแปบ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายไกรวิทย์ นรสาร

^{๒๘} นายสมพงษ์ หลวงเงิน บ้านหนองมะแปบ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายไกรวิทย์ นรสาร

๑.๖ ประวัติบ้านโนนขาพัฒนา

บ้านโนนขาพัฒนา หมู่ที่ ๑๕ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม อยู่ห่างจากตัวอำเภอกันทรวิชัย ไปทางทิศตะวันออก ระยะทางประมาณ ๖ กิโลเมตร จากตัวจังหวัดมหาสารคามประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ถนนเส้นหลักคือ ถนนกันทรวิชัย-ยางตลาด

บ้านโนนขาพัฒนา ตั้งเมื่อปี ๒๕๑๘ ในอดีตก่อนที่เป็นบ้านโนนขาพัฒนา เดิมเรียกว่า “ชื่อบ้านดงपालิงหรือคุ่มน้อย” และได้แยกออกจากบ้านมะแปบ เมื่อปี ๒๕๓๙ ก่อนแยกตัวออกจากบ้านมะแปบมีบ้านเรือนอยู่จำนวน ๖-๗ หลังคาเรือน ที่มาของชื่อบ้าน-นามเมืองของหมู่บ้าน คือตั้งตามต้นไม้ ซึ่งเมื่อก่อนมีต้นมะค่าใหญ่ขนาด ๑๐ คนล้อม อยู่กลางบ้าน ปัจจุบันเหลือแค่โคนต้น เพราะถูกตัดออกไปแล้ว

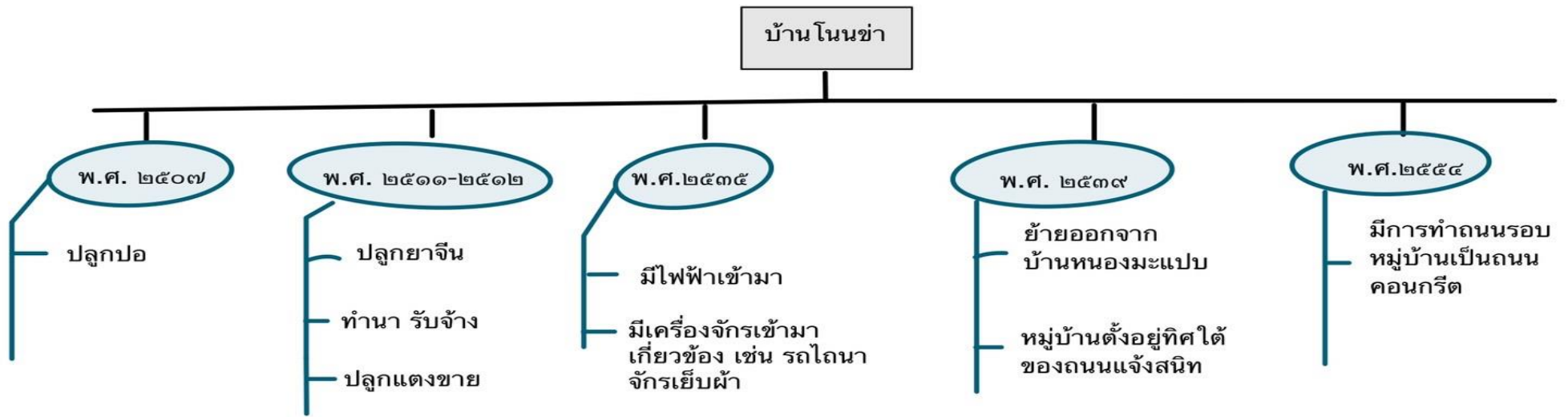
ในสมัยนายศึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น พ.ศ. ๒๕๑๘ ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายเขียน ภูค่านัว กลุ่มคนเคลื่อนย้ายเข้ามาที่มาอยู่ตั้งแต่แรกคือ คนจากบ้านเหล่า มาอยู่ดงपालิง ส่วนระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าเข้ามา ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ น้ำประปาเข้ามาประมาณปี ๒๕๓๘

ประมาณปีพ.ศ. ๒๕๕๔ มีการถนนรอบหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต เมื่อก่อนเป็นถนนลูกรัง หลังจากนั้นมีถนนคอนกรีตเต็มหมู่บ้านแล้ว ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนพาทำถนน มิ่งบมาจากองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีการปลูกยางพารา ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ปลูกทุกครัวเรือน เลิกปลูกประมาณปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่ผ่านมา ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ยังมีคนปลูกอยู่แต่ปลูกน้อยลง เพราะมีการคัดเลือกคนที่ปลูกแบบมีคุณภาพ ผู้คนที่จะกินข้าวเหนียวเป็นหลักและปลูกข้าวเหนียวเป็นหลัก เมื่อถึงฤดูเกี่ยวข้าวก็จะพากันนำข้าวไปขายในตัวเมืองมหาสารคาม ถนนก็ยังเป็นถนนดินแดง ถนนลูกรัง ยังไม่ได้ทำถนนเป็นคอนกรีต เมื่อก่อนสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์หากินง่าย มีโคกที่ชื่อโคกหนองโกไว้ใช้ทำมาหากิน เช่น เก็บเห็ด ไม่ค่อยแล้งแต่ปัจจุบันหมู่บ้านค่อนข้างแห้งแล้งและหากินตามธรรมชาติได้ยากกว่าเมื่อก่อน^{๒๙}

สภาพปัจจุบันทางศาสนาและวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่าผู้คนมีความเชื่อในประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ เช่น บุญบั้งไฟ เพื่อทำการขอน้ำขอฝนให้ตกตามฤดูกาล ในการทำไร่ ทำนา^{๓๐}

^{๒๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ แม่ทองมา เพชรธรรม บ้านโนนขาพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายไกรวิทย์ นรสาร

^{๓๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ พ่อทองดา ภูค่านัว บ้านโนนขาพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายไกรวิทย์ นรสาร

๑.๗ ประวัติบ้านเปลือยดง เปลือยทอง

บ้านเปลือย มีที่มาจากเมื่อครั้งตั้งชุมชนขึ้นโดยคนหมู่บ้านโปล อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ได้อพยพมาพื้นที่บริเวณนี้ เมื่อก่อนเป็นป่าทึบเลยมีต้นเปลือย^{๓๑}เป็นจำนวนมาก จึงให้ชื่อว่า “บ้านเปลือย” ต่อมาจึงเพิ่มชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านเปลือยดง”^{๓๒}

ปี ๒๕๓๘ บ้านเปลือยดงมีประชากรเพิ่มขึ้นมากยากต่อการปกครอง นายบัวทอง พุทธิธรรมา ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้าน หมู่ ๑๐ จึงขอแยกหมู่บ้านออกเป็น ๒ หมู่บ้าน เพื่อเป็นการให้เกียรติกับผู้ใหญ่บ้าน นายบัวทอง พุทธิธรรมา ที่แยกหมู่บ้านออกมาจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านเปลือยทอง”^{๓๓}

ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ประมาณ ๑๕๐ ปีเศษ มีราษฎรจากบ้านโปล อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด นำโดย อาจารย์คำ ทับสีลา และครอบครัวอื่นอีกประมาณ ๑๐ ครัวเรือนเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่พื้นที่นี้ สาเหตุ เนื่องจากหมู่บ้านโปลศาลาเกิดความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำนาไม่ได้ผลผลิต จึงอพยพหาแหล่งที่อยู่อาศัยใหม่ไปเรื่อย ๆ จนได้ที่ตั้งที่เหมาะสม และอุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นต้นเปลือย มีสัตว์ป่าและแหล่งอาหารอุดมสมบูรณ์^{๓๔} ในการเดินทางมาจากบ้านโปลเป็นการเดินทางโดยใช้เกวียนและเดินเท้าในการอพยพมาในครั้งนี้

บริเวณพื้นที่เลือกตั้งถิ่นฐาน คือพื้นที่ใกล้กับดอนปู่ตาผู้คนได้ทำการถางป่าเพื่อสร้างบ้านเรือนในละแวกนั้นและได้ขยายกันออกไปเรื่อยๆ สาเหตุเลือกบริเวณนี้เนื่องจากเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำ การเกษตร การเพาะปลูก และยังมีต้นเปลือยจำนวนมากที่สามารถตัดเพื่อนำเอาไม้มาสร้างบ้านเรือนได้ แต่ในปัจจุบันต้นไม้ประจำหมู่บ้านมีเหลือให้เห็นน้อยมากเพราะมีการตัดถางเพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของผู้คนปัจจุบันป่าไม้ได้ลดลงไปมากเนื่องจากตัดเพื่อทำที่อยู่อาศัยและที่ดินทำมาหากิน^{๓๕} และยังเป็นพื้นที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงสัตว์เลี้ยงโคกระบือ และตอนนี้เหลือต้นเปลือยใหญ่ในหมู่บ้านไม่ถึง ๕ ตัว

ช่วงราว ทศวรรษที่ ๒๕๐๐ เป็นต้นมา จากนโยบายของรัฐบาลได้ส่งเสริมให้ผู้คนปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนคือการไปรับจ้างมัดปอ ลอกปอ มัดสลึงถึง ๑ บาท ปลูกมัน ซึ่งผู้คน ๘๐ เปอร์เซนต์ปลูกปอ และปอทำให้ทรัพยากรของชุมชนเปลี่ยนแปลงผู้คนนิยมปลูกปอบริเวณห้วยตา ผู้คนนำปอไปขายที่ ร้านสุภาพหรืออยู่บริเวณสามแยกกาฬสินธุ์ในปัจจุบันและมีรถรับซื้อมีคนรับไปขาย ชื่อ เริง วาศรี กับ เพ็ง วาศรี ไปขายให้กับโรงงานผลิตกระสอบส่วนเมล็ดทางโรงงานเป็นฝ่ายจัดหามาให้ผู้คน ราคาซื้อขายปอในช่วงนั้นเริ่มต้นที่กิโลกรัมละ ๕๐ สตางค์ถึง ๑ บาทสูงสุดที่ ๑๐ บาท หลังจากที่จากปลูกปอผู้คนมีรายได้เพิ่มขึ้นเริ่มมีรถจักรยาน ตั้งโรงเรียนขึ้น เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๗ หลังจากตั้งโรงเรียนแล้ว จึงมีการขยายตัวของผู้คน ในพ.ศ. ๒๕๑๘ ผู้คนเริ่มขยายตัวออกไปในทางทิศเหนือเพราะเป็นที่ดอนออกไปทางบ้านเหล่าและทิศตะวันออกมีจึงถนนเส้นใหม่ขึ้นคือทางเกวียน อาชีพของผู้คนส่วนมากในช่วงนี้หรือสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ในขณะ

^{๓๑} ต้นเปลือยชื่อทางการคือ “ต้นตะแบก” เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ใบโตปลายใบแหลมคล้ายใบอินทนิลหรือใบลำหนไทยปลายใบแหลม ใบเล็กดอกสีขาวเป็นช่อแบนใหญ่

^{๓๒} ประวัติความมาของบ้านเปลือยทอง หมู่ ๑๔

^{๓๓} เอกสารเดียวกัน

^{๓๔} การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนบ้านเปลือยดง หมู่ ๑๐

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน

นั้น) คือไปรับจ้างขุดหลุม ขุดหนองคูไซ ๕๐ สตางค์ถึง ๑ บาทเนื่องจากการขยายถนนทางการจึงมาจ้างวานผู้คนไปขุดหลุมทำให้รายได้ของผู้คนเพิ่มมากมายไปกว่าเดิม ในพ.ศ.๒๕๒๑ เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ขึ้นทำให้ผู้คนที่ต้องเลิกปลูกปอเพราะปอไม่เป็นราคาและโรงงานเลิกผลิตกระสอบจากเส้นใยปอเลิกปลูกจึงทำให้มีต้นไม้ใหญ่กลับมา หลังจากที่มีการขยายตัวหมู่บ้านและคนในชุมชนนั้นก็เริ่มมีฟ้าและน้ำเข้ามาให้อำนวยความสะดวกให้

คนในหมู่บ้านไฟฟ้าเข้ามาใน พ.ศ. ๒๕๒๐ จากนั้นไม่นานผู้คนก็มีโทรทัศน์ ๒ เครื่องแรกของหมู่บ้านคือแม่ดวงและพ่อนิยม ไซสงค์เมือง ได้เปิดให้คนในชุมชนดูฟรีเพราะอาศัยการขายของได้ด้วยในตัวเนื่องจากทั้ง ๒ คนเปิดร้านขายของชำ ส่วนน้ำประปาเข้ามาในหมู่บ้านประมาณ ช่วง พ.ศ.๒๕๓๒ ในก่อนหน้าที่น้ำประปาจะเข้ามาคนในชุมชนใช้น้ำจากบ่อน้ำหรือที่ผู้คนเรียกว่าน้ำสร้างโดยใช้บ่อน้ำของคุณแม่อดกับคุณแม่แงงมาโดยตลอด

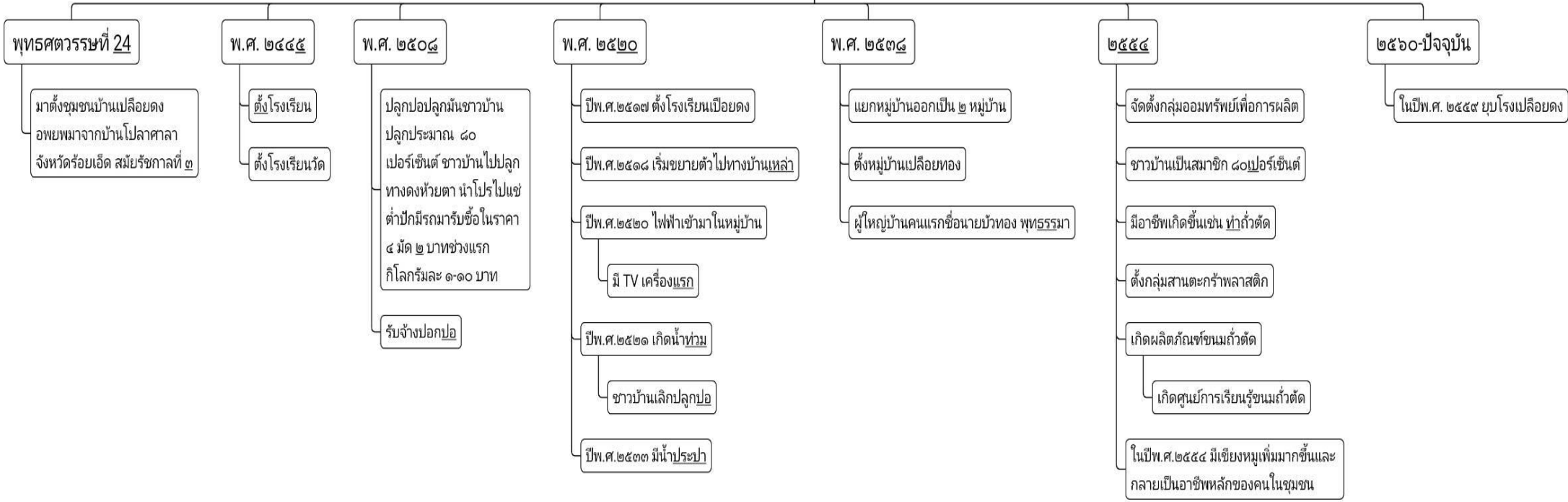
แยกบ้านเปลือยตงออกเป็น ๒ หมู่บ้านเป็นบ้านเปลือยทอง

เมื่อปี ๒๕๓๘ ผู้ใหญ่บ้านชื่อนายบัวทอง พุทธธรรมาและในปีพ.ศ.๒๕๓๘ บ้านเปลือยตง มีจำนวนประชากรและหลังคาเรือนเพิ่มมากขึ้น การปกครองรวมไปถึงการของบประมาณจากทางส่วนภาครัฐเพื่อมาใช้ดูแลหมู่บ้านอีกด้วยจึงทำให้ นายบัวทอง พุทธธรรมา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐ จึงขอแยกตัวออกจากบ้านเปลือยตงมาตั้งหมู่บ้านเอง โดยมีประชากรรวมทั้งสิ้น ๖๒ ครัวเรือน และเพื่อเป็นการให้เกียรตินายบัวทอง พุทธธรรมา จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “เปลือยทอง” ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๕๓๘ เป็นต้นมาโดยขึ้นตรงกับหมู่ที่ ๑๔ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรวมทั้งสิ้น ๔ คน บ้านเปลือยทองตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้มีการแยกออกมาทางทิศตะวันตกกับทางทิศเหนือของบ้านเปลือยตง

บ้านเปลือยทองมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำการเกษตร การเพาะปลูก การปลูกข้าว และเลี้ยงสัตว์เลี้ยงโคกระบือ ถ้าปีไหนฝนตกน้อยผู้คนก็จะทำการเจาะน้ำบาดาลสาธารณะเพื่อนำมาใช้ในการเกษตรและทำการ ขุดสระน้ำประจำครอบครัว ไว้รองรับน้ำฝน

ถึงบ้านเปลือยทองจะแยกออกมาจากบ้านเปลือยตงแต่กิจกรรมทางสังคมและทางศาสนาทั้ง ๒ หมู่บ้านก็ยังทำร่วมกันมาตลอด เช่น ปูตา วัด โรงเรียน และการจัดประเพณีต่างๆทั้ง ๒ หมู่บ้านก็ทำร่วมกัน รวมไปถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ใน พ.ศ.๒๕๕๙ ก็มีการยุบโรงเรียนบ้านเปลือยตงลงเนื่องจากไม่มีนักเรียนเพียงพอในแต่ละปีและผู้ปกครองส่วนมากก็ส่งลูกหลานเข้าไปเรียนในเมืองกันหมดทำให้โรงเรียนไม่สามารถเปิดทำการเรียนการสอนได้ตามปกติเลยต้องถูกทางการยุบลงมาจนถึงปัจจุบันนี้

บ้านเปลือยดง บ้านเปลือยทอง

๑.๘ ประวัติบ้านโนนเขวา

บ้านโนนเขวาอยู่ที่หมู่ที่ ๔ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามอยู่ห่างจากอำเภอกันทรวิชัยเป็นระยะ ๘ กิโลเมตรและมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่เนิน ซึ่งผู้คนนั้นจะประกอบอาชีพในการทำนา

- ทิศเหนือติด กับบ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
- ทิศใต้ ติดกับบ้านวังบัว ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
- ทิศตะวันออก ติดกับบ้านน้ำเที่ยง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
- ทิศตะวันตก ติดกับบ้านขามเฒ่าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

บ้านโนนเขวา ในช่วงประมาณปี ๒๔๘๗ มีผู้คนโยกย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านวังบัวโดยมีผู้นำคือ นายสิงห์ และ นางบัว บุตรพิจิตร และ นายก้อน รัตสีสม ย้ายครอบครัวมาประมาณ ๑๐ ครั้วเรือน ในปี ๒๔๘๘ ได้มีการมีการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านขึ้น ผู้ที่ได้รับการรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านของชุมชน คนแรกคือ นายก้อน รัตสีสม ต่อมาเมื่อปี ๒๔๙๐ ได้การก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นอย่างเป็นทางการ ซึ่งบริเวณที่มาตั้งถิ่นฐานเป็นบริเวณที่เนินและเป็นป่าที่มีต้นเขวาจำนวนมากปัจจุบันคือบริเวณวัดบ้านโนนเขวา จึงได้ชื่อว่าบ้านโนนเขวา

“ ที่มาของชื่อบ้านโนนเขวานี้มีที่มาคือแต่ก่อนบริเวณนี้เป็นที่นาของคนบ้านวังบัว

และมีป่าต้นเขวาเป็นจำนวนมาก ซึ่งบริเวณป่าต้นเขวาในปัจจุบันนั้นจะเป็นบริเวณกลางหมู่บ้าน

และบริเวณส่วนหนึ่งของวัดบ้านโนนเขวาปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าในบริเวณวัดนั้นก็ยังมีต้นเขวาเป็นจำนวนมากนั้นจึงเป็นที่มาของชื่อบ้านโนนเขวา”^{๓๖}

ร้านค้าร้านแรกของหมู่บ้านเป็นของนายก้อน รัตสีสม เป็นร้านค้าที่ทำมาจากดิน บ้านดินและเป็นหมอยาสมุนไพร ถนนเส้นแรกคือถนนเส้นไปบ้านยางเป็นทางเกวียน ศาลปู่ตาใช้ร่วมกับบ้านวังบัว ประชาชนส่วนใหญ่ย้ายออกจากบ้านวังบัวจึงมีความนับถือพ่อปู่ด้วยกัน ในส่วนของน้ำดื่มน้ำใช้ต้องไปหามาจากห้วยกุดโด้ บ้านวังน้ำเย็น

จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนบ้านโนนเขวา

ในช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นต้นมา ผู้คนได้หันมาลงทุนทางด้านเกษตร คือการปลูกปอ กระบวนการผลิตและนำไปค้าขาย มีดังนี้ ผู้คนตัดปอแล้วแช่ปอที่วังแซง มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ คือ นายกว้าง จากบ้านวังบัวเป็นนายฮ้อย ปอที่รับซื้อจากผู้คนถูกส่งต่อไปขายที่ร้านสุภาภรณ์ (เจ๊กลิ) ซึ่งการปลูกปอ เป็นการลงทุนที่คุ้มค่าเพราะได้ค่าตอบแทนที่สามารถสร้างฐานะให้ผู้คนได้อย่างดี จนกระทั่งในช่วงปี๒๕๑๖ ราคาปอตกต่ำ ผู้คนจึงเลิกปลูกปอ

ประมาณปี ๒๕๑๘ มีการพัฒนาระบบคมนาคมช่วยแก้ปัญหาหน้าท่วมถนนในฤดูฝน ปกติถนนสัญจรได้เฉพาะหน้าแล้ง ถนนเส้นแรกคือเส้นที่ไปบ้านยาง และในพ.ศ.๒๕๒๗ ไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายสัมมาศ นนสูงเนิน บ้านโนนเขวา ต.ขามเฒ่าพัฒนา อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายไกรวิทย์ นรสาร

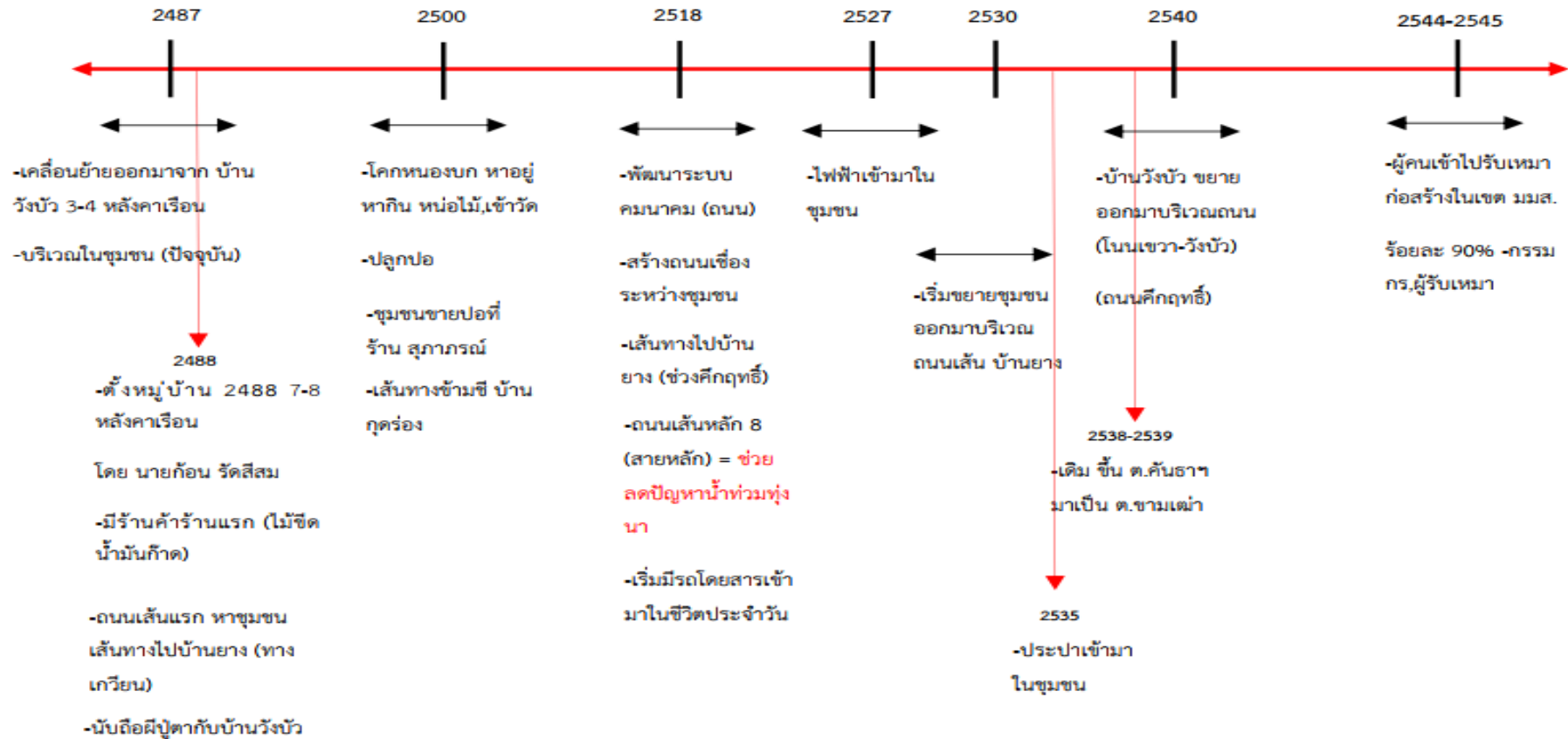
ประมาณปี ๒๕๓๐ เริ่มมีการขยายตัวของชุมชนผู้คน ผู้คนสร้างบ้านเรือน ออกมายังทางทิศใต้ของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ทางการเกษตรของชุมชน เมื่อชุมชนขยายตัวสิ่งที่ตามเข้ามา คือระบบสาธารณูปโภค เช่น เมื่อปี ๒๕๓๐ มีประปาหมู่บ้าน และได้ย้ายมาขึ้นตรงกับตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามในพ.ศ.๒๕๓๘ จากเดิมขึ้นกับ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ปี ๒๕๔๐ รัฐบาลนายรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ได้มีกองทุนหมู่บ้าน ๓๐ บาทรักษาทุกโรค ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้นและบ้านวังบัวเริ่มขยายเข้ามาใกล้บ้านโนนเขามากขึ้น

ปี ๒๕๔๔-๒๕๔๕ การเข้ามาของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้คนร้อยละ ๘๐ เปอร์เซนต์เข้าไปเป็นแรงงานในการรับเหมาก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหาสารคาม แต่เกิดผลเสียคือ มหาวิทยาลัยปล่อยน้ำเสียเข้าสู่แหล่งน้ำห้วยกุดโตทำให้เกิดน้ำเสียและน้ำประปาไม่สามารถใช้ได้

ปัจจุบันมีผู้อยู่อาศัยทั้งหมด ๑๓๖ ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด ๔๘๘ คน ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่อาศัยการประกอบอาชีพทำนา เกษตรกร และรับจ้างทั่วไป การพัฒนาของหมู่บ้านนั้นมุ่งเน้นในการพัฒนาในเชิงเกษตรกรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีอาชีพเสริมเป็นการทอเสื่อ

มิติเวลาบ้านโนนเขวา

๑.๙ ประวัติชุมชนบ้านดอนเปลือย

สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านดอนเปลือย

ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการเกษตร พื้นที่ด้านทิศใต้ของชุมชนผู้คนทำนาปีละ ๒ ครั้ง (นาปี) โดยอาศัยน้ำฝนและน้ำในลำห้วยกุดโดกในการทำนา พื้นที่บางส่วนทำการเลี้ยงสัตว์ โดยพื้นที่ในการทำเกษตรทั้งหมด จำแนกเป็นพื้นที่นา ๔๕๖ ไร่ และพื้นที่ทำสวน ๕๐ ไร่ มีอาณาบริเวณติดต่อกับชุมชน ต่างๆ ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดกับบ้านขามเฒ่า
- ทิศใต้ ติดกับลำห้วยกุดโดก
- ทิศตะวันออก ติดกับบ้านวังบัว
- ทิศตะวันตก ติดกับบ้านปอแดง

บ้านดอนเปลือย บรรพบุรุษอพยพมาจากจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทางมาตั้งถิ่นฐานที่นี่ และเมื่อปี ๒๕๓๑ ผู้คนบางกลุ่มได้แยกตัวออกจากบ้านวังบัวได้มาพบกับกลุ่มคนที่อยู่เดิม ส่งผลให้ชุมชนเกิดการขยายตัว วิถีชีวิตผู้คนได้พึ่งพาอาศัยแม่น้ำชี เป็นแหล่งทำมาหากิน

ส่วนชื่อบ้านนามเมืองของ บ้านดอนเปลือย เนื่องจากภายในหมู่บ้านมีต้นเปลือยจำนวนมาก ส่วนพื้นที่เป็นเนินดิน ที่มีป่าไม้จำนวนมาก ผู้ก่อตั้งหมู่บ้านคนแรก คือ ชุนพิณิจ และนายโพ

ด้านลักษณะภูมิศาสตร์ของชุมชนเป็นพื้นที่เหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร พื้นที่ทางด้านทิศใต้ของชุมชนผู้คนการทำนาปีละ ๒ ครั้ง โดยชุมชนได้อาศัยลำห้วยกุดโดก สำหรับการทำการเกษตร ซึ่งลำห้วยกุดโดกถือว่าเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนในชุมชนบ้านบ้านดอนเปลือย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในอดีตลำห้วยกุดโดก แห่งนี้เป็นพื้นที่ที่ผู้คนใช้ในการทำมาหากิน เต็มไปด้วยผักตบชวาและวัชพืชทำให้บริเวณลำห้วยกุดโดกแห่งนี้รกซึ่งทำให้ผู้คนไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ประกอบกับลำห้วยตื้นเขินไม่สามารถทำการเกษตรได้มากนักต่อมาได้มีการพัฒนาโดยการขุดลอกลำห้วยกุดโดก โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นพร้อมกับสร้างสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า เพื่อแก้ไขปัญหาในการอุปโภคบริโภคของผู้คนในชุมชน

ปัจจุบันสภาพแวดล้อมโดยรวมของลำห้วยกุดโดกเป็นสถานที่ ที่เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ จากการลงพื้นที่ของคณะกรรมการทำงานของโครงการ ตำบลขามเฒ่าพัฒนาพบว่าสถานที่แห่งนี้มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ประกอบกับผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่ยึดโยงกับการทำการประมง ทั้งนี้เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับผู้คนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี

๑.๑๐ ประวัติของชุมชนบ้านวังบัว

เมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๓๗๗ นายพันพร้าว นายแขนป่อง และนายหลวงจก พร้อมลูกหลานมาตั้งบ้าน ณ บริเวณฝั่งลำห้วยกุดโดก และมีผู้คนจากบ้านค้อและบ้านแก่นทราย อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ดได้อพยพมาอยู่โดยอาศัยเกวียนเป็นพาหนะ ผู้คนได้มาหยุดที่ลำห้วยกุดโดก ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบลุ่มมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมที่จะตั้งเป็นหมู่บ้านได้ จึงได้จับจองพื้นที่ทำมาหากิน อยู่ได้ประมาณ ๒ ปี เห็นว่าทำเลที่ตั้งเป็นถิ่นที่อุดมสมบูรณ์จึงกลับไปชักชวนญาติๆมาอยู่เพิ่มขึ้นและตั้งเป็นหมู่บ้าน พร้อมกับอัญเชิญปู่ตามาประดิษฐานที่ข้างลำห้วยกุดโดก ศาลดอนปู่ตา ตั้งอยู่อยู่บริเวณริมลำห้วยกุดโดก เป็นที่เคารพและสักการะของผู้คนมาก โดยที่บ้านวังบัวเดิมนั้นเป็นผู้คนอพยพมาจากจังหวัดร้อยเอ็ด โดยอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านตำแต ตำบลนาศรีนวลก่อน เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีผ่านมาแล้ว หมู่บ้านจะล้อมรอบด้วยทุ่งนา ซึ่งพอถึงฤดูฝนน้ำจะท่วมไร่นาเหลือแค่บริเวณที่ตั้งหมู่บ้าน

วิถีชีวิตของผู้คนตำบลขามเฒ่าพัฒนา

ชุมชนในภาคอีสานส่วนมากมีลักษณะทำการเกษตรแบบยังชีพ (subsistence) คือทำการเกษตรรวมถึงผู้คนในตำบลขามเฒ่าพัฒนา คือการทำนา ซึ่งการทำนายังคงใช้แรงงานจากคนและสัตว์ บางครอบครัวที่มีทุนทรัพย์ได้ซื้อเครื่องมือทางเกษตร ยกตัวอย่างเช่น ซื้อรถไถมาใช้งานแทนการใช้สัตว์เป็นแรงงาน ส่วนพื้นที่ปลูกข้าวของแต่ละชุมชน คือพื้นที่ราบลุ่ม อาศัยน้ำจากธรรมชาติและระบบชลประทานที่ภาครัฐสร้างขึ้นเพื่อการทำเกษตรกรรมของประชาชน เพราะในช่วงฤดูร้อนเกิดภัยแล้ง ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในการใช้ในการทำเกษตร ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอจึงทำให้ขาดรายได้ซึ่งการแก้ปัญหาเรื่องภัยแล้งของภาครัฐไม่เพียงพอต่อความเดือดร้อนผู้คน ทำให้ผู้คนบางกลุ่มต้องย้ายเข้ากรุงเทพฯ หรือจังหวัดอื่นๆที่เป็นทางออกเพื่อไปหางานทำเพื่อนำรายได้มาหล่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว

นอกจากการทำนาเป็นหลักแล้วผู้คนการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด วัว ควาย และหมู เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือนของตนและนำไปค้าขายได้ บางคนรับราชการ และ รัฐวิสาหกิจ รวมถึงการทำอาชีพเสริมด้วย เช่น ทอเสื่อ ทอผ้า จักสาน เป็นต้น การใช้ชีวิตอาศัยอยู่แบบธรรมชาติ เช่นการหาของป่า สัตว์ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ บางฤดูกาลผู้คนสามารถนำมาสิ่งที่ได้จากธรรมชาติสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ เช่น

- บ้านปอแดง เป็นชุมชนที่มีการหาปลาดีที่สุดใน เพราะอยู่ใกล้ห้วยกุดโดก เป็นพื้นที่ ที่ใช้สามารถหาปลาได้เยอะและจุดนี้จึงทำให้เป็นบ้านที่ทำปลาร้าได้ดีที่สุด และอร่อยที่สุดในตำบลขามเฒ่า
- บ้านโนนเขวาสีได้มีการจัดตั้งกลุ่มทอเสื่อขึ้น และเริ่มมีการสอนลายที่หลากหลาย เนื่องจากอยู่ใกล้หนองแขง และใกล้ห้วยกุดโดก แหล่งกกระธรรมชาติ เมื่อก่อนทำขายแบบปากต่อปาก แต่ปัจจุบันมีการปรับมาขายแบบออนไลน์ตามเพจที่มีการให้ลงขายตามกลุ่มต่างๆ
- บ้านน้ำใส เป็นบ้านที่มีการปลูกฝ้ายเยอะที่สุดและการปลูกฝ้ายไว้เพื่อทอผ้า เพราะเมื่อก่อนมีการทอผ้าเพื่อไว้ใช้เอง ผู้คนในชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต เช่นการหาปลาและเห็ด

บ้านเรือนที่พักอาศัยในแต่ละที่นั้นมีลักษณะที่เฉพาะ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม แต่ลักษณะร่วมประการหนึ่งของบ้านเรือน คือการยกพื้นเรือน เป็นการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ หรือบางบ้านใช้ใต้ถุนทำเป็นพื้นที่เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ สร้างรายได้ สร้างประโยชน์ให้กับคนในครอบครัว พื้นที่ว่างที่เกิดจากยกพื้นเรือน เรียกว่า ใต้ถุนเรือน เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องของพื้นที่ที่เหมาะสม กับสภาพ สังคม วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน

ความหลากหลายของชาติพันธุ์

ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลขามเฒ่าพัฒนาเป็น กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ในเขต มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ขอนแก่น นอกจากนี้กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในตำบลขามเฒ่ายังมีกลุ่มชาติพันธุ์ ไทญ้อ ชาวญ้อมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองหงสา บริเวณตอนเหนือของประเทศลาวติดต่อกับประเทศจีน

ในปี๒๓๕๑ อพยพลงมาทางใต้ตามลุ่มแม่น้ำโขง และเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อเจ้านวงศ์เจ้าเมือง เวียงจันทน์หลังจากนั้นเจ้านวงศ์จึงให้ชาวญ้อเข้ามาอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองไชยบุรี ปากแม่น้ำสงคราม แต่ยังคงขึ้นตรงต่อเจ้านวงศ์ ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๗๙ พระลำดวน (ท้าวคำก้อน) เจ้าเมืองคำเกิด พร้อมด้วย อุปฮาดราชวงศ์และราชบุตรเมืองคำเกิด จึงได้พาครอบครัวมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระยามหาอำมาตยาธิบดี (ป้อม) ได้มอบให้เจ้าเมืองกาฬสินธุ์หาที่ตั้งเมืองให้แก่พระคำก้อนซึ่งมีจำนวน ๒,๘๕๙ คน จึงได้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ท่าขอนยาง โดยให้ขึ้นกับเมืองกาฬสินธุ์ ก่อน พ.ศ.๒๓๘๓ ได้ย้ายมาตั้งบ้านน้ำใส คนในบ้านน้ำใส และบ้านยาง

บ้านน้ำใส

บ้านน้ำใสมีชาติพันธุ์เป็นญ้อบ้านน้ำใสเป็นบ้านที่พูดภาษาญ้อซึ่งเป็นภาษาถิ่น จนมีคำขวัญประจำบอกว่า “ถิ่นญ้อคนสวย รวยเกษตรกรรม ศีลธรรมศาสนา การศึกษา มั่นคง ดำรงประเพณี เป็นคนดีไม่ลืมตน”

บ้านยาง

จะมีผู้คนบางส่วนที่มีชาติพันธุ์เป็นญ้อเพราะมีผู้คนที่อพยพไปจากท่าขอนยางไปอาศัยอยู่ในบ้านยาง จำนวนไม่น้อยและได้ใช้ภาษาพูดเป็นภาษาญ้อ แต่ปัจจุบันเริ่มค่อยไม่พบเห็นคนที่พูดภาษาญ้อเนื่องจากมีปัญหาในการสื่อสารและยังเกิดการล้อเลียนภาษาญ้อผู้คนที่มีชาติพันธุ์เป็นญ้อก็ได้เลิกพูดไปและหันมาพูดภาษาลาวแทน

ส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์ญ้อ และได้มีการอพยพมาจากประเทศลาว ผู้คนที่พูดภาษาญ้อในเมืองท่าขอนยาง แต่เดิมแล้วเป็นกลุ่มที่ตั้ง ภูมิลำเนาอยู่ เมืองคำเกิด ปัจจุบันมีประชากรเพิ่มขึ้น เนื่องจากการแต่งงานกับคนต่างที่เพราะผู้คนไปทำงานต่างจังหวัดเป็นจำนวนมาก

คติ ความเชื่อ ตำนาน นิทาน เรื่องเล่า ประเพณี พิธีกรรม

คติความเชื่อ / ประเพณี

ความเชื่อเรื่องผี เช่นผีปู่ตาประจำหมู่บ้าน

ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ที่มีมาแต่อดีต โดยมีเฒ่าจ๋าเป็นตัวแทนของผีปู่ตาซึ่งผู้คนเลือกสรรให้ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างผีปู่ตากับผู้คน เฒ่าจ๋าต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี มีคุณธรรม ซื่อสัตย์และเสียสละ เมื่อเฒ่าจ๋าถึงแก่กรรมต้องเลือกเฟ้นหาผู้คนคนใหม่มาทำหน้าที่เฒ่าจ๋าคนต่อไป ในการคัดเลือกใหม่โดยวิธีเสี่ยงทายต่อหน้าศาลปู่ตา โดยมีผู้คนร่วมเป็นสักขีพยานในด้านความเชื่อ ผู้คนมีความเชื่อว่าผีปู่ตาคือผีบรรพบุรุษ ที่ทำหน้าที่ป้องกันภัยพิบัติต่างๆ ที่จะเกิดกับหมู่บ้านและให้ความอยู่เย็นเป็นสุขแก่ผู้คน

ความเชื่อเรื่องแคนของบ้านขามเฒ่า(หมอแคนบ้านขามเฒ่า) มีครูแคนเป็นที่เคารพบูชา มีความเชื่อสัตว์ต่อหน้าที่ที่ได้รับ เช่น ไม่รับงานซ้อน มีข้อห้ามคือ ๑ ไม่กินข้าวไม่งานศพ ๒ ไม่เดินข้ามแคนและครวเอาแคนไว้ที่สูง

แคนเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของคนอีสานที่ให้ความเพลิดเพลินและมีคุณค่าด้านพิธีกรรมของชุมชน เสียงแคนทำให้สิ่งลึกลับหรือผีที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติพึงพอใจเช่น ประเพณีการรำผีฟ้าหรือชาวบานทั่วไปเรียกกันว่าการลงลงช่วงบเทาความสำคัญของคนว่าเกี่ยวข้องในประเพณีและพิธีกรรมการรำผีฟ้าอย่างไร สังเกตวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ พิธีกรรมที่ใช้แคนเป็นเครื่องดนตรี และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มเป้าหมายคือแม่ครูพ่อครูผู้ร่วมพิธีกรรม หมอแคน

ความเชื่อ/ประเพณีบ้าน น้ำใส มะแปบ โนนขาพัฒนา

บ้านน้ำใสมีความเชื่อเรื่อง วันพระมีการแห่เทียนในวัดทุกๆวัดพระ และเล่นมโหรี นำโดยคณะศรีสุวรรณ กลองยาว มหาวิทยาลัยมหาสารคาม แห่เทียนในวันพระรอบศาลาวัด อีกประเพณีที่มีเหมือนกัน คือการยึดถือปฏิบัติตามระบบ “ฮิตคอง” คือฮิตสิบสอง ความเชื่อดั้งเดิมเป็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของวิญญาณหรือผี เช่น เชื่อเรื่องผีบ้านผีเรือน ผีปู่ย่า เพราะลักษณะบ้านเรือนตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ คนจึงต้องหาที่พึ่งทางจิตใจด้วยการเชื่อและให้ความสำคัญกับสิ่งที่อยู่รอบตัว ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ และอีกอย่างหนึ่งคือ ความเชื่อตามแนวพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏอยู่ในลักษณะหลักปฏิบัติในฮิตสิบสองเนื่องมาจากชาวอีสานยังมั่นคงต่อความเชื่อเรื่องวิญญาณ จึงนำความเชื่อดั้งเดิมผสมผสานกับความเชื่อตามแนวพุทธ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการไหว้ผีปู่ตาของหมู่บ้าน เชื่อว่าคอยปกป้องรักษาคุ้มครองคนในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตามก็จะมีกรไปกราบไหว้บูชาขอพร เช่น การทำนา การขอให้ฝนตกตามฤดูกาล จะมีกรไหว้เป็นประจำทุกๆปี

ความเชื่อ/ประเพณีบ้าน เปลือยดง เปลือยทอง

เป็นประเพณีบุญบั้งไฟที่ผู้คนที่ทั้ง ๒ หมู่บ้านก็จะมารวมตัวกันประดับประดาตกแต่งบั้งไฟเพื่อลงแข่งกับหมู่บ้านอื่นๆเอาจะเป็นฝ่ายจัดขึ้นผู้คนไปเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของทางอำเภอและยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงผี

ความเชื่อ

- ไม่ฆ่าหมูในวันพระ ยกเว้นจะมีงาน เช่น งานบุญ งานบวช งานแต่ง งานศพ เป็นต้น
- วิชาคาถาอาคมเกี่ยวกับการรักษาคนและการรักษาสัตว์ เช่น การเป่าตาแดง การรักษาหัว
- - ผีตาแสด ผู้คนเชื่อและศรัทธามากผู้คนจะทำการบูชาทั้งก่อนลงนาและขึ้น
- - ดอนปู่ตา มีการจัดการไหว้เลี้ยงปู่ตาทุกปีผู้คนเชื่อว่าปู่ตาปกป้องรักษาคุ้มครองผู้คนที่ให้อยู่เย็นเป็นสุขปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกไปจากหมู่บ้าน

ความเชื่อ/ประเพณี บ้านยาง

ปู่ตาความเชื่อเรื่องการเสี่ยงทายเมื่อคาดว่าปู่ตาทินอาหารเสร็จแล้ว (ใช้เวลาประมาณ ๒๐-๓๐ นาที) เต่าจ้ำจึงยกไก่อมาเสี่ยงทาย โดยฉีกคางไก่แยกออกจากตัว แล้วใช้มือรีดคางไก่เพื่อทำนายตามลักษณะของคางไก่ หลังจากจบพิธีเสี่ยงทายชาวมักเสี่ยงทาย โดยมี กะจ้ำ หรือ คนนำ ชื่อ นายสีทา มีการเสี่ยงทาย การวัดไม้ยาว ไม้สั้น ถ้าฝนตกขอให้จับได้ไม้สั้น ถ้าฝนไม่ตกก็ได้ไม้ยาว สลับกันไปมา ๖

ประเพณี

- ฮีต ๑๒ คอง ๑๔
- เซิ้งนางแมว ขอฝน
- สวดคาถาปลาช่อ (ปลาช่อน) ขอฝน

บทที่ ๒ ผลិតภัณฑ์ชุมชน ของดีขามเฒ่าพัฒนา

๒.๑ กลุ่มรักษาโรค

- คุณแม่ละมุน ทองบุตร อายุ ๖๔ ปี บ้าน เปลือยทอง หมู่ ๑๔ หมอสมแมง (หมอรักษาฟันผุ)
- นายวิเชียร ป้อมมาตร อายุ ๖๕ ปี บ้านโนนเขวา หมู่ ๔ หมอเป่ากระดูก (หมอรักษากระดูก)
- นายหนู นนสุวรรณ อายุ ๗๒ ปี บ้านโนนเขวา หมู่ ๔ หมอเป่างูสวัด

๒.๒ กลุ่มคหกรรม

- นางสุดใจ ศรีวิเศษ อายุ ๕๖ ปี บ้านยาง หมู่ ๑๘ ทอเสื่อกก
- นายแหวง พุทธิมโธ และ นายทัศน พันโคตร บ้านยาง ช่างพลู/ตะไล
- นางสาวเพ็ญศรี ประทุมชัย บ้านหนองมะแปบ
- นายสีดา คำไชย บ้านปอแดง หมู่ที่ ๖ จักสานไม้ไผ่ (หวดข้าว)

๒.๓ กลุ่มศิลปะการแสดง

- หมอลำทองคำ เพชรอีสาน หมอลำ บ้านโนนข่า หมอลำฟรีแลนด์

๒.๑.๑ กลุ่มรักษาโรค

- หมอสมแมง (หมอรักษาฟันผุ)

เป็นการรักษาภูมิปัญญาพร้อมกับความเชื่อที่ถ่ายทอดวิชามาจากบรรพบุรุษ ผู้ที่รักษาคือคุณแม่ละมุน ทองบุตร อายุ ๖๔ ปี บ้าน เปลือยทอง หมู่ ๑๔ คุณแม่ละมุนเป็นผู้สืบทอดวิชาการรักษาที่มาจากคุณพ่อของคุณแม่ละมุนเองและคุณ พ่อได้เรียนวิชาการรักษาจากชาวจีนที่ชุมแพเป็นการรักษาโดยการรมควันและสมุนไพรเป็นการรักษา อากการปวดฟัน ใช้เวลารักษา ๑-๒ ชั่วโมง สำหรับค่ารักษาแต่ละครั้งจะเก็บค่ารักษาครั้งละ ๑๐๐ บาทหรือ ผู้คนเรียกว่า “ค่าครู” สาเหตุที่ต้องเก็บค่ารักษาเนื่องจากมี นายเรียง รักษาแต่ไม่หายไม่หายปวดฟันรักษาถึง ๓ ครั้งก็ไม่หายแต่ครั้งสุดท้ายจ่ายค่าครูอาการปวดฟันได้หาย นางละมุนได้เล่าว่าคนที่มา รักษาจะเป็นคนจ่ายค่าครูเอง คุณแม่ละมุนไม่ได้เรียกเก็บค่ารักษาถึงบางคนคุณแม่ละมุนบอกว่ารักษาให้ฟรีแต่คนที่มารักษาก็จะจ่ายค่าครูอยู่ดี เนื่องจากกลัวไม่หายและยังมีญาติของผู้คนที่อยู่จังหวัดสกลนครมารักษา ก็หายปวดฟันและมีญาติและลูกศิษย์มาเรียนวิชาการรักษานี้แต่พอไปรักษาคนก็รักษาไม่หายเหมือนกันไม่ทราบสาเหตุว่าเพราะอะไร

นางละมุน เปิดรักษาอยู่ที่บ้านไม่มีการโฆษณาหรือประกาศว่าตนเองเปิดรักษาแต่มีเพียงผู้คนที่เคยมา รักษาแล้วหายก็บอกต่อกันไปใครมาก็รักษาให้ รักษาทุกวันคนที่มารักษานอกจากในหมู่บ้านก็มี หมู่บ้านใกล้เคียงและคนที่มาจากที่อื่น เช่น บ้านยาง บ้านเหล่า อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ทันตแพทย์ มารักษา กับนางละมุนบอกว่าการรักษาแบบนี้เป็นการรักษาแบบภูมิปัญญาผู้คน ส่วนใหญ่คนจะนิยม มารักษาในช่วงฤดู

หนาว คุณแม่ละมุนได้ทำการรักษามาประมาณ ๔๐-๕๐ ปีและตอนนี้ก็มีลูกศิษย์อยู่ที่ กาฬสินธุ์ ส่วนยาต้องไปซื้อในตัวเมืองจังหวัดขอนแก่นจะมีร้านขายยาประจำอยู่^{๓๗}

วิธีการรักษา

๑. เอาน้ำเปล่าเทใส่ถาด
๒. เอากระเบื้องไปเผาไฟประมาณ ๔-๕ นาที
๓. ใส่ยาลงไปใ้ในกระเบื้องตอนที่กระเบื้องร้อนๆ
๔. ใส่กรวยครอบลงไปในถาด
๕. ใช้กระบอกไม้ไผ่ลงไปตรงปล่องกรวย
๖. ผู้รักษาจะดูดควันเข้าไปเพื่อรักษา
๗. ใช้เวลารักษาประมาณ ๒๐-๑ ชั่วโมงต่อ ๑ คน

อุปกรณ์

๑. ถาดน้ำ
๒. กระเบื้องเจาะรู
๓. กระเบื้องเผา
๔. กระบอกไม้ไผ่
๕. สมุนไพรหรือตัวยาที่ใช้รักษา
๖. น้ำมันยา

^{๓๗} สัมภาษณ์คุณแม่ละมุน ทองบุตร อายุ ๖๔ ปี บ้านเปลือยทอง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายไกรวิทย์ นรสาร

ภาพประกอบ ๑

ยาสมุนไพรมะขาม

ภาพประกอบ ๓ น้ำมันยา

ภาพประกอบ ๒ ครอบป้องกันกระเบื้อง

ภาพประกอบ ๔ ถาด

- หมอเป่ากระดูก

ปัจจุบันหมอพื้นบ้านในสังคมไทย มีผู้สืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวเริ่มที่จะลดลงไปทุกที่ แต่ที่ยังพบอยู่นั้นส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ หมอพื้นบ้านเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรค โดยรับการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าสังคมไทยจะมีความก้าวหน้าทางด้านสาธารณสุข เช่น การสร้างโรงพยาบาล ด้านเภสัช ที่มีก้าวหน้าโรคร้ายต่างๆ สิ่งเหล่านี้ได้สร้างขึ้นเพื่อรักษาผู้คนให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ

หมอพื้นบ้านก็ยังเป็นทางเลือกในการรักษาของอีกหลายคน ประสบการณ์ และวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านนับเป็นภูมิปัญญาที่มีค่ายิ่ง เช่น หมอพื้นบ้านรักษาโรคกระดูก จะเป็นการรักษาตามอาการของผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ เช่น ขาหัก แขนหัก ไหล่หลุด และกระดูกส่วนอื่นๆ ของร่างกายที่หัก หรือหลุดจากอุบัติเหตุ มักจะเป็นผู้ที่ได้รับการรักษาจากโรงพยาบาลมาแล้วไม่หาย จึงมาให้หมอกระดูกพื้นบ้านรักษาต่อ แต่หากมีแผลก็ต้องให้รักษาแผลจากโรงพยาบาลให้หายเสียก่อนแล้วจึง ค่อยรักษากระดูก^{๓๘}

^{๓๘} สัมภาษณ์นายวิเชียร ป้อมมาตร อายุ ๖๕ ปี บ้านโนนเขวา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายไกรวิทย์ นรสาร

ขั้นตอนวิธีการรักษา

-ใช้น้ำมันไก่อและน้ำมันงูในการเป่า จะเป็นการนวดด้วยน้ำมันแล้วค่อยเป่าลม

-ในการเป่าจะมีคาถาก่อนเป่า

-ค่าครู ๖ สิ่ง ค่าปลงต่างหาก คนที่เป่าจะเป็นอุบัติเหตุ รถมล้ม ตกต้นไม้ ควายชน ความเชื่อหมอเป่า

กระดูก

-ห้ามกินลาบเลือด

-ห้ามกินอาหารที่เหลือจากคนอื่น

-ห้ามเลื่อนงานอาหารต้องยกเอา

-น้ำมันไก่อ น้ำมันงู ห้ามคนอื่นจับ

-ห้ามลอดราวตากผ้า

-ในการทำพิธีปลงต้องทำในวันอังคาร

-หากไม่มาทำการปลงหมอเป่าจะป่วย

หมอเป่างูสวัด

โรคงูสวัด เป็นโรคผิวหนังที่เกิดจากการติดเชื้อไวรัส ที่เรียกว่า Varicella Zoster Virus เป็นเชื้อไวรัสตัวเดียวกับที่ก่อให้เกิดโรคอีสุกอีใส และ เป็นไวรัสตระกูลเดียวกับเริมแต่เป็นคนละสายพันธุ์กัน งูสวัดไม่ใช่โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เหมือนเริม โดยจะพบในผู้ที่เคยเป็นอีสุกอีใสมาก่อน ซึ่งหลังจากการติดเชื้ออีสุกอีใสแล้ว

โรคงูสวัดเป็นโรคที่เกิดขึ้นได้กับคนทุกเพศทุกวัย แต่ส่วนใหญ่่มักจะเกิดกับผู้สูงอายุ และผู้ที่มีปัญหาเกี่ยวกับระบบภูมิคุ้มกัน เป็นโรคที่สามารถรักษาถ้าได้รับการรักษาอย่างรวดเร็ว จะยิ่งลดความเสี่ยงต่อภาวะแทรกซ้อน หากปล่อยทิ้งไว้นานเกินไป อาจเกิดภาวะแทรกซ้อนรุนแรงได้เช่นกัน^{๓๙}

อาการของ โรคงูสวัด เริ่มต้นขึ้นจากบริเวณเล็ก ๆ บริเวณส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย และจะเริ่มลุกลามไปยังบริเวณอื่นของร่างกาย ผู้ป่วยอาจมีอาการปวดหัวและมีไข้ จากนั้นจะรู้สึกปวดแสบปวดร้อนบริเวณผิวหนัง บางรายอาจมีอาการชาด้วย เมื่อใช้มือสัมผัสแล้วจะรู้สึกเจ็บ ซึ่งในช่วงนี้จะเป็นช่วงระยะพักตัว จากนั้นประมาณ ๑ สัปดาห์ บริเวณที่ปวดจะมีผื่นขึ้น ก่อนจะกลายเป็นตุ่มน้ำ โดยตุ่มน้ำอาจเกิดขึ้นในลักษณะเป็นกลุ่ม และเรียงเป็นเส้นยาวไปตามแนวของเส้นประสาท บริเวณที่พบผื่นงูสวัดได้มากที่สุดคือบริเวณอกและเอวข้างใดข้างหนึ่ง ซึ่งมีโอกาสน้อยมากหรือแทบไม่มีโอกาสเลยที่จะเกิดงูสวัดขึ้นทั้ง ๒ ข้างของร่างกายในคนปกติ บางครั้งอาจมีผื่นขึ้นที่บริเวณใบหน้า คอ หรือในดวงตาได้อีกด้วย จากนั้นตุ่มน้ำจะแตกและตกสะเก็ด

^{๓๙} สัมภาษณ์นายหนู นนสุวรรณ อายุ ๗๒ ปี บ้านโนนเขวา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้สัมภาษณ์ นายโกวิท นรสาร

โดยจะใช้เวลาประมาณ ๒-๖ สัปดาห์กว่าจะหายเป็นปกติ หลังจากที่อาการทางผิวหนังหายไปแล้ว ทว่าผู้ป่วยบางคนอาจไม่มีอาการให้เห็นทางผิวหนัง แต่อาจมีผลกระทบต่อระบบหัวใจ ปอด และไตอันเนื่องมาจากการถูกโจมตีจากเชื้อไวรัสไปยังเส้นประสาท ซึ่งในกรณีนี้เป็นไปได้้น้อยมาก

โรคงูสวัด มีสาเหตุมาจากการติดเชื้อไวรัสวาริเซลลาซอสเตอร์ (Varicella Zoster Virus: VZV) ซึ่งเป็นเชื้อชนิดเดียวกับเชื้อที่ก่อให้เกิดโรคอีสุกอีใส โรคอีสุกอีใสสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน แต่โรคงูสวัดนั้นจะเกิดขึ้นกับผู้ป่วยที่เคยเป็นโรคอีสุกอีใสมาก่อนเท่านั้น

โดยเมื่อเชื่อดังกล่าวโจมตีร่างกายจนเป็นโรคอีสุกอีใสแล้วก็จะไปหลบตามปมประสาท และกลายเป็นงูสวัดในภายหลัง ขณะที่กลุ่มเสี่ยงโรคงูสวัดโดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ผู้ที่มีปัญหาทางด้านระบบภูมิคุ้มกัน หรือผู้ที่ใช้การรักษาด้วยยาบางชนิด เช่น สเตียรอยด์ ผู้ที่อยู่ในช่วงการรักษาโรคมะเร็งด้วยรังสีวิทยาหรือเคมีบำบัด เพราะกลุ่มคนเหล่านี้จะมีภูมิคุ้มกันที่อ่อนแอกว่าคนปกติจึงทำให้เสี่ยงมากกว่าคนทั่วไป

ความเชื่อและข้อปฏิบัติของผู้รักษา

- เป่าหลายอย่าง ตาแดง ไฟลามทุ่ง นวดจับเส้น ฝี
- ค่าครูรับเป็นเงินสตางค์
- ค่าปลงต่างหากแล้วแต่จะให้
- ได้วิชาจากการบวช พระสอนให้
- สอนวิชาให้คนในครอบครัวไม่ได้
- ถือศีล
- ห้ามกินน้ำเต้า
- มาปลงวันอังคารเท่านั้น

๒.๒ กลุ่มคหกรรม

- เสื่อกก/หมวก

ผลิตภัณฑ์ทั้งสองอย่างผลิตขึ้นจาก กก โดยเป็น กก ที่ปลูกเองและหาตามแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น กกโคก โดยที่นิยมใช้มี ๒ ชนิด คือ กกโคก(จะเรียกว่ากกพระราชินี) และกกน้ำ การผลิตเสื่อและหมวกทำขึ้นโดยกลุ่มวิสาหกิจ มีการรวมกลุ่ม แต่กลุ่มมีปัญหาเพราะสมาชิกส่วนมากมีอายุเยอะขึ้น ทำให้นางสุดใจ ศรีวิเศษ แยกตัวออกมาผลิตเสื่อเอง^{๔๐}

^{๔๐} สัมภาษณ์นางสุดใจ ศรีวิเศษ อายุ ๕๖ ปี บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์นายณัฐพล นาทันตอง

ขั้นตอนการผลิต

เริ่มจากการปลูกต้นกก แล้วปล่อยให้ยาวและไปตัดต้นกก มาผ่าเป็นซีกแล้วตากแดด แล้ว ค่อยนำมา ขึ้นรูปในรูปแบบที่เราต้องการ แต่หลักๆ ขึ้นมาจากโกสุม ทั้งต้นแห้งและต้นสด ส่วนใหญ่ที่ทำจะเป็น เสื้อและ หมวกและจะใช้มือในการทำ

อุปกรณ์ในการผลิต

- ๑.กรรไกร
๒. กกหรือไหล
๓. เชือกไนลอนหรือเชือกเอ็น
๔. ฟืมทอเสื้อ
๕. โสมทอเสื้อ
๖. ไม้สอดกก
๗. สีส้อมกก

เสื้อที่ทำ มีตั้งแต่ ๑๐ ลายขึ้นไป ที่นิยมทำจะเป็นเสื้อขิด ลายสร้อยดอกหมากและดอกขิด และเสื้อ ขาว ราคาจะต่างกัน เสื้อขิดราคาจะอยู่ที่ ผืนละ ๘๐๐ บาท เสื้อขาว ๓๐๐ บาท ขนาด ๒.๒๐x๖๐ ทำส่งเป็น ผืนไปส่งที่ ศูนย์ OTOP ปรบือ เป็นตลาดหลัก๒๒^{๔๑}

หมวก ใช้ไหลในการทำ จะทำให้แข็งแรงกว่ากก การทำแต่ละครั้ง ใช้เวลาในการทำ วันละใบ ทำคนเดียว แล้วแต่จำนวนที่ลูกค้าสั่งทำ ราคาส่งขาย ใบละ ๑๐๐ บาท

ภาพประกอบ ๕

^{๔๑} สัมภาษณ์นางประมวณ โคตรวัฒนา บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์นายณัฐพล นาทันตอง

ด้านความเชื่อ

ไม้แห่เสี้ยนกัก ห้ามนำไปตีลูกตีหลาน จะทำให้ไม่ดี ทำให้ไม่เจริญ

ช่างพลู/ตะไล

พลูโบราณ เป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้คนนิยมนำมาใช้จุดในงานกฐิน โดยให้ช่างที่ต้องตามไปจุดในงาน ช่างไม่ให้คนอื่นจับเพราะ มีครุคนอื่นจะจุดไม่ขึ้น ส่วนของพลู/ตะไล ราคาขายอยู่ที่ ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ บาท พลุ/ตะไล ทำมาจากไม้ไผ่และต้องเป็นไม้ไผ่บ้านเท่านั้น เพราะว่าเป็นไม้ที่มนุษย์ใช้เป็นเชื้อไฟซึ่งถ้าโยนเข้าไปในกองเพลิงเมื่อไหร่ กระบอกไม้ไผ่ก็จะร้อนฉ่ำไหม้ เกรียมและก็จะระเบิดออกมา ด้วยความที่ไม้ไผ่เติบโตทางยอด ขึ้นฟ้าได้อย่างรวดเร็วอากาศและน้ำหล่อเลี้ยงก็จะติดอยู่ในไม้แต่ละปล้องดังนั้นเมื่อถูกความร้อน อากาศกับน้ำหล่อเลี้ยงก็จะขยายตัวและระเบิดแตกออกมา^๒ ขนาดความสูง ๑.๕๐ เมตรดอกล้อมรอบบ้องไม้ไผ่ จะมีผู้คนเข้ามาสั่งทำในชุมชน^๓

ส่วนประกอบที่ใช้

๑. ดินประสิว
๒. ถ่านจาก (ไม้มะขามเทศ) ๓ ซีด
๓. ชี้เกีย(ชี้ค่างควา) ๒ ซีด
๔. วัสดุ ๑ กิโลกรัม ใส่ไว้ในบ้องไม้ไผ่

ด้านความเชื่อ

ตัดไม้ไผ่จะมีวันตัด มีครุ หากไม่ใช่คนที่ทำหรือคนอื่นจุด จะไม่ติด

ตะไล

นิยมจุดใช้ในงาน บวช แต่งงาน กฐิน เมื่อมีการวางจ้างให้ช่างทำตะไล เพื่อไปจุดในงาน ช่างที่ทำตะไล ต้องตามไปจุดตามงาน ซึ่งการเดินทางไปจุดตะไล บางครั้งเจ้าภาพจะเป็นผู้มารับ หรือ ช่างเดินทางไปเอง ขึ้นอยู่กับระยะทางของงานบุญนั้น

ราคาที่ขายตะไล ส่วนใหญ่ ขายโหลละประมาณ ๗๐๐-๑,๐๐๐ บาท ถ้ามีร่ม ราคาจะอยู่ที่ ๙๐๐-๑,๐๐๐ บาท ตะไลบางครั้งมีการส่งออกไปยังจังหวัดอื่น เช่น ร้อยเอ็ด ขอนแก่น กาฬสินธุ์ และในจังหวัดมหาสารคามด้วยเช่นกัน^๔ ตะไลจะมีรูปทรงเป็นวงกลม เรียกว่า กรงตะไล โดยทำจากไม้ไผ่ ภายในตรงกลางของวงกลมจะทำจาก ท่อ, เหล็ก, ไม้, PVC (ช่างในบรรจู้ ดินประสิวด้วยแม่แรง อัดให้แน่น) ฐานวางอยู่ตรงกลาง

^๒ บีบีซีไทย. (๒๕๕๗). “พลู ประทัดและดอกไม้ไฟ มีวิวัฒนาการอย่างไร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก

https://www.bbc.com/thai/highlights/story/๒๐๐๔/๑๒/๐๔๑๒๒๔_fireworks_history

^๓ สัมภาษณ์นายบุญ หัศพิณ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์นายณัฐพล นาทันตอง

^๔ สัมภาษณ์นายสมพร ผิวอรุณเรือง บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์นายณัฐพล นาทันตอง

ท้อ มีร์ม ในการทำใช้ มีช่าง ทำ ๒ คน นายแหวง พุทธิมโม่ และ นายทัศน์ พันโคตร (เป็นอาจารย์) ช่างเรียนวิธีการทำมาจากบ้านสระ,บ้าน โนน,บ้านหนองขอน

ด้านความเชื่อ

ตัดไม้ไผ่จะมีวันตัด มีครุ หากไม่ใช่คนที่ทำหรือคนอื่นจุด จะไม่ติดหรือบ้างก็ไม่ขึ้น

หมอน

เป็นสินค้าที่หารายได้เสริมของผู้คนในหมู่บ้านและเป็นศูนย์รวมของการทำงานร่วมกันของผู้คนในหมู่บ้านซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับหมู่บ้านประมาณ ๑๔,๐๐๐ -๑๕,๐๐๐ บาท^{๔๔}

ความเชื่อ

-หมอนจะใช้ในประเพณีต่างๆในหมู่บ้าน

-งานบวช งานกฐิน บุญแจกข้าว งานแต่ง

การทำหมอน

มีเครื่องจักรส่วนตัวในการทำซึ่งการเย็บหมอนเป็นลักษณะส่วนตัวของคนทำจึงทำให้หมอนมีเอกลักษณ์เฉพาะและไม่เหมือนใครจะมีนายทุนมาจ้างแล้วกำหนดขนาดและนำอุปกรณ์มาให้ทำ

สังคมเศรษฐกิจ

เป็นอาชีพเสริม ที่สร้างรายได้ให้กับผู้คนในกลุ่ม เฉลี่ยทำประมาณ ๓๐ % ของหมู่บ้าน ซึ่งมีรายได้ประมาณ ๑๔,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท

จักสานไม้ไผ่ (หวดข้าว)

ชื่อท้องถิ่นของหวดข้าว: หวด,มวย,ไผ่ข้าว

“หวด” วิถีชีวิตประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเหนือที่นิยมทานข้าวเหนียว ที่ต้องใช้หวดเป็นอุปกรณ์หลัก สำหรับหุงข้าวเหนียว ซึ่งหวด เป็นเครื่องจักสานไม้ไผ่ ที่เป็นภูมิปัญญามาตั้งแต่อดีตสำหรับหุงข้าวเหนียวโดยมีรูปลักษณ์ที่ปากกว้างกันแคบและมีการใช้กันอย่าง แพร่หลายจากวิถีชีวิตและความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของประชาชนชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีค่านิยมในการรับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักอีกทั้งนักคิดค้นหาวิธีการประดิษฐ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ด้วยการนำเอาวัสดุที่มีในท้องถิ่นราคาถูก หาได้ง่าย และใช้ภูมิปัญญา ที่แฝง ไว้ด้วยศิลปะที่น่าทึ่ง เป็นเครื่องใช้ อย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของ

^{๔๔} สัมภาษณ์นางสาวเพ็ญศรี ประทุมชัย บ้านหนองมะแปบ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามสัมภาษณ์นายณัฐพล นาทันตอง

ผู้คนทุกวันจะต้องใช้หวดหนึ่งข้างเหนียวด้วยหวดนั้นนับว่าเป็นวิธีง่ายและสะดวกที่สุด ดังนั้นหวดหนึ่งข้างจึงเป็นเครื่องใช้ที่ผู้ผลิตสามารถหารายได้ให้กับครอบครัวโดยหาเป็นอาชีพเสริมได้^{๔๖}

ในการนี้/หุง ให้นำสิ่งที่ต้องการจะนึ่งใส่ไว้ในหวด ถ้าเป็นข้าวเหนียวต้องขาวน้ำให้เมล็ดข้าวสะอาดแล้วใส่ ไว้ในหวดปล่อยให้สะเด็ดน้ำ จากนั้นจึงนำหวดไปวางบนปากหม้อซึ่งมีน้ำอยู่ประมาณไม่ให้น้ำจรดกันหวด ใช้ใบตองหรือผ้าขาวบางปิดปากหวด จากนั้นจึงตั้งไฟจนน้ำเดือด ใอน้ำจะระเหยเข้าไปตามช่องว่างระหว่าง รอยสานของตอก ทำให้ความร้อนระอุอยู่ในจนของที่ต้องการจะนึ่งสุก หวดที่สานด้วยตอกไม้ไผ่จะมี ช่องว่างระหว่างรอยสานของตอกจะทำให้ไอน้ำระเหยเข้าและออกได้ จึงเกิดการถ่ายเทไอร้อนหมุนเวียน ทำให้สิ่งที่อยู่ภายในสุกทั่วโดยไม่แฉะหรือมีน้ำเข้าไปภายใน

ปัจจุบันมีการปรับปรุงพัฒนาหวดหนึ่งข้างให้มีรูปร่างที่แตกต่างไปจากเดิมเพื่อให้สามารถนำไปใช้กับหม้อหุงข้าวไฟฟ้าได้ ด้วยข้อดีดั้งเดิมของหวดที่จะทำให้ข้าวเหนียวหอมกลิ่นไม้ไผ่ และยังช่วยดูดซับ ความชื้นทำให้ข้าวเหนียวไม่เปียกแฉะ เมื่อสามารถปรับปรุงหวดให้รองรับกับเทคโนโลยีในปัจจุบันก็เป็น การเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้งานมากขึ้น

หวดข้าว

-คนที่ทำหวดได้ไปเรียนการทามาจากคนในชุมชน บ้านหนองแสง ตำบลเสือโก้ก อำเภอรวยป่า จังหวัด มหาสารคาม

- แหล่งไม้ไผ่ (ชื่อคนในชุมชน) ไม้ไผ่บ้าน

-เลือกใช้ไม้ไผ่ที่ไม่แก่เกินไป

-โดย ๑ คินจะสานเป็นแผ่นไว้แล้วจึงนำมาสานเข้ารูปในวันรุ่งขึ้น

-ทำขายเองการบอกปากต่อปาก จากคนในชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียง

-ขับสามล้อไปขาย,ใส่รถเข็นไปขายตามสถานที่ในชุมชนหรือสถานที่ใกล้เคียง

-ราคาหวดต่อชิ้น ๑ ชิ้น/๕๐บาท

-รายได้ ๑ เดือน/๑๐๐ ชิ้น (ชิ้นต่ำ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐) รายได้เยอะที่สุดต่อเดือนประมาณ๗,๐๐๐บาท/เดือน -ทำตลอดทั้งปี

อุปกรณ์ในการสานหวดข้าว

๑.ไม้ไผ่ (บ้าน)

๒.มีด สำหรับเหลาเส้นตอก เส้นตีวพร้าวขนาดใหญ่สำหรับผ่าไม้ไผ่และทาขอบบนและขอบล่าง

^{๔๖} สัมภาษณ์นายสีดา คำไชย บ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์นายณัฐพล นาทันตอง

๓. เชือกผ้าฝ้าย

๔. ฝ้าย

๕. เข็ม

๖. กรรไกร

๗. ดินสอ

๘. เลื่อย

ขั้นตอนในสานหวด

๑. ใช้เลื่อยตัวให้เป็นปล้องๆ โดยทิ้งส่วนที่เป็นข้อ

๒. ใช้พร้าผ่าไม้ไผ่เป็นซีก ขนาดความกว้างของซีกไม้ไผ่

๓. เอาส่วนที่เป็นเนื้อไม้และเปลือกไม้ไผ่ แยกออกจากกัน

๔. ใช้ตอกเป็นเปลือกไม้ สานก่อนรวมกัน และวางในแนวตั้ง ๓ เส้น แนวนอน ๓ เส้น สานขัดเป็นลาย ๓ โดย เริ่มจากจุดกึ่งกลางสานไปข้างจุดกึ่งสานไปข้างละ ๑๑ ซัด

๕. เมื่อความสูงได้ตามความต้องการแล้ว จะใช้ตอกไฟ มาสานขัดหวดเป็นขัดลาย ๓ โดยใช้ตอกไฟ ๓ เส้น สานลายขัดไล่กันไปให้รอบ แล้วตัดเส้นตอกที่ยาวเกินไปถึง เพื่อเตรียมม้วนในขั้นตอนสุดท้าย

๖. การม้วนหวดเริ่มจากด้านข้างของหวด ใช้นิ้วมือหักม้วนไปตามลาย ม้วนต่อกันไปเรื่อยๆ จนถึงกึ่งกลาง และหนีบเส้นตอก ๒ – ๓ เส้น สุดท้ายลงไปตามลาย ใช้เวลาในการทำ ๒ วันต่อ ๑ ใบ

ค้าขายเนื้อสุกร (ชำแหละหมู)

อาชีพค้าขายเนื้อสุกร หรือกลุ่มชำแหละหมูเกิดขึ้นจากนายทมิฬ แสงศิลา เป็นผู้ริเริ่มเมื่อประมาณ ปี ๒๕๕๔ คุณพ่อทมิฬ เคยไปรับจ้างชำแหละหมูที่อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ทำได้สักระยะหนึ่งจึงได้กลับมาประกอบอาชีพขายสุกรที่หมู่บ้าน ประกอบกับในปี ๒๕๕๔ เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ที่กรุงเทพฯ ทำให้ผู้คนในชุมชนที่ไปทำงานที่กรุงเทพฯ เดินทางกลับมายังภูมิลำเนา เมื่อไม่มีงานทำจึงหันมาประกอบอาชีพทำเลี้ยงหมูจากที่ขายอยู่ที่บ้าน ก็ได้มีการเร่ขายตามหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงบางคันเร่มาขายที่ไปไกลถึงอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม และ อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์

การขายหมูในช่วง พ.ศ. ๒๕๕๔ – ๒๕๕๕ ที่ผ่าน ทำให้เศรษฐกิจชุมชนบ้านเปลือยดงกับบ้านเปลือยทองเปลี่ยนแปลงได้จากเดิมที่ไม่มีเลี้ยงหมูในชุมชนมาก กลายเป็นชุมชนที่ขายหมูมากที่สุดของตำบลและอาชีพขายหมูสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนจำนวนมาก บางเขียงถึงกับเป็นรายได้หลักได้ของครอบครัว^{๔๗}

^{๔๗} สัมภาษณ์นางสมพร วิชาคำ ณ ศาลาประชาคมบ้านเปลือยดง-เปลือยทอง ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกิจ กะตะสีลา

ปัจจุบันรถเร่ขายรวมแล้วมีรถเร่ขายหมูประมาณ ๓๐ คัน นับเป็นรถยนต์ ๒๕ คัน รถซาเล้ง ๕ คันมี และเชียงใหม่แต่ละเชียงใหม่จะมีเทคนิคในการขายที่แตกต่างกันออกไป เช่น เปิดเพลงประจำของร้าน บางร้านมีการพูดที่เป็นเฉพาะตน เช่น หมูครึ่งหมู หมูๆๆๆ เป็นต้น ลูกค้ายาจากเสียงเพลงและเสียงที่ทางเชียงใหม่ โฆษณาทั้งบ้านเปลือยทองและเปลือยดงรวมทั้งสิ้น ๒๕ เชียง แต่ละเคียงจะฆ่าหมู ๑ ตัวต่อวันหรือมากที่สุดคือ ๒ ตัว ผู้คนจะไม่ฆ่าหมูในวันพระ ยกเว้นจะมีการจัดงานที่ไม่สามารถเลิกเลี้ยงได้เกิดขึ้น เช่น งานบุญ งาน บวช งานศพ^{๔๘} เป็นต้น

นอกจากขายหมูสดแล้วผู้คนยังมีการแปรรูปหมู เช่น น้ำพริกกากหมู หมูกระจก ไส้ กรอก เป็นต้น ผู้คนรับหมูมาจากฟาร์มและมีเครือข่ายมาส่งหมูให้ที่เชียงใหม่ไม่ได้เลี้ยงเองและผลกระทบ หลังจากการตั้งกลุ่ม ชำแหละหมูขึ้นทำให้ผู้คนจากที่ไม่มีงานทำ คนที่ตกงานจากเหตุการณ์น้ำท่วมใน ปี ๒๕๕๔ ได้กลับมา อยู่ภูมิภาคหรือบ้านได้มีอาชีพหลักถือว่าเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ลำดับต้นๆให้ทั้ง ๒ หมู่บ้าน กลุ่มชำแหละหมู ทำให้หมู่บ้านมีชื่อเสียงในให้ถึงหมูหรือเชียงใหม่ก็ถึงบ้านเปลือยดง บ้านเปลือยทอง^{๔๙} ปัจจุบันนี้ทำให้ กลุ่มชำแหละหมูมีความสำคัญต่อหมู่บ้านมากเป็นอาชีพและยังเป็นที่กับข้าวเคลื่อนที่ของคนในหมู่บ้านและ หมู่บ้านละแวกใกล้เคียง อาชีพขายหมูนี้ทำให้ผู้คนมีรายได้ มีรถ มีบ้าน มาจากอาชีพขายหมูโดยจะแบ่ง ออกเป็น ๓ ด้านดังนี้

เศรษฐกิจและสังคม

- หมูหนึ่งตัวทำกำไรได้ ๖๐๐-๑,๐๐๐ บาท
- ในช่วงโควิดเป็นช่วงที่ขายหมูดีมาก เนื่องจากคนไม่ได้ออกไปไหน
- เป็นอาชีพที่สร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
- อนาคตจะมีการสร้างโรงฆ่าสัตว์
- เสียงสะท้อนกลับมาว่าเป็นหมู่บ้านที่ฆ่าหมูมากที่สุด แต่ผู้คนภูมิใจในอาชีพขายหมูมากเพราะเป็น
- อาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

ประเพณีและความเชื่อ หรือนามธรรม

- ไม่ฆ่าหมูในวันพระ ยกเว้นจะมีงาน เช่น งานบุญ งานบวช งานแต่ง งานศพ เป็นต้น
- ทุกปีจะมีการทำบุญหมูเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้

ลักษณะหรือรูปธรรม

- ตู้กับข้าวเคลื่อนที่
- เนื้อหมู

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายสุวิทย์ สีลา ณ ศาลาประชาคมบ้านเปลือยดง-เปลือยทอง ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกกร กะตะสีลา

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายสัมฤทธิ์ จันปัญญา ณ ศาลาประชาคมบ้านเปลือยดง-เปลือยทอง ผู้สัมภาษณ์นายวุฒิกกร กะตะสีลา

- สินค้าแปรรูป
- รถเร่ขาย
- จำนวนร้านที่ขายหมูหรือเชียงใหม่

เห็ด

เห็ดที่มีคือ เห็ดนางฟ้า เห็ดขอนขาว เห็ดบด เห็ดหูหนู และเห็ดตามฤดูกาล เมื่อก่อนทำร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ปัจจุบันเหลือคนทำเพียงคนเดียว คือนาย ไชยรัตน์ สมภูมิ เป็นผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน เมื่อปี ๒๕๕๗ ได้มีโครงการของรัฐเข้ามา เป็นรัฐวิสาหกิจโดยเป็นเจ้าของร่วมกัน และปี ๒๕๖๐ ผู้ร่วมรายอื่นๆได้มีช่องทางการหา รายได้ทางใหม่ จึงได้แยกขายกันถอนตัวออกจากธุรกิจจนทำให้ปัจจุบันมีเจ้าของเพียงเจ้าเดียว คือ นายไชยรัตน์ สมภูมิ

โรงเรือนปลูกเห็ดมีทั้งหมด ๘ โรงเรือนโรงเรือนแต่ละเรือนจะมีความเหมาะสมกับเห็ดแต่ละชนิด กัน การขายเห็ดมีการขายแบบขายทั้งก้อนเห็ดให้ผู้ซื้อสามารถนำไปเพาะเห็ดเองได้ และขายดอกเห็ด ราคา ก้อนเห็ดนางฟ้าจะขายที่ราคา ๘ บาทต่อก้อน และเห็ดขอนขาวจะขายราคา ๑๐ บาทต่อก้อน ซึ่งเห็ดนางฟ้าจะเป็นที่นิยมมากที่สุด แต่เห็ดขอนขาวจะได้ราคาดีที่สุด โดยจะมีแม่ค้ามารับถึงโรงเรือน นอกจากนี้ยังมีการนำ เห็ดมาแปรรูปเป็นแหนมเห็ด เห็ดทอดกรอบ เห็ดสามรส ซึ่งเป็นการสร้างรายได้โดยเฉลี่ยวันละประมาณ ๑,๐๐๐ บาท

ในการเพาะเห็ดจะไม่มีความเสี่ยงที่ เพาะแต่ละครั้งสามารถเก็บผลผลิตได้ ๓-๔ เดือน จะต้องมี ภูมิทิน ในการทำเห็ดโดยเฉพาะ ความเชื่อในการทำโรงเรือนเพาะเห็ด คือเรื่องพระแม่ธรณี ใน ๓ ปี ต้องมีการ ย้ายโรงเรือนในการเพาะเห็ด เพื่อฆ่าเชื้อเพราะมีการเกิดเชื้อรา ถ้าไม่ย้ายก็ต้องมีการพักหน้าดินเพื่อฆ่าเชื้อรา

ในขั้นตอนการเพาะเห็ด จะเริ่มที่การเตรียมเชื้อเลี้ยงยวงพาราโดยสั่งจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี นำมาผสม ก้อน อาหาร และนำมาอัดก้อน มีการจ้างคนภายนอกมาอัดก้อนให้ ๑ วันจะได้ประมาณ ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ ก้อน และ น้ำก้อนเห็ดที่อัดเสร็จแล้วไปนึ่งฆ่าเชื้อรา พักไว้ให้เย็นและนำเข้าโรงเรือน ทำการเปิดดอกเห็ดรดน้ำในการเก็บ ผลผลิตนั้นใช้เวลาประมาณ ๔๕ วันในการเพาะจึงจะสามารถเก็บผลผลิตได้ เห็ดนางฟ้าจะมีตลอดทั้งปี แต่เห็ด ขอนขาวจะมีในฤดูร้อน เพราะชอบสภาพอากาศร้อนชื้น วันแรกของการเก็บผลผลิตจะได้ประมาณ ๕ กิโลกรัม วันที่สองจะได้ประมาณ ๑๐ กิโลกรัม^{๕๐}

ผักปลอดสารพิษ

สวนภูจวง เริ่มปลูกผักปลอดสารพิษเมื่อปี ๒๕๕๔ มีการไปดูงานตามที่ต่างๆในช่วงเวลา ๑ ปี แรก ปัจจุบันมี ๔ ไร่ ในปัจจุบันมี ทั้งหมด ๔ ไร่ แบ่งเป็นบ่อ ๑ ไร่สองงาน ไว้สำหรับเลี้ยงปลาหอยกึ่ง และกัก เก็บ น้ำ ช่วงแรกปลูกพืชแบบพืชเชิงเดี่ยวแต่มีปัญหาคือเมื่อพืชชนิดล้นตลาด ราคาจะตกดังนั้นจึงเปลี่ยนมา เป็น การปลูกพืชผสม เมื่อปี ๒๕๕๗ มีโครงการ หนึ่งตำบลหนึ่งศูนย์ ได้เข้าร่วมการประเมิน และได้ผ่านการ

^{๕๐} ผู้ให้สัมภาษณ์นาย ไชยรัตน์ สมภูมิ บ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์ นายเกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา

ประเมินจึงได้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของตำบลขามเฒ่า และในปี ๒๕๕๘ ได้เข้าร่วม โครงการ Young Smart Farmer ในช่วงหน้าฝนมีการขายเมล็ดพันธ์ ซึ่งเริ่มจากการเปลี่ยนจากการซื้อเมล็ดเป็นการเพาะเมล็ดและจึงได้มาขาย และนอกจากการขาย เมล็ดผักและผลผลิตแล้วยังมีการขายต้นเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า

นอกจากนี้ยังมีใบรับรอง GAP ของผักแต่ละชนิด มีทั้งหมด ๑๐ ชนิด ทั้งยังมีการใช้ปุ๋ยเคมี ประมาณ ๓๐% เท่านั้นแต่ไม่มีการใช้ยาฆ่าแมลง เจ้าของสวนยังเป็นทั้งวิทยากร และสวนพวงยังเป็นสถานที่ดู งานอีกด้วย ฐานลูกค้าหลักคือโรงพยาบาลกันทรวิชัยซึ่งเป็นภาคีเครือข่าย ทั้งยังเป็นเจ้าแรกที่ทำการเปิดตลาด เชี่ยวกับโรงพยาบาลกันทรวิชัยจึงทำให้เริ่มมีเจ้าอื่นเข้ามาร่วมด้วย และมีการร่วมออกบูทกับหน่วยงานราชการ เพิ่มฐานลูกค้า ซึ่งมีจุดเด่นที่ทำให้ลูกค้าสนใจ คือ ความสะอาด แพ็คเกจจิ้ง รูปลักษณ์หรือลักษณะของต้นผักที่มีความน่ารับประทาน และยังสามารถบอกได้ว่าขั้นตอนในการปลูกนั้นทำอย่างไร และจุดเด่นของผักอาจจะมี ความเหมือนกับคนอื่นอยู่บ้าง แต่สิ่งที่ไม่เหมือนกันอยู่คือ ที่สวนจะมี ถั่วพูนขนาดใหญ่ ทำชานอกฤดูมีข้าวอ่อนขายตลอดปี ฝรั่งใต้หวาน และผักในฤดูที่ขึ้นชื่อจะเป็น ผักสลัด และนอกจากการขายที่หน้าสวน การส่งตามร้านต่างๆ ยังมีการขายทางออนไลน์ ในช่องทาง Facebook อีกด้วย

ความเชื่อในการทำสวนคือ ถ้าจะเป็นโรงเรือนภายใน ๓ ปี ต้องทำการย้ายโรงเรือนหนึ่งครั้ง และเรื่องการเก็บผักบางชนิด เช่น พุถ้ามีรอบเดือนหรือ เคี้ยวหมากห้ามเก็บพู สารระเหย ถ้ามีรอบเดือนก็ข้าม เก็บ เพราะถ้าเก็บจะทำให้พืชตาย แต่ไม่ได้ตายลงในทันทีแต่จะค่อยๆเหี่ยวลงและตายลงในที่สุด^{๔๑}

- ปลาร้า (ปลาแดก)

ชื่อท้องถิ่นของปลาแดก : ปลาแดก, ปลาร้า, ปราฮ็อก, บางุง, มาม, เปกาซิม, บากาแซ็ง, งาบี

ลักษณะของปลาแดก

ปลาแดก เป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหารที่สำคัญ ปลาที่เหลือจากการกินสดนำมาทำปลาร้า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนมากนิยมใช้ปลาตัวเล็ก เช่น ปลาขาว ปลาสวาย ปลากระดี่ สำหรับการหมักเป็นปลาร้าซึ่งต้องเป็นปลา ที่สดใหม่ คั่วไล่ ล้างน้ำทำความสะอาดอย่างดี ถ้าเป็นปลาที่มีเกล็ดต้องขูดเกล็ดออกให้หมดก่อน แล้ว ล้างน้ำให้สะอาด คลุกเกลือแล้วนำมาคลุกผสม กับข้าวคั่วหรือราก่อน การหมักปลาร้าเป็นสูตรเฉพาะของแต่ละคน แล้วจึงนำมาคลุกกับข้าวคั่ว ซึ่งบางคนอาจจะคั่วราก่อน หรือคลุกกับข้าวคั่ว แล้วจึงบรรจุใส่ภาชนะที่ แห้งสะอาด กัดให้แน่น เรียกว่า “แดก” แล้วปิดให้สนิทหมักไว้อย่างน้อย ๓ เดือน จึงรับประทานได้

คำว่า”แดก”ในภาษาอีสานเป็น” คำกิริยา”หมายถึงการดันหรือยัดสิ่งหนึ่งไปในอีกสิ่งหนึ่งหากจะนำเอาคำว่าแดกมาวิเคราะห์ความหมายตรงๆ ของคำว่า “ปลาแดก” ก็คงหมายถึง การดัน หรือยัดปลาแดกลงไปในไห ลักษณะเด่นเชิงรูปธรรม ปลาร้าเป็นอาหารขึ้นชื่อของชาวอีสาน และใช้ปรุงรสอาหารอีสานทุกประเภทมี กลิ่นแรงเฉพาะตัว

ลักษณะเด่นเชิงนามธรรม สะท้อนภูมิปัญญาการถนอมอาหารของชาวอีสาน

^{๔๑} ผู้ให้สัมภาษณ์นางสาว ละออง ภูวงง บ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์ นายเกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา

ปลาแดก เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของความมั่นคงในการดำรงชีวิตของชาวอีสานก็คือ การมีอาหารกินได้ตลอดปี หากมีอาหารเก็บกักไว้กินได้ตลอดปี นั้นหมายถึงความรู้สึกมั่นคงในการดำรงชีวิตของชาวอีสาน ปลาแดก นอกจากจะมีไว้เพื่อรับประทาน หรือเป็นส่วนประกอบของอาหารทุกอย่างแล้ว ยัง เป็นสื่อกลาง สำคัญในการแลกเปลี่ยนที่เป็นที่ยอมรับกันในท้องถิ่น เป็นมาตรฐานสำคัญอันหนึ่ง ในการกำหนดอัตราการ แลกเปลี่ยน (นอกจากข้าวเปลือก) เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต และเป็นสิ่งที่ทุกคนควรจะต้องมี^{๕๒}

-ปลาแดกนิยมนา ๒ ช่วง คือ มิถุนายน-กรกฎาคม / พฤศจิกายน-ธันวาคม

- มี ๒ ประเภท

๑. ปลาแดกข้าวคั่ว (หอมกว่า)

๒. ปลาแดกร้า

-พ.ศ.๒๕๕๓คนจากภายนอกเข้ามาทำลายระบบนิเวศของการหาปลาในชุมชน

-แนวปฏิบัติกติกาในชุมชน ในการป้องกันและอนุรักษ์พันธุ์ปลาและทรัพยากรน้ำ

-ปลายตุลาคมหาปลาในช่วงฝนตกใหม่

-คนในชุมชนหาปลาหากเหลือปลาจากการประกอบทหาอาหารก็นามาหาปลาร้า

-ปลาที่นำมาหาปลาร้า สามารถนำปลาทุกชนิดมาหาปลาร้าได้เช่น ปลาข้าวสร้อย,ปลาตะเพียนขาว และปลา หมอเป็น

- ยังมีการทำปลาแดดเดียวและปลาร้าไว้ขาย (ในอดีตมีการนำปลาร้าไปแลกข้าวกับชุมชนอื่นๆ)

-ไปซื้อหนอนนอน ใส่ไว้ในปลาร้าเพื่อกำจัดหนอน (ภูมิปัญญาผู้คน)

-ถ้าเกิดมีหนอนให้นำแบ่งและสับปรดในมาใส่ในปลาร้า (ทำให้รสชาติอร่อยขึ้น)

ขั้นตอนในการทำปลาร้า

๑. คัดเลือกปลาที่มีขนาดพอเหมาะ ไม่ควรใช้ปลาที่มีน้ำหนักกว่า ๑ กิโลกรัม หรือตัวใหญ่มากเกินไป เพราะ จะต้องใช้เวลาหมักนาน ส่วนชนิดปลาที่ใช้ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

๒. นำมาล้างน้ำทำความสะอาดสิ่งที่อาจปนมากับตัวปลาก่อน ๑-๒ น้ำ

๓. หากเป็นปลาที่มีเกล็ด ให้ขูดเกล็ดด้วยซ้อนให้หมดก่อน หากเป็นปลาไม่มีก้านครีบแข็ง และยาว รวมถึงมี เจริง ซึ่งจะต้องตัดก้านครีบ และเจริญอกก่อน และอาจตัดหัวปลาทิ้งด้วยก็ได้ หลังจากนั้นนำ ปลา มาควักไส้ ออกให้หมด ก่อนจะล้างทำความสะอาด ๒-๓ น้ำ

^{๕๒} สัมภาษณ์แม่สังเวียนโพธิ์เงิน และ แม่ดวงจันทร์ อางนลา บ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์ นายวุฒิกกร กะตะสีลา

๔. นำปลาที่ล้างแล้วใส่ซามหรือถัง พร้อมเติมเกลือ และข้าวคั่วหรือราข้าว และน้ำอุ่น ก่อนจะคลุกผสมกันให้ทั่ว

๕. นำส่วนผสมที่คลุกได้ที่แล้วเทใส่ถังหมักหรือไหหมัก ก่อนจะรัดปิดปากถังหรือไหให้แน่น พร้อมหมักทิ้งไว้ในร่มนาน ๖-๑๐ เดือน หรือมากกว่าตามขนาดของปลาที่ใช้

ทั้งนี้ ภาชนะที่ใช้ในการเตรียม รวมถึงถังหมักหรือไหหมักจะต้องล้างทำความสะอาด และตากแดดให้แห้ง ก่อนทุกครั้ง ส่วนระยะเวลาหมักหมักทิ้งไว้ไม่เกิน ๑ ปี เพราะหากหมักนานมักทำให้เนื้อปลาเปื่อยยุ่ยมาก

สำหรับการป้องกันแมลงวันหรือแมลงต่างๆมาไข่ใส่น้ำ ตามภูมิปัญญาของชาวอีสานจะใช้ขี้เถ้าห่อใส่ผ้า ขาวบางหรือผ้ามุ้งแล้วนำมาวางทับบนปากถังหรือปากไหให้ปกปิด ซึ่งเป็นวิธีที่ช่วยป้องกันแมลงวันมาไข่ใส่ได้ดี ส่วนวัสดุที่ปิดปากไหครั้ง แรกอาจเป็นผ้าหรือพลาสติกบางๆหลายชั้น ซึ่งจะใช้เชือกรัดคลุมปากถัง หรือไหให้แน่นสนิท

ข้าวเกรียบ/ข้าวเขียบ

ข้าวเกรียบนิยมทำในช่วงเดือนสาม – สี่ (มีนาคม - บุญพระเวศ) ทำกันวันละประมาณ ๖๐๐ แผ่น ทำขาย กันเองในชุมชน ได้แก่ วังบัว ปอแดงและบริเวณใกล้เคียง คนในหมู่บ้านช่วยกันทำทุกเพศทุกวัย ถ้าทำขายในช่วงฤดูกาล จะมีรายได้ประมาณ ๓๐,๐๐๐ บาท

ข้าวเกรียบทำมาจากข้าวเหนียว มีวิธีการทำดังนี้

วัตถุดิบ : ข้าวเหนียว งา ไข่ น้ำตาล มะพร้าว(ขูด)

วิธีการทำ

หม่าข้าวเหนียวแล้วนำไปนึ่ง แล้วจึงนำไปตำในครกมอ งใส่ น้ำเครื่องเทศให้พอง(ไม่มีการใส่ผงฟู) ใส่ งา ไข่ มะพร้าว น้ำตาล เกลือ ตำเหยียบประมาณ ๕๐๐ ครั้งหรือประมาณ ๓๐ นาทีอย่างต่ำ นำออกมาจากครกมาปั่นเป็นก้อน กลมๆ เทใส่ไข่ไก่ เสร็จแล้วนำมาตั้งพักเป็นแผ่นแล้วตากลม/ตากในร่มบนเสื่อ จะมีรสชาติ หวาน เค็ม มัน วัตถุดิบ ข้าว เหนียว งา ไข่ น้ำตาล มะพร้าว(ขูด)

ความเชื่อ

ถ้าเครื่องเทศโดนน้ำมันจะทำให้คัน และไม่ควรถ่ายข้าวเกรียบในหน้าฝนเพราะมันจะขึ้น ค่ะลำห้ามเข้าใกล้ เครื่องเทศ(กระพังโหม)ชื่อสมุนไพร คือ เถาตดหมา

๒.๓ กลุ่มศิลปะการแสดง

- หมอลำ

ในปี ๒๔๘๘ - ๒๕๑๙ เป็นช่วงที่หมอลำเป็นความทรงจำร่วมของหมู่บ้าน หมอลำที่เป็นที่รู้จักในหมู่บ้าน ได้แก่ หมอลำอ้อม หมุน สุนทร , ราตรี ศรีวิไลย์ , วิชาพร แก้วเสด็จ , ปรีชา แก้วเสด็จ , คำหลา , ลำดวน , ประทานทอง จันทร์เพ็ญ เด่นนภา หมอลำในหมู่บ้านนิยมนำไป ลำแก้บน(ทวย)ตามปู (เทียนเหยียบโลกหรือ

เทียน ทะณะโลก) มีรูปแบบกลอนลำที่เป็นลักษณะ ลำโจทยลำแก้ ลำกลอน(กลอนประยุก) ลำเพลिन ในช่วงหลังพัฒนาเป็น ลำซิ่ง ลำซิ่งซู้ ลำเกี่ยวกับ พุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ พุทธทำนาย ปัญหาเสียวสวาท ความ เป็นอยู่ของผู้คน (ผู้คนในหมู่บ้านอยากให้มีกลอนลำทำเกี่ยวกับบ้านขามเฒ่า)^{๕๓}

การจ้างคณะหมอลำต้องไปที่สำนักงานในเมืองมหาสารคามซึ่งจะรวมคณะหมอลำในมหาสารคามเอาไว้ คณะหมอลำเดินทางไปเกือบทั่วเป็นประเทศไทย เช่น กรุงเทพฯ พัทยา ฯลฯ ยกเว้นในทางภาคใต้ทุกครั้งก่อนทำการ แสดงหมอลำในแต่ละครั้งทางคณะหมอลำมีความเชื่อ คือ ต้องมีการครอบครูหรือไหว้ครู โดยจะมีเครื่องไหว้ ดังนี้ ผ้าขาว เหล้าขาว ตำหมากพลุ หวี กระจก ผ้าถุง/ซิ่น โดยข้อละลำซึ่งเป็นความลับของตัวหมอลำ ใน ปัจจุบันมีสถานการณโควิท ๑๙ ระบาดทำให้คณะหมอลำไม่มีรายได้และหยุดทำการแสดงไปในช่วงนี้ ใน ปัจจุบันหมอลำได้ถูกลืมนเลือนไปจากคนรุ่นใหม่^{๕๔}

แคน และ หมอแคน

แคน หมายถึง เครื่องดนตรีเก่าแก่ดั้งเดิมของชาวอีสาน เป็นเอกลักษณ์คู่บ้านคูเมืองของแผ่นดินอีสาน ตั้งแต่โบราณ เสียงแคนเป็นเสียงดนตรีที่มีความไพเราะ มีลายทำนองคึกคักเร้าระส่ำระสายถึงวิญญานการต่อสู้ ดันรนของคนอีสาน นอกจากนี้เสียงแคนที่ซบซ่านยังมีลายทำนองสนุกสนาน หวานชื่นเป็นสื่อสายใยบ่งบอกถึง ความรักระหว่างผู้คนบนผืนแผ่นดินเกิดเดียวกัน สมัยรัชกาลที่ ๔ หมอลำแคนนิยมเล่นกันมาก อิทธิพลของ หมอลำหมอลำแคนมีบทบาทความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น

ส่วนประกอบของแคน

ลูกแคน คือไม้ไผ่ที่นำมาประกอบเป็นแคน หรือจะใช้ไม้ซาง ซึ่งเป็นพืชไม้ไผ่ลำเล็กๆ มีปล้องยาวและมีขนาดยาวเท่าหัวแม่มือ โดยนำมาตัดให้ได้ขนาดความยาวที่ต้องการ มีตั้งแต่ ๘๐ เซนติเมตรถึงสามเมตร แล้ว ลนไฟเพื่อตัดให้ตรงจากนั้นทะลุซ้อออก เพื่อให้ลมผ่านตรงกลางของไม้ลูกแคนเจาะรูกลมเล็กๆ ลำละ ๑ รู สำหรับใช้นิ้วปิดเปิดเวลาบรรเลงแคนแต่ละวงมีจำนวนลูกแคนไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับชนิดของแคน

เต้าแคน คือ ปล้องตรงกลางแคน มีลักษณะกระเปาะทำขึ้นเพื่อประกบเป็นลูกแคนทุกลำเข้าด้วยกัน และหุ้มลื่นลูกแคนไว้ เต้าแคนถูกเจาะรูกลม เพื่อใช้ปากเป่าให้ลมผ่านลื่นแคนทุกลื่น นำขี้สูดมาปิดระหว่างเต้า แคนกับลูกแคน เพื่อกันไม่ให้ลมที่เป่าไปรั่วออกมา ไม้ที่นิยมนำมาทำเต้าแคนคือไม้ประดู่ ไม้พยุง ไม้แคน ไม้ ตะเคียน ไม้หนามแท่ง เป็นต้น

หลาบโลหะ คือ แผ่นโลหะบางๆ ที่สกัดออกเป็นลื่นแคนโดยมาใช้โลหะผสมกับทองแดงกับเงิน แผ่น โลหะหนึ่งยาวประมาณ ๓ เซนติเมตร กว้าง ประมาณ ๔ เซนติเมตร

ขี้สูด (ขี้ตัง) เป็นขี้ผึ้งเหนียวสีดำจากรังของแมลงชนิดหนึ่งมีคุณสมบัติเหนียวไม่ติดมือและไม่แห้ง กรอบ ใช้ฝึนึกระหว่างลูกแคนกับเต้าแคน

^{๕๓} คำสัมภาษณ์นางรุ่งโรจน์ ไปไหน บ้านขามเฒ่าตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะ สีสลา

^{๕๔} คำสัมภาษณ์คุณวันทา สีสิงจิว บ้านขามเฒ่า ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะ สีสลา

แคนมีบทบาทเด่นๆ อยู่ ๒ ประการ คือ

๑. เป่าประสานเสียงหมดลำไม่ว่าจะเป็นหมอลำกลอน ลำหมู่ และลำเพลิน
๒. เข้าไปมีบทบาทในวงดนตรีลูกทุ่งอีสาน

แคนมีหลายประเภทตามจำนวนลูกแคน คือ

๑. แคนหก มีลูกแคน ๓ คู่ (๖ ลูก) เป็นแคนขนาดเล็กที่สุด สำหรับเด็กหรือผู้เริ่มฝึกหัดใช้เป่าเพลงง่าย
๒. แคนเจ็ด มีลูกแคน ๗ คู่ (๑๔ ลูก) เป็นแคนขนาดกลาง มีเสียงครบ ๗ เสียง ตามระบบสากล และมีระดับเสียงสูง ต่ำ ทั้ง ๗ เสียง หรือที่เรียกว่า คู่แปด คือ โด เร มี ฟา ซอล ลา ที (คู่แปด คือทุกเสียงเช่นเสียงโด ก็จะมีทั้งเสียงโดสูง และโดต่ำ ทุกเสียงมีคู่เสียงทั้งหมด)
๓. แคนแปด ใหญ่กว่าแคนเจ็ด มีลูกแคน ๘ คู่ (๑๖ ลูก) คือ โด เร มี ฟา ซอล ลา ที โด เพิ่มคู่เสียงระดับสูงขึ้นไปให้เป็นเสียงประสานในการเล่นเพลงพื้นเมือง
๔. แคนเก้า มีลูกแคน ๙ คู่ (๑๘ ลูก) ใหญ่ที่สุด เวลาเป่าต้องใช้ลมมาก จึงไม่ค่อยมีคนนิยม ในเรื่องระดับเสียงของแคนเหมือนระบบเสียงดนตรีสากลนั้น เป็นเรื่องน่าสนใจ น่าที่จะได้ศึกษากันต่อไปว่าเพราะอะไรจึง เป็นเช่นนั้น ในขณะที่ดนตรีไทยไม่มีชิ้นเครื่องเสียง และเพลงพื้นเมืองอีสานใช้เพียง ๕ ชั้น คือ โด เร มี ซอล ลา ไม่มีเสียงฟา และ ที

หมอลำฟรีแลนด์

หมอลำทองคำ เพชรอีสาน หมอลำ คณะเพชรอีสาน พ่อเล แม่มุกดา สิงหาราม เป็นเจ้าของ คณะตั้งอยู่ที่บ้านโนนขา คณะตั้งขึ้นได้ประมาณ ๒๐ ปี แล้ว ประมาณ ปี ๒๕๔๐ ได้ค่าจ้างสำหรับทำการแสดง ประมาณ ๖๐,๐๐๐บาท เป็นคณะแบบลำเพลินลำซิ่งลำเรื่องต่อกลอนเป็นคณะกลางๆมีคน ประมาณ ๕๐ คน ก่อน นายทองคำ เข้าคณะเพชรอีสานเคยเป็นหมอลำเดี่ยวมาก่อน (หมอลำฟรีแลนด์) เข้าคณะปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เรียนมาจาก นายคำ ผา (พี่ชายพ่อทองคำ) ส่วนใหญ่ นายทองคำ ถนัดลำเพลินพ่อทองคำเป็นหมอลำมาตั้งแต่ อายุ ๑๓ ปีมีกลอนลำประจำคือ(ทองคำมาแล้ว) ก่อนเข้ามาอยู่คณะเพชรอีสาน ใครติดต่อมากไป ที่เชียงราย ขอนแก่น หมอลำ คณะไหนขาดคนก็จะมาจ้างนายทองคำพอเข้าคณะเพชรอีสานแล้ว ส่วนมากงานที่ได้จะเป็น ลำแจกจ่ายขอข้าวไปกับคณะลำผู้ที่ฟังชอบเรื่องเด่นๆที่เคยลำคือเห็ดดอกเดียวพระอภัยมณี (คนชอบที่สุด) ขุนช้างขุนแผนส่วนใหญ่จะได้แสดงเป็นพระเอกพ่อคำผาเป็นคนเขียนกลอนลำ^{๕๕}

ด้านสังคมและเศรษฐกิจ

- ค่าจ้างแพงสุด ๖๐,๐๐๐ บาท
- สร้างความสุขให้ชุมชนและยังสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน
- เป็นวิทยากรในการให้ความรู้เยาวชนเรื่องหมอลำ

^{๕๕} คำสัมภาษณ์นายยุทธนา กาศรีแพง บ้านขามเฒ่า ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์นายวุฒิกร กะตะสีลา

- งานวัฒนธรรมอีสานตำบลขามเฒ่า ได้รางวัลที่ ๑

ประเพณีและความเชื่อ

- ก่อนที่จะแสดงได้มีการไหว้แม่ธรณีและขอเจ้าที่

- มีการยกอ้อยออกรู

ลักษณะหรือรูปธรรม

- หมอลำทองคำ เพชรอีสาน กลอนลำ ประจำคือทองคำ มาแล้ว (พ่อทองคำแต่งเอง)

- ลำแลกข้าว, บุญบวง, บุญกฐิน, ลำขอข้าว

บุคคลสำคัญ ประชาชนผู้คนตำบลขามเฒ่าพัฒนา

บ้านขามเฒ่าตำบลหมู

- ท้าวกวาด คนตั้งเมือง มหาสารคาม
- ท้าวลือคำหาญ ผู้ก่อตั้งชุมชน
- ท้าวผาตาย ผู้ก่อตั้งชุมชน
- ท้าวกวาดมหาชัย (กวาด ภูวนานนท์) เป็นผู้ตั้งเมือง
- พระปฐมวิเศษ ผู้ปกครองบ้านขามเฒ่า คนที่ ๒
- เจ้าเมืองแสน (ปลัดแสง)
- หมอลำราตรี ศรีวิสัย
- หมอลำสุนทร
- แม่จันทิพย์ เต๋นนภา
- หมอลำอ้อม ไชยสมคุณ

บ้านยาง

- พ่อบุญมี แพงไกลย (ช่างทำขวาน)
- พ่ออ้อม เหล่าพร (ช่างทำขวาน)
- พ่อใหญ่ป้อ (ช่างทำขวาน)
- พ่อมาง รัตถา (ช่างทำขวาน)
- พ่อกัน (ช่างทำขวาน)
- นายแหวง พุทธิมโม่ และ นายทัศน์ พันโครต (ช่างพลู/ตะไล)
- นางสุดใจ ศรีวิเศษ (ช่างทอเสื่อกก)

บ้านโนนข่าพัฒนา

- พ่อไฉ่น ภูด่านวิ้ว ผู้ใหญ่บ้านคนแรก

บ้านโนนเขวา

- พ่อสิงห์ บุตรพิจิตร ผู้ก่อตั้งชุมชน
- แม่บัว บุตรพิจิตร ผู้ก่อตั้งชุมชน
- พ่อก้อน รัตสีสม ผู้ก่อตั้งชุมชน
- นายก้อน รัตสีสม ผู้ใหญ่บ้านคนแรกของชุมชนบ้านโนนเขวาหมู่ ๔ เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๘ - ๒๕๑๐
- นายวิเชียร ป้อมมาตร หมอเป่ากระดูก (หมอรักษากระดูก)
- นายหนู นนสุวรรณ หมอเป่างูสวัด

บ้านโนนข่า

- หมอลำทองคำ เพชรอีสาน

บ้านปอแดง

- นายรอด (ทหารรอด) ผู้ก่อตั้งชุมชน
- นายเหล็ก ผู้ก่อตั้งชุมชน
- หลวงพระกลาง พระพิชิต โยกย้ายถิ่นฐานมาปลูกบ้านเรือนจนเกิดเป็นหมู่เมื่อปี ๒๔๖๖
- นายเพชร โยกย้ายถิ่นฐานมาปลูกบ้านเรือนจนเกิดเป็นหมู่เมื่อปี ๒๔๖๖
- นายแขก โยกย้ายถิ่นฐานมาปลูกบ้านเรือนจนเกิดเป็นหมู่เมื่อปี ๒๔๖๖

บ้านเปลือยดง บ้านเปลือยทอง

- พ่อจารย์คา ทับสีลา ผู้ก่อตั้งชุมชน
- พ่อจารย์ ทับสีลา ผู้ใหญ่บ้านคนแรกบ้านเปลือยดง
- คุณแม่ละมุน ทองบุตร หมอสมแมง (หมอรักษาฟันผุ)

บทที่ ๓

ตำบลขามเฒ่าพัฒนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน

การเกษตร

การทำนาเป็นอาชีพหลักของทุกหมู่บ้านในตำบลขามเฒ่าพัฒนา ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ในอดีตหมู่บ้านมีการปลูกข้าวและใช้แรงงานคนเป็นหลักในอดีตยังไม่มีเครื่องทุ่นแรงในการทำเกษตร การทำนาในอดีตจึงต้องอาศัยวิธีการลงแขก เมื่อรถไถ รถแทรกเตอร์เข้ามา การทำนาเพื่อขายด้วยทำให้เกิดการจ้างงานแรงงาน ไม่ได้ลงแขกแล้ว และเปลี่ยนจากการดำนามาเป็นการทำงานหว่าน ใช้รถเกี่ยวข้าว และมีการจ้างแรงงานในทุกขั้นตอน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการผลิตที่จากเดิมเป็นการผลิตเพื่อบริโภคและยังชีพในครอบครัว จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อนอกฤดูทำนาคนในหมู่บ้านส่วนมากพากันออกไปทำงานที่ต่างจังหวัด ทหารายได้เสริมหลังจากฤดูทำนา

ยกตัวอย่าง เช่น บ้านน้ำใส สมัยก่อนคนในชุมชน ทำการเลี้ยงชีพด้วยการทำการเกษตร ทำนา และมีการปลูกฝ้ายไว้สำหรับการทอผ้าสำหรับทอใช้เอง และใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต เช่น ใช้ป่าโคกในการหาเห็ดหาของป่า ใช้หนองน้ำในการหาปลาประกอบอาหาร จนกระทั่งพ.ศ.๒๕๐๐ มีการปลูกปอทุกครัวเรือน ตามนโยบายของรัฐบาล แต่มีจำนวนไม่มากนักเพราะเนื่องจากพื้นที่ในการปลูกไม่อำนวยสักเท่าไร คนในชุมชนจึงปลูกในบริเวณพื้นที่สวน คนที่มีพื้นที่เยอะในการปลูกปอก็จะจ้างคนในการลอกปอ ในราคามัดละ ๕๐ สตางค์ จึงทำให้หมู่บ้านเกิดความเจริญทำให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริม ฝ้ายถือได้ว่าเป็นพืชประจำถิ่น เพราะเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรเยอะและเป็นแหล่งปลูกฝ้ายที่ดี ซึ่งฝ้ายที่ทอได้จะนำมาทำเสื้อผ้า ผ้าถุง ผ้าห่ม ชุดนักเรียน การปลูกฝ้ายเริ่มมีจำนวนลดลง เนื่องจากมีการปลูกฝ้ายน้อยลงและหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจแทน

ชุมชนบ้านยาง

นอกจากคนในชุมชนบ้านยางที่มีประกอบอาชีพเกษตรกร คือการทำนาที่เป็นอาชีพหลักแล้ว ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๖ คนในชุมชนบ้านยางยังมีการตีขวานเพื่อไปขาย โดยมีช่างทำขวาน ๕ คน คือ

- ช่างบุญมี แพงไถยอน
- ช่างอ้อม เหล่าพร
- พ่อใหญ่ป้อ
- ช่างมาง รัตธา
- ช่างกัน

ซึ่งนำไปขายที่ อำเภอเสลภูมิ, จังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอโกสุมพิสัย, พยัคฆภูมิพิสัย, จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดชัยภูมิ, จังหวัดสกลนคร, อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์, และวัสดุที่นำไปกว่านั้นนำมาจากอำเภอบ้านไผ่ คือไม้ไผ่ และเหล็กจะนำมาจากรางรถไฟเพื่อมาตีขวาน “วัสดุที่ใช้ในการตีขวานส่วนใหญ่ นั้น ได้มาจากอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

โดยเป็นเหล็กจากรางรถไฟ และไม้ที่นำมาทำเป็นด้ามจับก็ซื้อมาจากอำเภอบ้านไผ่ทั้งหมด” เพื่อยกไป (การขายส่วนใหญ่จะใช้วิธีการหาเร่ไปขายยังที่ต่างๆโดยมีเส้นทางการหาเร่ เช่น) อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ไปขายยัง จังหวัดชัยภูมิและจังหวัดอื่นๆจากโกสุมพิสัยไปชัยภูมิ และไปขายที่จังหวัดสกลนคร ในการหาเร่ขายขวานจะใช้เวลาในการเดินขายประมาณ ๑๔ - ๑๕ วัน ซึ่งจะไปกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ ๕ - ๑๐ คน ซึ่งในช่วงนั้นจะการขายขวานในราคาเล่มละประมาณ ๑๓ บาท และ

ในช่วงเวลาต่อมาได้มีการตีฆวนขายลดลง เนื่องจากมีเทคโนโลยีเข้ามา และช่วงรุ่นแรกๆเสียชีวิต ส่งผลให้การตีฆวนของชุมชนบ้านยางลดลงและไม่มีการตีฆวนและหาบฆวนขายในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๐

ปี พ.ศ.๒๕๕๙ มีสินค้าหัตถกรรม OTOP เข้ามาในชุมชน ได้แก่ การทำเสื่อกก ไม้กวาดทางมะพร้าว หมวกที่ทำจากไหล และพรมเช็ดเท้า ทำส่งที่ศูนย์ OTOP ของอำเภอบรบือ ชุมชนบ้านยางเป็นคนผลิตให้แล้ว ส่งที่ศูนย์ OTOP อำเภอบรบือ ซึ่งสร้างความเจริญแก่ชุมชนให้สามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยการผลิตหรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ด้านเศรษฐกิจ

การตั้งถิ่นฐาน ผู้คนตำบลขามเฒ่าพัฒนาในช่วงแรกๆนั้น ทำมาหากินโดยการหาของป่า ทำนา ปลูกปอ ทอผ้าใช้กันเอง ทำนาเพื่อการบริโภคในครัวเรือน มีการปลูกพืชผักสวนครัวตามหัวไร่ปลายนา และหาอาหารได้ตามธรรมชาติ นำไปแบ่งปันแลกเปลี่ยนกับญาติพี่น้อง ในสมัยนั้น ผู้คนปลูกฝ้ายกันมาก นำฝ้ายที่ทอเป็นผืนมาตัดเสื้อนักเรียนให้ลูกหลาน หรือ ทอตัดเป็นชุดสวย ๆ เพื่อใส่ไปทำบุญตามประเพณีต่าง ๆ ในยุคนี้ ผู้คนจับจองที่นาได้ ผู้คนส่วนใหญ่จึงเป็นชาวนา ทำนาปลูกข้าว เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก มีข้าวเหลือขายไม่มากนัก ระยะเวลาผ่านไป ทรัพยากรก็ได้ลดลง สภาพอากาศแห้งแล้ง^{๕๖} ส่งผลให้การปลูกข้าว ทำสวน ได้ไม่ดีอย่างเมื่อก่อน จึงทำให้ผู้คนเริ่มออกไปทำงานต่างจังหวัดเพิ่มมากขึ้น จากแต่ก่อนผู้คนส่วนมากทำนา ทำไร่ เนื่องด้วยสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปจึงเป็นปัจจัยหลายอย่างทำให้ผู้คนต้องหาอาชีพทำเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่นการปลูกปอ มัน อ้อย หรือ ถนอม ที่ทำให้มีการรับซื้อสินค้าจากแหล่งทุนภายนอก ทำให้ คนหันมาปลูกพืชเพื่อขายทำยที่สุดมาพูดถึงการส่งเสริมรายได้จากรัฐบาลในช่วง ทศวรรษที่ ๒๕๔๐ มี สินค้า OTOP สร้างรายได้ สินค้าท้องถิ่น หรือสินค้าชุมชน อย่าง "OTOP" ถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อท้องถิ่นนั้น นอกเหนือจากการเป็นผลิตภัณฑ์แล้ว สินค้าอื่นๆ ยังบ่งบอกถึงวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนนั้น

ด้านสังคม

การแลกเปลี่ยนของกัน เปลี่ยนมาซื้อขาย สังคมในอดีตก่อนการเปลี่ยนแปลงมาใช้ระบบเงินตราในการซื้อขายสินค้า ชุมชนในอดีต มีวัฒนธรรมในการแลกเปลี่ยนวัตถุกับการปรุงอาหารซึ่งกันและกัน เช่น นำข้าวสารมาแลกกับหมู นำไข่แลกกับปลา ใครที่มีอะไรมากก็จะนำของที่ตนมีไปแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งการแลกเปลี่ยนนี้ทำให้เกิดเป็นมิตรภาพระหว่างสังคมในอดีตของตำบลขามเฒ่าในช่วงก่อนปี ๒๕๐๐ การดำรงชีวิตความเป็นอยู่ในช่วงก่อน เป็นไปอย่างเรียบง่าย การผลิตอาหารและสิ่งต่าง ๆ ทำแต่เพียงเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงด้วยการนำเงินตราเข้ามาใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ประกอบกับความต้องการในการบริโภคมีมากขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เกิดความต้องการในสิ่งของที่ไม่สามารถผลิตขึ้นเองได้ภายในครัวเรือน การแลกเปลี่ยนในระบบเดิมไม่มีความสะดวกอีกต่อไป จึงแลกเปลี่ยนในระบบใหม่ที่มีความสะดวกสบายมากกว่าระบบเดิม โดยมีการกำหนดขึ้นมาเป็นสื่อกลาง คือ “เงินตรา” เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน สินค้าหรือบริการด้วยความสะดวก ส่งผลทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความเจริญก้าวหน้า เพราะเหตุดังกล่าวมาแล้วข้างต้นจึงทำให้คนในชุมชนเริ่มหาอาชีพทำ เพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ จากเดิมผู้คนที่เคยปลูกข้าวทำนาไว้กินเอง ก็เริ่มรู้จักนำไปขายเพื่อแลกกับเงิน และเริ่มมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อนำไปขาย และมีผู้คน

^{๕๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ นางทองย่น วงศิลา บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์นายวุฒิกกร กะตะสีลา

เดินทางออกไปทำงานต่างจังหวัดเพิ่มมากขึ้น เพื่อที่จะต้องไปหารายได้ส่งเลี้ยงให้กับคนในครอบครัว สิ่งต่างๆ เปลี่ยนไป ระบบความเป็นอยู่ที่เคยเรียบง่ายอยู่ที่ถ้อยอาศัย การแลกเปลี่ยนวัตถุ สิ่งของ ค่อยๆหายไปกลายมาเป็นการซื้อขายแทนดังปรากฏให้เห็นดังเช่นปัจจุบัน

อนาคต ผู้คน และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขามเต่า

พิพิธภัณฑ์ในความคิดของผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่อยากจะให้พิพิธภัณฑ์เล่าถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนแต่ละชุมชนในตำบลขามเต่า อย่างที่ยกตัวอย่างมา เช่น ชุมชนบ้านยาง ผู้คนอยากจะเน้นให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันว่ามีความเป็นมาอย่างไร ในพิพิธภัณฑ์จะมีการจัดเป็นหมวดหมู่ เช่น อุปกรณ์ทางการเกษตรและ อุปกรณ์เครื่องครัวเครื่องใช้ในครัวเรือน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน อีกหมวดหนึ่งเป็นหมวด วัตถุโบราณที่ผู้คนอยากให้มี อยากให้คนรุ่นหลังได้เห็น ซึ่งเป็นวัตถุโบราณในสมัยโบราณ ผู้คนต้องการ ที่จะสร้างพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่คนทั่วไปหรือผู้คนที่สนใจ

ชุมชนบ้านเปลือยดงเปลือยทอง เน้นไปทางประวัติความเป็นมาและที่มาของหมู่บ้านและอยากให้ผู้คนได้รู้จักกับหมู่บ้านเปลือยดงมากขึ้น และ อยากจะให้เห็นวิถีชีวิตของผู้คนว่าเป็นอย่างไร เช่น การนำเสนอการทำนาและการไถนา การนำเสนอภูมิปัญญาของผู้คนรวมถึงประเพณีว่ามีอะไรบ้างที่ทำมาแต่เดิมและยังอยู่จนถึงปัจจุบัน

ชุมชนบ้านน้ำใส ตามความเห็นของคนในชุมชนก็เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนรุ่นหลัง เพื่อให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนสมัยอดีต โดยในส่วนของวัตถุที่เป็นของเก่า หรือสิ่งของที่อยากนำมาโชว์พิพิธภัณฑ์นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า หมู่บ้านของตนนั้นไม่มีอะไรที่จะโชว์มาก คงจะมีแต่อุปกรณ์การดำรงชีวิตทั่วไป ไม่มีอะไรเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นพิเศษ นั่นคือพิพิธภัณฑ์ที่อยากจะทำควรจะเน้นไปที่เรื่องราวของชุมชน และคนในชุมชน

รูปแบบพิพิธภัณฑ์ (ในความคิด)

มีความเรียบง่าย แต่จะให้เข้าถึงความเป็นวิถีชีวิตของชุมชนบอกเล่าเรื่องราวถึงความเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น สร้างให้ชุมชนมีรายได้ไปกับพิพิธภัณฑ์ ทำให้คนในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ซ่อนอยู่ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีผู้คนในท้องถิ่น นำผลิตภัณฑ์ชุมชน มาวางจำหน่าย บริเวณลานอเนกประสงค์ข้างบ้าน เช่น งานจักสาน งานผ้าทอ งานหัตถกรรม เป็นต้น ให้นักท่องเที่ยวเลือกซื้อกลับบ้าน และลานสาธิตผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ตารางวิเคราะห์เนื้อหาพิธีกรรม “พิธีกรรมท้องถิ่นตำบลขามเฒ่าพัฒนา”

ที่ตั้ง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

Theme (แก่นของเรื่อง): ภูมิปัญญาล้ำค่า หล่อหลอมชีวาพัฒนาขามเฒ่า

แนวคิด : ขามเฒ่าไม่ใช่แค่พื้นที่แต่คือวิถีชีวิตประวัติศาสตร์ผู้คน ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทั้งหมดยึดโยงเป็นสายใยชุมชน พิธีกรรมท้องถิ่นขามเฒ่าพัฒนาจะเป็นพิธีกรรมที่สะท้อนเรื่องราววิถีชีวิตของชุมชนขามเฒ่าพัฒนาอีกทั้งยังเป็นแหล่งรวมศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยภายในของพิธีกรรมก็จะนำจุดเด่นของชุมชนขามเฒ่าพัฒนามาจัดแสดง อาทิ เรื่องอาหารการกิน ทัศนกรรมชุมชน ศิลปะการแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งหมดนี้เป็นรูปแบบพิธีกรรมท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ ที่สามารถสร้างรายได้สร้างอาชีพและสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนได้

พิธีกรรมชุมชน “ภูมิปัญญาล้ำค่า หล่อหลอมชีวาพัฒนาขามเฒ่า”

ชั้น ๑

โซนที่ ๑ โหมโรง

- วัตถุประสงค์นำเสนอเรื่องราวชุมชน พื้นที่ ความสำคัญ ทรัพยากร และข้อมูลพื้นฐานต่างๆของตำบลขามเฒ่าผ่านตัวละครการ์ตูน(ตัวละครสมมติ) “บักขาม” เด็กหนุ่มชาวบ้านตำบลขามเฒ่าที่บรรยาย เนื้อหาต่างๆของตำบลขามเฒ่าสั้นๆก่อนที่จะเข้าชมพิธีกรรมเนื้อหาหลัก

โซนที่ ๒ สร้างบ้านแปลงเมือง (มิติเวลาและความเปลี่ยนแปลงของตำบลขามเฒ่าพัฒนา)

- บ้านขามเฒ่าพัฒนา หมู่ที่ ๑
- บ้านปอแดง หมู่ที่ ๖
- บ้านเปลือยดง หมู่ที่ ๑๐
- บ้านโนนเขวา หมู่ที่ ๔
- บ้านหนองมะแปบ หมู่ที่ ๑๑
- บ้านเปลือยทอง หมู่ที่ ๑๔

- บ้านโนนเช่าพัฒนา หมู่ที่ ๑๕
- บ้านยาง หมู่ที่ ๘,๙,๑๘,๒๑
- บ้านน้ำใส หมู่ที่ ๗,๑๖
- บ้านวังบัว
- บ้านดอนเปลือย

โซนที่ ๓ ทำ-มา-หา-กิน

๓.๑ หาอยู่หากิน (อธิบายสังคมเกษตรกรรมอีสานในอดีตผ่านวิถีจักรชาวนาก่อนเข้าสู่ระบบการผลิตแบบทุนนิยม)

- หนีตนาตามประสาไทบ้าน
- อยู่ง่ายๆ กินง่ายๆ แบบอีสานบ้านเฮา

๓.๒ ซื่ออยู่ซื่อกิน (อธิบายปรากฏการณ์ที่ส่งผลให้ชุมชนเข้าสู่ระบบการผลิตแบบทุนนิยมหลังทศวรรษที่๒๕๐๐)

- ปอมาป่าแปน พี่เขตรัฐกิจที่มาพร้อมกับทุนนิยมยุคแรกเริ่มของตำบลขามเฒ่า
- โครงการเงินผัน โครงการสร้างพื้นฐานพัฒนาคุณภาพชีวิต (ผู้จักใช้เงิน ผู้จักรับจ้าง ย้อนเงินคึกฤทธิ์)
- รถเร่หมู “พ่อค้าเร่แห่งตำบลขามเฒ่า ตู้อกับข้าวเคลื่อนที่ อิ่มท้องถึงหน้าบ้าน”
- มมส. - ประชากรแฝง-อาชีพใหม่-การช่วงชิงทรัพยากร

ชั้น ๒

โซนที่ ๔ มาเบ็งกับตาขามเฒ่าพัฒนามีแต่ของดี

4.1 จักสานงานฝีมือ

- เลื่อกกขามเฒ่า “ของดีขึ้นชื่อของหลายชุมชน”
- หวดนึ่งข้าว “อุปกรณ์ครัวสำคัญที่คนอีสานต้องเห็นทุกเช้า”

4.2 ผ้าทอที่ขามเฒ่า ผืนงามหลายไผ่กะขม

-

๔.๓ หมอลำพินแดน

- ต้นตำหรับหมอลำ ราตรี ศรีวิไล
- หมอแคน & หมอพิน
- หมอลำฟรีแลนซ์

๔.๔ แนวกวีมีหลายบ่อดตายมาขามเฒ่า

- ปลาแดกแปลกตรงไหน ?
- สวนผักปลอดสารคนทานปลอดภัย
- ขนมข้าวเหนียวของว่างยามงานบุญ

๔.๕ ภูมิปัญญาโรค

- หมอเป่า
- หมอฮมแมง

โซนที่๕ สรุปล Timeline ขามเฒ่าพัฒนา สรุปลtheme นิทรรศการ

โซนที่๖ เกมส์,แสดงความคิดเห็น

โซนที่๗ Information , museum shop

กลุ่มเป้าหมาย

๑. กลุ่มเป้าหมายหลัก : ประชาชนในพื้นที่ตำบลขามเฒ่าพัฒนาและนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยในจังหวัดมหาสารคาม
๒. กลุ่มเป้าหมายรอง : ประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม
๓. กลุ่มเป้าหมายทั่วไป : นักท่องเที่ยวภายนอก

ตารางวิเคราะห์เนื้อหาในกลุ่มที่ ๑ นิทรรศการชุมชน Theme “ภูมิปัญญาล้ำค่า หล่อหลอมชีวาพัฒนาขามเฒ่า”

ลำดับ	หัวข้อ	เนื้อหาย่อ	องค์ประกอบสิ่งแสดง	ภาพลักษณ์
ชั้นที่ ๑				
โซน ๑	โหมโรง	“บักขาม”(ตัวการ์ตูน ตัวละครสมมติ)เด็กหนุ่มชาวบ้านตำบลขามเฒ่าที่จะมาบรรยาย เนื้อหาต่างๆของตำบลขามเฒ่าสั้นๆก่อนที่จะเข้าชมนิทรรศการเนื้อหาหลัก วิดีทัศน์นำเสนอเรื่องราวชุมชน พื้นที่ ความสำคัญ ทรัพยากร และข้อมูลพื้นฐานต่างๆของตำบลขามเฒ่าผ่านตัวละครการ์ตูน(ตัวละครสมมติ)	-วิดีโอทัศน์นำเสนอเรื่องราวชุมชน พื้นที่ ความสำคัญ ทรัพยากร และข้อมูลพื้นฐานต่างๆของตำบลขามเฒ่า -พื้นหลังเป็นแผนที่ทางอากาศพื้นที่ตำบลขามเฒ่าพัฒนา	ยินดีต้อนรับเข้าสู่ขามเฒ่าพัฒนา
โซน ๒	สร้างบ้านแปงเมือง	**มิติเวลาและความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในตำบลขามเฒ่าพัฒนา		
	๒.๒บ้านขามเฒ่าพัฒนา	หมู่บ้านตั้งขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๘ - ๒๔๘๕ เดิมทีหมู่บ้านขามเฒ่าเป็นพื้นที่ที่รกร้างซึ่งสันนิษฐานว่ามีหมู่บ้านเกิดขึ้นมาก่อนที่เมืองมหาสารคามจะถูกตั้งขึ้น “หลายหมู่บ้านแถบนี้ต่างมีการโยกย้ายเข้าออกและตั้งชุมชนทับซ้อนชุมชนเก่า อยู่หลายแห่งนอกจากนี้ปรากฏหลักฐานโบราณสถานและโบราณวัตถุตั้งกระจายอยู่ทั่วไปตามบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านต่าง ๆ” โดยพบหลักฐานเป็นพวกภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งสันนิษฐานจากชุมชนใกล้เคียงเช่น ชุมชนบ้านท่าขอนยางที่พบวัตถุโบราณ เช่น พระพุทธรูปโบราณ เครื่องปั้นดินเผาต่าง ๆ ต่อมาเจ้าพ่อเมืองแสนซึ่งเป็นลูกเขยของพระเจ้าริญราชเดช (ท้าวทวมมหาชัย) ถูกมอบหมายให้มาปกครองหมู่บ้านขามเฒ่า		

<p>๒.๒บ้านปอแดง</p>	<p>เมื่อราวก่อนพุทธศักราช ๒๔๓๘ หรือราว ๑๑๐ ปีที่ผ่านมา พื้นที่แห่งนี้เป็นโคกป่า ซึ่งมีต้นปอแดงเป็นจำนวนมาก ได้มีการโยกย้ายถิ่นฐานมาอยู่อาศัยโดยมีผู้นำคือ นายรอด (ทหารรอด) นายเหล็ก บ้านขามเฒ่า ได้มองเห็นความอุดมสมบูรณ์โคกป่าแห่งนี้ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ลำห้วยและหนองน้ำ จึงได้มาบุกเบิกและถางป่าโคกปอแดงเพื่อทำไร่ ทำนา และตั้งบ้านเรือน</p>		
<p>๒.๓บ้านเปลือยดง</p>	<p>ชื่อบ้านนามเมืองมาจากคำว่า “บ้านเปลือย” นั้นสาเหตุเกิดจากการ เมื่อครั้งตั้งชุมชนขึ้นโดยคนจาก อ.จันทรา จ.ร้อยเอ็ด ที่ได้อพยพมา พื้นที่บริเวณนี้เนื่องจากเมื่อก่อนเป็นป่าทึบเลยมีต้นเปลือยเป็นจำนวนมาก จึงให้ชื่อว่า “บ้านเปลือย” ต่อมาจึงเพิ่มชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านเปลือยดง” ใน พ.ศ.๒๕๓๘ บ้านเปลือยดง มีประชากรเพิ่มขึ้นมากยากต่อการปกครอง นายบัวทอง พุทธธรรมา ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้าน หมู่ ๑๐ จึงขอแยกหมู่บ้านออกเป็น ๒ หมู่บ้าน เพื่อเป็นการให้เกียรติกับผู้ใหญ่บ้าน นายบัวทอง พุทธธรรมา ที่ได้ แยกหมู่บ้านออกมาจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านเปลือยทอง”</p>		
<p>๒.๔บ้านโนนเขวา</p>	<p>เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๗ ได้มีการโยกย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านวังบัวโดยมีผู้นำคือ พ่อสิงห์ แม่เบา บุตรพิจิตรและพ่อก้อน รัตสีสม ย้ายครอบครัวมาประมาณ ๑๐ คราวเรือน ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๘ ได้มีการมีการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านขึ้นในท้องถิ่นเป็นคนแรกคือ นายก้อน รัตสีสม และยังเปิดร้านค้าเป็นร้านแรกของหมู่บ้าน (เป็นร้านค้าที่ทำมาจากดิน บ้านดิน) และเป็นหมอยาสมุนไพรอีกด้วย ต่อมา เมื่อถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้มีการก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยขึ้นกับ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งบริเวณที่มาตั้งถิ่นฐานนั้นเป็นบริเวณที่เนินและเป็นป่าที่มีต้นเขวาจำนวนมากปัจจุบันคือบริเวณวัดบ้านโนนเขวา จึงได้ชื่อว่าบ้านโนนเขวา</p>		

<p>๒.๕บ้านหนองมะแปบ</p>	<p>บ้านหนองมะแปบเป็นชื่อมาจากหนองน้ำที่มีเครื่องมือแปบเกิดขึ้นเต็มหนองน้ำ บริเวณวัดคนที่มาตั้งบ้านจึงได้ตั้งชื่อว่าบ้านหนองมะแปบในปี ๒๔๙๔ มีในหมู่บ้านมีประมาณ ๑๐ครัวเรือนมีผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ พ่อใหญ่บาง ศรีหามาถ ในช่วงนั้นเดินทางโดยการใช้เกวียนถนนเป็นขี้โคลน เป็นทางโคลนหมู่บ้าน ยังมีป่า ล้อมรอบอยู่ อาศัยน้ำฝนในการทำนาและหาอยู่หากินกันตามธรรมชาติ และมีการอพยพตามๆกันมาเมื่อเห็นว่า บ้านมีเครื่องมือแปบเยอะจึงได้ตั้งชื่อบ้านว่า หนองมะแปบ</p>		
<p>๒.๖บ้านเปลือยทอง</p>	<p>บ้านเปลือยทองตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ เมื่อก่อนอยู่ร่วมกับบ้านเปลือยดงได้มีการแยกตัวออกมาเนื่องจากจำนวนประชากรมากยากต่อการปกครองและอีกปัจจัยหลักของการแยกตัวออกจากบ้านเปลือยดงคือ งบประมาณจากทางส่วนราชการ จึงได้ขอแยกตัวออกมาโดยการนำของ นายบัวทอง พุทธธรรมา บ้านเปลือยทอง ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยมีครัวเรือนรวมทั้งสิ้น ๖๒ ครัวเรือน ได้มีการแยกออกมาทางทิศตะวันตกกับทางทิศเหนือของบ้านเปลือยดง รวมไปถึงการของบประมาณจากทางส่วนภาครัฐเพื่อมาใช้ดูแลหมู่บ้านอีกด้วยจึงทำให้ นายบัวทอง พุทธธรรมา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐ จึงขอแยกตัวออกจาก บ้านเปลือยดงมาตั้งหมู่บ้านเองและเพื่อเป็นการให้เกียรตินายบัวทอง พุทธธรรมา จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “เปลือยทอง” ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมาโดยขึ้นตรงกับหมู่ที่ ๑๔ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม</p>		
<p>๒.๗บ้านโนนข่า</p>	<p>บ้านโนนข่าพัฒนา หมู่ที่ ๑๕ ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอกันทรวิชัย ไปทางทิศตะวันออก ระยะทางประมาณ ๖ กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวจังหวัด มหาสารคาม มีถนนเส้นหลักคือ ถนนกันทรวิชัย-ยางตลาด ที่ชื่อบ้านโนนข่าเพราะว่า เมื่อก่อนมีต้นมะค่าใหญ่ ขนาด ๑๐ คนล้อม อยู่กลางบ้าน แต่ปัจจุบันเหลือแต่ตอ</p>		

		<p>เพราะว่าต้นใหญ่ถูกตัดออกไปแล้ว อดีต ชื่อบ้านดงป่าลิง (คุ่มน้อย) ย้ายออกจากบ้านมะแปบ ปี ๒๕๓๙ ก่อนย้ายออกจากบ้านมะแปบมีบ้านอยู่ ๖-๗หลังคาเรือน ตั้งชื่อบ้านตาม กกไม้ คึกฤทธิ์ ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๘ ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ พ่อเคียน ภูต่านวัว ยังมีชีวิตอยู่ ปัจจุบันอายุ ๗๗ ปี คนที่มาอยู่บ้านมะแปบตั้งแต่ที่แรกคือ คนจากบ้านเหล่า มาอยู่ดงป่าลิง (โนนข่า บ้านตั้งมาประมาณ ๒๕ ปี มีไฟฟ้าเข้ามา ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ปัจจุบันมี ๔๘ หลังคาเรือน ซึ่งหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศใต้ของถนนแจ้งสนิท ในอดีตชาวบ้านโนนข่าพัฒนาแยกมาจากบ้านมะแปบ</p>		
	<p>๒.๘บ้านยาง</p>	<p>ประวัติชุมชนบ้านยาง บ้านยาง มีจำนวนทั้งหมด ๔ หมู่ ๘,๙,๑๘,๒๑ เดิมบ้านยางเป็นหมู่ ๑๑ ของตำบลคันธารราษฎร์ และแยกตัวออกมาตั้งเป็นบ้านยางหมู่ ๙ เป็นหมู่บ้านแรกที่แยกออกจากหมู่ ๑๑ ตำบลคันธารราษฎร์ และ และมีหมู่ ๘,๑๘,๒๑ ตามมาปัจจุบันมี ๔ หมู่แยกออกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ในการแยกตัวออกมาเพื่อของบประมาณเพื่อมาพัฒนาหมู่บ้าน เหตุที่ชื่อว่าบ้านยาง เพราะว่าบริเวณที่ตั้งชุมชนมีต้นยางขึ้นเยอะเป็นป่าและเป็นที่อยู่ของฝูงนก เมื่อนกขับถ่ายของเสียลงมาบนต้นไม้ จึงมีการเรียกต่อท้ายชื่อบ้านว่า “บ้านยางขึ้นนก”</p> <p>เดิมชุมชนบ้านยางแยกตัวออกมาจากชุมชนบ้านท่าขอนยาง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๒ มีผู้ใหญ่บ้าน คือ นายรทเสน ศรีใส และนายเม็ง วงศ์ลีลา เป็นชาวญ้อ ในบริเวณที่ตั้งชุมชนเป็นบริเวณกลางหมู่บ้าน มีศาลปู่ตาอยู่ทางทิศตะวันตก ตระกูลแรกที่พามาตั้งหมู่บ้านคือ ตระกูล “ศรีใส” ชุมชนบ้านยางเป็นชาวญ้อ เพราะแยกตัวออกมาจากบ้านท่าขอนยาง และใน พ.ศ.๒๕๑๐ ชาวบ้านยางเลิกพูดภาษาญ้อ</p>		

	๒.๙บ้านน้ำใส	ก่อน พ.ศ.๒๓๘๓ ย้ายมาตั้งบ้านน้ำใส โดย ตาเสนา เป็นผู้พามาย้ายมาจากบ้านท่าขอนยาง ซึ่งคนบ้านน้ำใสเป็นเผ่า(กลุ่มชนชาว) ญ้ออพยพมาจากประเทศลาวที่แต่เดิมมีการเซ่นไหว้โดยการฆ่า ทำให้มีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งกลัวโดนฆ่าจึงได้อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านท่าขอนยาง แล้วแบ่งกลุ่มไปอยู่บ้านยาง ตาเสนาเลยมาที่หนองน้ำใส เนื่องจากมีหนองน้ำใสจึงเป็นที่มาของชื่อ “บ้านน้ำใส” และชื่อของวัดนั้นก็ตั้งมาจากชื่อของ พ่อตาเสนา คือวัดเสนานิคมนามสกุลหลักของหมู่บ้าน คือนามสกุล สมภูมิ, แพงไกรสร, อัครเศรษฐัง, เนื่องหันขวา		
	๒.๑๐บ้านวังบัว			
	๒.๑๑บ้านดอนเปลือย			
โซน๓	ท่า-มา-หา-กิน	วิถีชีวิตของผู้คนในตำบลขามเฒ่าพัฒนาที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตแบบพึ่งพาตนเองจนกระทั่งเข้าสู่ระบบการผลิตแบบทุนนิยมในปัจจุบัน		
	๓.๑ หาอยู่หากิน	หาอยู่หากิน (อธิบายสังคมเกษตรกรรมอีสานในอดีตผ่านวิถีชีวิตชาวนา ก่อนเข้าสู่ระบบการผลิตแบบทุนนิยม)		
	๓.๑.๑เฮ็ดนาตามประสาไทบ้าน	การประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัวของคนอีสานในอดีตคือการทำนา ที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก วิถีชีวิตของคนอีสานที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ		

๓.๑.๒ อยู่ง่ายๆ กินง่ายๆ แบบ อีสานบ้านเฮา	การดำรงชีวิต การทำมาหากินตามธรรมชาติ เครื่องมือเครื่องใช้ในการหาอยู่หา กินแบบดั้งเดิม		
๓.๒ ซื่ออยู่ซื่อ กิน	ซื่ออยู่ซื่อกิน (อธิบายปรากฏการณ์ที่ส่งผลให้ชุมชนเข้าสู่ระบบการผลิตแบบ ทุนนิยมหลังทศวรรษที่๒๕๐๐) และการเปลี่ยนแปลงอาชีพรวมทั้งการทำมา หากินของคนในตำบลขามเฒ่าพัฒนา		
๓.๒.๑ ปอมาป่า แปน	ปอมาป่าแปน พืชเศรษฐกิจที่มาพร้อมกับทุนนิยมยุคแรกเริ่มของตำบลขามเฒ่า ที่ส่งผลให้มีการจัดการพื้นที่ทำกินของผู้คน ทั้งการถากถางพื้นที่ป่า การปรับ พื้นที่เพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจ		
๓.๒.๒ โครงการ เงินผันโครงสร้าง พื้นฐานพัฒนา คุณภาพชีวิต	โครงการเงินผัน โครงสร้างพื้นฐานพัฒนาคุณภาพชีวิต (รู้จักใช้เงิน รู้จักรับจ้าง ย่อนเงินคึกฤทธิ์) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยปัจจัยจากนโยบายของรัฐที่เข้า มาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การทำถนน การขุดคลอง การขุดหนองน้ำ การ วางผังเมือง ส่งผลให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น		
๓.๒.๓ รถเร่หมู “พ่อค้าเร่แห่ง ตำบลขามเฒ่า ตู กับข้าวเคลื่อนที่ อิมท้องถึงหน้า บ้าน”	รถเร่ขายเนื้อหมูของชุมชนบ้านเปลือยดงเปลือยทอง เป็นอาชีพที่นิยมกันอย่าง มากของคนในชุมชน ปรากฏเชียงใหม่และรถเร่มากกว่า ๒๐ ร้าน เป็นเสมือนตู้ กับข้าวของคนตำบลขามเฒ่าและชุมชนอื่นใกล้เคียง นับว่าเป็นอาชีพที่สร้าง รายได้และชื่อเสียงให้กับตำบลขามเฒ่า		
๓.๒.๔ มมส. ประชากรแฝง- อาชีพใหม่-การ	การเปลี่ยนแปลงสำคัญของตำบลขามเฒ่าพัฒนาช่วงหนึ่งคือหลังจาก มหาวิทยาลัยมหาสารคามเข้ามาตั้งในพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย ส่งผลให้มีประชากร แฝงจำนวนมากในพื้นที่ อีกทั้งการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน หอพัก เป็นอาชีพที่		

	ช่วงชิง ทรัพยากร	เพิ่มขึ้นของคนในตำบลขามเฒ่า รวมไปถึงการเข้าไปตั้งร้านค้าขายในมหา มหาวิทยาลัย มีโครงการต่างๆของมหาวิทยาลัยเข้ามาในพื้นที่ตำบลขามเฒ่า หลายโครงการทำให้ผู้คนได้พัฒนาคุณภาพชีวิต แต่ในอีกแง่หนึ่งผลกระทบจาก การตั้งมหาวิทยาลัยก็ส่งผลมายังพื้นที่ตำบลขามเฒ่าด้วยเช่น มลพิษทางน้ำ น้ำ เสียจากหอพัก ฯลฯ		
ชั้น ๒				
โซน๔	มาเบ็งกับตา ขามเฒ่าพัฒนา มีแต่ของดี			
	๔.๑จักสานงาน ฝีมือ			
	๔.๑.๑เลือก ขามเฒ่า “ของดี ขึ้นชื่อของหลาย ชุมชน”			
	๔.๑.๒หวดนี้ ข้าว “อุปกรณ์ ครัวสำคัญที่คน อีสานต้องเห็น ทุกเช้า”			
	๔.๒ผ้าทอที่ขาม เฒ่า ผืนงาม			

	หลายไผ่กะขม ?			
	๔.๓ หมอลำ พินแดน			
	๔.๓.๑ ต้นตำ หรับหมอลำ ราตรี ศรีวิไล			
	๔.๓.๒ หมอ แคน & หมอพิน			
	๔.๓.๓ หมอลำ ฟรีแลนซ์			
	๔.๔ แนวกินมี หลายบ่อดตาย มาขามเต่า			
	๔.๔.๑ ปลาแตก แปลตรงไหน ?			
	๔.๔.๒ สวนผัก ปลอดสารคน ทานปลอดภัย			
	๔.๔.๓ ขนมห้าว เกียบของว่าง ยามงานบุญ			
	๔.๕ ภูมิปัญญา รักษาโรค			

	๔.๕.๑ หมอเป่า			
	๔.๕.๒ หมอฮัม แมง			
โซน๕	สรุป Timeline ขามเต่าพัฒนา สรุปtheme นิทรรศการ			
โซน๖	เกมส์,แสดง ความคิดเห็น			
โซน๗	Information , museum shop			

บรรณานุกรม

คณะกรรมการคณะทำงานด้านการสร้างชุมชนเข้มแข็ง. (๒๕๕๓). แผนโครงการหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็งต้นแบบ. บ้านขามเฒ่า หมู่ที่ ๑ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

จงจิตร ตาชะลอน. (๒๕๕๕). การจัดการทำแผนแม่บทชุมชนหมู่บ้านขามเจริญ หมู่ ๑๓ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม (รายงานการจัดทำแผนแม่บทชุมชน). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

แผนโครงการหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็งต้นแบบ.(๒๕๕๘).บ้านขามเฒ่า หมู่ที่ ๑ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.

สุพัตรา กองสำลี. (๒๕๕๕). การจัดทำแผนแม่บทชุมชน บ้านน้ำใส หมู่ ๗ ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม(รายงานการจัดทำแผนแม่บทชุมชน). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

รายชื่อสัมภาษณ์

ชุมชนบ้านขามเฒ่า

นางวันทา สีสึงจิ๋ว ชุมชนบ้านขามเฒ่า ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นางรุ่งโรจน์ ไปไหน ชุมชนบ้านขามเฒ่า ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นางสุมาลี แก้วบรรจจักร ชุมชนบ้านขามเฒ่า ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ชุมชนบ้านน้ำใส

นายไชยรัตน์ สมภูมิ ชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นางจันทิพย์ เหล่าอรรคชะ ชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นางชื่น สมภูมิ ชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นางเดือนวิดา สีเฉลียว ชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นายธีรชัย สีเฉลียว ชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นางสาวจิราภร เหล่าอรัง ชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นางว่าจันท์ แพรไร่ศรี ชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นายสายันต์ ไชยสนธิ์ ชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 พล.อ.ต. สุนทร สมภูมิ ชุมชนบ้านน้ำใสตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นางสาว ละออง ภูจวง ชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ชุมชนบ้านโนนข้าพัฒนา

นายยุทธนา กาศรีแพง ชุมชนบ้านโนนข้าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นางทองมา เพชรธรรม ชุมชนบ้านโนนข้าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นายทองคำ ภูด่านงัว ชุมชนบ้านโนนข้าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นายชำนาญ อันทะนาม ชุมชนบ้านโนนข้าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นายสำราญ อันทะนาม ชุมชนบ้านโนนข้าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นายโล พุทธสารคาม ชุมชนบ้านโนนข้าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 นายสัมภาส นนทสุวรรณ ชุมชนบ้านโนนข้าพัฒนา ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ชุมชนบ้านปอแดง

นางเอ็ด มีทิพย์ ชุมชนบ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายสีดา คาไชย ชุมชนบ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางจักรแก้ว ไชยมาตย์ ชุมชนบ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายจันทร์ อินช้าง ชุมชนบ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายดำรง สัสสะวะโท ชุมชนบ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางดวงจันทร์ อัจฉลา ชุมชนบ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายสุเทพ ทองจันทร์ ชุมชนบ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายสุคดี ไทยวรรณ ชุมชนบ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายพิทยา วงศ์สุรินทร์ ชุมชนบ้านปอแดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ชุมชนบ้านเปลือยดง

นางบุญเต็ม สิ่งเสนา บ้านเปลือยดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางสาวสาลินี สิ่งระราช บ้านเปลือยดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางสมพร วิชาคาบ้านเปลือยดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางสาวจรรยา เหล่าฝักसान บ้านเปลือยดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายสัมฤทธิ์ จันปัญญา บ้านเปลือยดง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ชุมชนบ้านเปลือยทอง

นายจรูญธร วงศ์วันดี บ้านเปลือยทอง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางทองปักษ์ ทองบุตร บ้านเปลือยทอง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางละมุล สวรรณโคตร บ้านเปลือยทอง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางสมคิด คล้ายเกตุ บ้านเปลือยทอง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางสายใย เพ็ชชานี บ้านเปลือยทอง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายสุวิทย์ สีลา บ้านเปลือยทอง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ชุมชนบ้านยาง

นายอดิศักดิ์ รัตน์ถา บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายหนูกัน บัวเมือง บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายประยุทธ์ ญวนร์ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางสุกัญญา ภูวันนา บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายประยงค์ ชามาตย์ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายทองมาก อ่อนภูธร บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางประมวณ โคตรวัฒนา บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางสุจิตใจ ศรีวิเศษ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายพรม ลาสุวรรณ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางหนูเตรียม ชมชื่น บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางทองยู่ วงศิลา บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางนุ่น อ่อนตา บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายสมพร ผิวอรุณเรือง บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายธนชัย สารสุข บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายณัฐพงษ์ ช่อประพันธ์ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายกุน หัตถพิณ บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นางคำผิว ศรีโมรา บ้านยาง ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ชุมชนบ้านหนองมะแปบ

นายสมัย ศรีสอพอ บ้านหนองมะแปบ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายทวี พูยี บ้านหนองมะแปบ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายมน ศรีหานาถ บ้านหนองมะแปบ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายสมพงษ์ หลวงเงิน บ้านหนองมะแปบ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายอวรณ์ วงพืดดี บ้านหนองมะแปบ ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ภาคผนวก